

... helt til du oppdager at du er sett

En essayroman om identitet og stereotyper

Fakultet for humaniora og utdanningsvitenskap

Masterprogram: Master i faglitterær skriving

Navn på kandidat: Rune Bergsvendsen

Måned/årstall 06.2013

“Pardon my appearance ladies.”

Så en gother til to eldre damer i det han gikk av buss 5A ut til Amager, København 17. mars 2012. En stor takk til deg.

Jeg merker meg først at folk stort sett går i gjenger, eller i mindre grupper på mellom to til seks personer. Ingen av gruppene later til å være helt lik noen annen. Selvfølgelig ligner de på hverandre, de ligner veldig, men likheten er ikke så stor at man kaller dem identiske. Det er som om de har valgt å konkretisere den fiendtlighet som nødvendigvis følger med enhver form for individualisering, gjennom å legge seg til litt forskjellig bevegelsesmønstre, klesdrakter og andre måter å markere gruppetilhørighet på.

Noen av de yngste har skinnjakker med motiver hentet fra den aller råeste hardrocken; der finner en setninger som: ”Kill them all!” eller ”Fuck and destroy!”. Men alle deler oppfatningen at det er en hyggelig ettermiddag, som i all hovedsak er viet til konsum, og derigjennom til å styrke identiteten.

Michel Houellebecq ”Utvidelse av kampsonen”

Gudbrandsdalen, fredag 27.april 2012

Det ble så stille i baksetet. Har hun sovna, eller? Jeg titter opp i bakspeilet, men nei, Lisa sitter og ser ut. Og Ingrid – jeg ser forsiktig til siden, men trekker raskt til meg blikket, mens jeg hører at hun sitter og blar. Bakspeilet ja, jeg bøyer det litt til venstre, drar fingrene gjennom håret og ser meg selv ved høyre tinning. Ikke veldig mye gråere, men heller ikke mindre. Foreløpig ingen katastrofe – og det ville jo uansett ikke være noe å gjøre med det. Eller, jo, det ville jo det, farge det, litt forandring ... Nei, det ville synes, så det går ikke. Men hva om jeg våkna opp en morgen – helt stålgrå! Jeg snur hode fra høyre til venstre, håret sitter i alle fall der det skal, er jo ingen selvfølge det. ”Det er godt hår på den guten,” pleide bestemor å si på slutten av livet, jeg tror hun mente godt hode, men, hun begynte å bli tussete, så jeg spurte aldri.

Lillehammer tre kilometer. Snart siste etappe, Gudbrandsdalen opp til Otta, litt over ti mil. Vi får prøve å rekke fram før det blir mørkt.

Ung, middelaldrende mann, ja. Snart voksen middelaldrende. Jeg titter på ny opp i speilet: antydning til noen rynker. Jeg trekker på smilebåndet, og da kommer flere rynker, særlig rundt øynene. Så slutter jeg å smile, og rynkene blir borte. Jeg kler nok best alvor, tenker jeg og smiler på ny. Og ser tennene – ja, hva med dem? Tja, kunne vært verre, antigulkuren jeg tok i vinter virka. Sov med skinner tre netter til ende – så teit ut, men, den tok kaffeflekker, teflekker, rødvinflekker, øl..., nei, øl setter ikke flekker – bare på sjelen, ha ha...

Jeg ser ut på Mjøsa, bølgene går skumhvite utover vannet. Det blåser sterkt, vinden kommer fra nord. En blanding av støv, løv og noe papir virvler rundt i veibanen. Til å være langt på våren, er det kaldt. Mars var varm og fin, og tok all snøen, i alle fall ute i Ås. Jeg beisa terrassen, vaska hagemøblene og gjorde ting i stand for vår og sommer. Men så kom kulda, og den satte seg. Pluss én grad står det på displayet i bilen, var seks når vi starta hjemmefra. Og skal vi se om vi har nok bensin til Otta, jeg trykker på bensinmåleren for å sjekke: 210 kilometer, skulle holde det. Jeg merker hvordan jeg prøver å se fornøyd ut.... nok bensin ja, mumler jeg. Er det flere ting jeg kan trykke på, ja... temperaturen i kupeen. Idet jeg får opp 19 grader på displayet, hører jeg fra baksetet:

”Pappa, hvorfor ble du soss?” Å, endelig en annen lyd her i bilen enn den evinnelige blaingen. ”Det var fordi vennene mine var det,” sier jeg. ”Det var liksom oss det.” Men jeg har ikke før fullført setningen før jeg får en uggen følelse i magen. For det var ikke hele sannheten, halve

kanskje, eller enda mindre. Men å si hva den resterende sannheten går ut på til en tiåring, nei, det går ikke. Senere en gang kanskje – eller aldri... Men takk for at du spør Lisa, tenker jeg, for det her liker jeg å snakke om; Ingrid derimot...

”Var alle vennene dine det?” ”Hva da,” spør jeg og ser opp i bakspeilet. ”Soss, var alle det?” ”Ja, nesten alle.” ”Hvorfor ble du ikke...æh, hva kalte du det, du sa det i sted? De som kjørte bil og var tøffe.” ”Råner?” ”Ja.” ”Råner jeg, nei det...”

Vi er altså på vei i bil opp til Otta; og vi vil si Ingrid, Lisa og altså jeg. Ingrid er mamma til Lisa fra et tidligere ekteskap, og i dag gift med meg. Vi møtte hverandre for sju år siden og har vært gift i nesten tre år. Otta var der jeg vokste opp. Dette tettstedet i Nord-Gudbrandsdalen med litt under 4000 innbyggere som for ni år siden fikk bystatus. Jeg prøver å fortelle Lisa om de forskjellige ungdomsgruppene på Otta på 70- og tidlig 80-tall: om sossen, rånerne og frikerne, eller raddisen. Men det er ikke lett, det er ikke lett å si noe om hva en gruppe er til en som ennå ikke har begynt å se seg selv og andre i grupper, og ennå mindre hvordan de så ut for en 30–40 år siden. Rett nok har hun begynt å ane at det er noen ytre forskjeller mellom mennesker, at vi kler og ter oss forskjellig. Men ennå handler det mest om gutt og jente. Ja, hun og venninnene er egentlig rå på det med kjønn, de leker ikke med gutter. Andre kategorier som etnisitet, kultur og religiøsitet eksisterer ennå ikke, de forholder seg ikke til det, og ennå mindre de gruppeidentitetene jeg nå prøver å fortelle om. Ennå har verden, virkeligheten og andre mennesker dette umiddelbare ved seg. Alt er hva det er. Som Thea og Elida, to av bestevenninnene hennes. Thea som har en lett cerebral parese, og Elida med veslefingern sin; født med dysmeli. De er slik de er.

”Det går greit å kaste håndball for Elida,” sa Lisa til meg for en stund siden. ”Slik gjør hun,” sa hun og viste meg, ”det går fint det.”

Ja, ennå er alt mulig, alt kan skje. Ennå løper Thea usjenert rundt på sin måte, ler og tøyser – uanfektet, ikke noe blick på seg selv, eller noe blick for hvordan andre ser. For selvsagt kan mennesker gå og løpe slik Thea gjør, for hun gjør det; ja, det er henne det.

Ja, kanskje det nettopp er fantasien, som de ennå lever innenfor, som forteller dem at siden alt er mulig, så er det ikke bruk for kategorier. For når alt kan være på en annen måte – når det når som helst kan komme en rosa elefant etter veien, hvor skal kategoriene begynne da?

Men om ikke alt for lenge vil ting forandre seg, Lisa vil bli tenåring, og da vil kategoriene komme. Da vil hun både finne seg en gruppe å møte verden med; hun vil bli den eller den

typen – hvilken, aner jeg ikke – og hun vil få en rekke filter på plass, filter som forteller hvilken gruppe andre tilhører. Og da er det slutt på den vakre barndomstiden. Den rosa elefanten blir skutt – og midt i veien står... Ja kanskje jeg skal spørre Ingrid om hva som da dukker fram, humrer jeg for meg selv, bare for å få en samtale i gang...

”Rånere” – jeg skvetter i, og snur meg mot Ingrid, jøss, hørte jeg noe – ”fantas virkelig de? Er ikke de bare et navn på en viss type gutter du var redd?”

Den kom brått. Jeg ser at hun prøver å smile ertende, uten å få det til. Men hun snakker i alle fall – etter 20 mil og tre timer med surmuling er det noe bare det.

”Redd og redd, var vel litt det og. Men de som gjorde livet utrivelig en fredag eller lørdagskveld, var konkrete nok. Nå var de jo ikke så mange, men det trenger det heller ikke være, er mye faenskap noen få kan stille i stand.”

”Pappa, det er ikke noe pent sagt.” ”Glemte meg!” ”Si unnskyld!” ”Unnskyld” sier jeg og blunker til Lisa i bakspeilet.

Jeg liker at hun kaller meg pappa. Noen ganger bruker hun navnet mitt, det er også greit. Men mellom Ingrid og meg – vel, greit er vel ikke det første ordet som dukker opp. Som før vi reiste, herregud så irritert jeg ble. For hun somla og somla, noe hun ellers ikke gjør.

”Det der gjør du bare for å motarbeide,” sa jeg, da hun sa at hun måtte innom posten for å hente ei pakke. Vi stod på kjøkkenet.

”Det er klær til Lisa.” ”Ja, men det blir så sent, kan ikke det vente, det er langt opp til Otta, det blir mørkt...” ”Jeg må innom apoteket også, så du kan bare ta det med ro. Og du vet at jeg ikke har noe lyst til å bli med.” ”Så jeg skal være takknemmelig for at du blir med nå? For at personalsjefen endelig tar seg tid?”

”Personalsjef, hva har det med saken å gjøre?” bet hun tilbake. ”Nei, du kan så si,” sa jeg og trakk på skuldrene. ”Men det er vanlig at familier gjør ting sammen. Og du vil jo aldri med, i alle fall ikke til Otta.” ”Hvorfor er det så vanskelig, du blir kjørt fra dør til dør, alt jeg ber om er at du sitter i et bilsete i fire og en halv time og blar i et dameblad.”

”Jeg er sliten etter en lang arbeidsuke, det er noen som gjør noe mer enn å ta en nattevakt i ny og ne, våkne på ettermiddagen for så ta en sykkeltur eller løpe rundt om i skogen.” ”Du vet at

jeg skriver på natta,” hogg jeg til, ”og at jeg skal levere ... men drit i det, vil du eller vil du ikke bli med?”

”Demp deg,” sa hun skarpt, ”tenk på Lisa.” Jeg pustet dypt inn, og gjentok på litt roligere utpust: ”vil du bli med eller...” Men jeg kokte innvendig, for dette hadde vi snakket om mange ganger, og alltid ender vi opp i slike krangler. En gang har hun vært med til Otta, og det var like etter at vi ble sammen. Da var det vel litt eksotisk det hele, men siden! Ikke sjanse. Ta en tur alene du og besøk venner og kjente. Du har det sikkert morsommere uten oss. Noen ganger er jo det sant. Men, nå vil jeg at de skal være med. Lisa har jo også kun vært med en gang. Og da alene sammen med meg.

”Jeg reiser jo aldri til Bøler for å treffe venner og kjente. Hva er det med dere bygdefolk. Reise hjem til Otta, sa du en gang. Reise hjem, du har ikke bodd der på mange år, og enda sier du hjem.”

Og slik holdt vi på. Enten blir du med nå eller aldri, hadde jeg lyst til å si. For ser du ikke hvor dette går hen? Selvsagt kunne jeg greid å reise aleine, hun må da skjønne at noe er feil, vi gjør jo mindre og mindre ting sammen. Helt siden hun fikk jobben som personalsjef i denne IT-bedriften, har det butta. Uten at jeg helt veit hvorfor – eller, jo, litt veit jeg.... Nå har jeg selvsagt ikke sagt det slik; ja, har ikke sagt noe i det hele tatt. Så det er der vi er, eller jeg – for jeg veit ikke hvor Ingrid er, eller hvordan hun ser det. Men for Lisa... Jeg ser i bakspeilet, ser hvordan hun fornøyd sitter og ser ut – og tenker at hun liksom ser ut på *mitt* landskap, det er her Gudbrandsdalen begynner. Jeg kjenner en klump i halsen, svelger ekstra noen ganger. Kremter og retter meg opp i bilsetet.

Ok, Ingrid ble med, det skal hun ha. Men da vi kom til Ski og hun oppdaga at hun hadde glemt sminkepungen – bare fordi jeg hadde masa, som hun sa, vel, det var nesten så jeg snudde...

”Ta det med ro,” sa jeg, ”vi kjører innom Bryn Storsenter i Oslo og kjøper nytt.” Og at slike ting skulle være så ”inn i hampen” dyrt, ja det ... Og for å toppe det, la jeg til noen dameblader. Så her har vi sittet i noen timer uten et ord. Vi har snakka med Lisa, men hun sovna ved Gardermoen og våkna ikke før etter at vi hadde passert Hamar.

Grunnen til at vi er ute på tur, er at jeg er invitert på slippfest til Harald, barndomskamerat, som i tre år har jobba med et egenprodusert album, og i morgen kveld er den store kvelden. Jeg håper at Ingrid kan bli med på festen. Avtalen er at dattera til noen jeg kjenner, kanskje

kan sitte hos Lisa på Grand gjestegård, hvor vi skal overnatte. Ja, håper det lar seg ordne så Ingrid kan bli med, jeg vil det, vil at hun skal se noe av meg og mitt, for noe må skje...

Det var i det vi passerte Brumunddal at jeg, for å finne på noe å si, sa at her er det mange rånere. Om det stemmer, aner jeg ikke. Men Lisa begynte i alle fall å spørre. Sossen, sa jeg, liker å kle seg pent. Råneren, ja han liker å kjøre bil eller motorsykkel, er tøff og har skinnvest. Jeg vet at hun nettopp har sett deler av et program om Hells Angels, så jeg brukte dem som referanse, selv om det ikke var slik rånerne var. Men jeg må gjøre det enkelt, få henne til å se noen forskjeller. Hvor lurt det nå er, ja, si det. Men det er nå slik vi sitter og prater, og hun følger med. Jeg har fortalt at rånerne mislikte oss sossene, noe som førte til en del bråk.

Hva Lisa ser for seg, er ikke så godt å si. Men hun prøver å danne seg noen bilder; stiliserte bilder hvor hun prøver å se bort fra mangfoldet og holde fast ved noe likt. Et mønster som gjentar seg – ja, litt som å gjenkjenne et refreng i en melodi. Bare at det er hun selv, ut fra hva jeg sier, som må lage refrenget. Et refreng hun så kan gjenkjenne neste gang hun hører eller ser noe som ligner.

Strategien må vel være å spille på ting hun allerede har et bilde av, tenker jeg og sier: ”Jeg var litt slik Justin Bieber-type.” ”Wow,” kommer det umiddelbart fra baksetet, ”var du så kul pappa!” ”Hvem var du sa du?” Ingrid snur seg mot meg. ”Litt sånn Justin ..., jeg må jo gjøre det lett!” ”Jo da, skjønner jo det. Jeg har jo sett noen bilder av deg fra 70-tallet, og Justin...” Ingrid ler.

”Ja, jo ... og rånerne,” fortsetter jeg henvendt til Lisa, ”de kjørte altså bil og var tøffe.”

”Kjørte ikke du bil da?” ”Jo da,” sier jeg, ”jeg hadde bil. Poenget er at de var helt andre typer. De hadde andre interesser, så annerledes ut, gjorde andre ting.”

”Men hvorfor ble det bråk da pappa?” ”Nei, si det, de likte oss bare ikke. Måten vi så ut på, ting vi gjorde.” ”Sloss du da?” ”Nei, han tok beina fatt,” kommer det syrlig fra Ingrid. ”Ja, gjorde vel det,” jeg ser på henne – kjenner at jeg surner. Men den skal du ikke få, så jeg samler meg og sier: ”jeg var rask til å løpe, var ikke mange som var raskere, så jeg kom meg som regel unna. Men det var det ikke alle som gjorde, en jeg kjente ble skikkelig stygt banka opp. Jon heter han, han ble sparka av tre stykker mens han lå nede på bakken, spark mot hodet, brudd på hjerneskallen, stygge greier, måtte på sykehus.”

”Døde han?” stemmen til Lisa er oppbrak. Uff, det her ble blodig, tenker jeg, og angrer at jeg nevnte det. ”Nei da, det gikk heldigvis bra. Det ble rettssak, og en av dem måtte, om jeg ikke husker feil, i fengsel.”

Ja, rart med råneren, den mennesketypen ble borte i det jeg flytta inn til Oslo. Hadde helt glemt ham, helt til vi flytta ut til Ås. Forskjellen er at nå ser jeg dem bare inne i bilene sine. Det vil si utbygde 80-talls biler med mye hestekrefter. Og det tok ikke lang tid før jeg begynte å irritere meg over dem. Og det er bare noen måneder siden jeg trodde at det kom til å bli bråk. Det begynte med at en bil kjørte forbi meg i en sving – og imot kom en lastebil – som den så vidt fikk kasta seg inn foran, selv måtte jeg bråbremse. Etter å ha summa meg, kjente jeg at sinnet tok meg – og satte etter. Tuta, blinka med lysene og viste dem fingeren, ja, jeg rasa. Men etter noen hundre meter, bremsa jeg opp, og slapp meg bak, så at det her ble tøysete. Men de hadde sett meg, for i det jeg bremsa opp for å legge meg bak, gjorde de det samme, bremsa opp – og kjørte veldig sakte. Til slutt stoppa den nesten helt opp. Så så jeg at den høyre bildøra bak ble åpna, og en fot ble stukket ut. Det støkk i hele meg; hva i all verden, tenkte jeg, han har da vel ikke tenkt å ... – husker jeg ble tørr i munnen, men foten ble hengende halvveis ute, de stoppa ikke. Med ett forsvant foten inn, døra ble lukket og bilen spant i vei. Det hvinte i dekkene og asfalten ble farga svart; jeg pusta letta ut.

Jeg kjørte så inn på Rema for å handle, parkerte og gikk mot inngangen. Midtveis kommer den samme bilen sakte kjørende rett mot meg. Hjertet begynner å slå vilt i brystkassa. Den høyre bildøra bak ble igjen åpna. Jeg stoppa – og så rett på dem, så på sjåføren, på han ved siden av – og, tenkte jeg, deg kjenner jeg! Bildøra ble smelt igjen, bilen la seg ut til høyre for meg, tok en stor sving inne på plassen, og spant ut på veien. Jo da, han i passasjeret bor ikke langt unna oss, han er sønnen til en jeg har snakket med opptil flere ganger. Husker hvordan jeg gikk fra å være dritredd til å føle meg som en handlende voksen mann...

”Hallo,” hører jeg ved siden av meg. ”Hva,” sier jeg. ”Du hørte ikke hva jeg sa,” sier Ingrid. ”Æhh, nei!” ”Jeg spurte om det ikke var flere grupper på Otta?” Jaha, så du vil være med nå?

”Jo da, vi hadde raddiser, eller frikerne, på Otta var nemlig denne gjengen en blanding av raddiser og frikere.” ”Hva er det, pappa?”

Ja, så var det det da, tenker jeg. Justin Bieber og tøffe gutter i bil, det har hun et bilde av, men hva med dem som på 70- og tidlig 80-tall var radikale, det var verre.

”De var hippier,” sier jeg, ”husker du filmen ’Hair’, som du så sammen med Ine, om han som skal i militæret, som møter noen ungdommer i New York, noen hippier, og som blir med ham til militærleiren, det blir masse styr da de kommer fram til leiren, de begynner å danse på bordene, husker du den?”

”Ja, de som danser i en park, som tuller veldig?” ”Ja – de som var raddiser, eller frikere, var omtrent sånn kledd” fortsetter jeg. ”De hadde store hjemmestrikkede ullgensere, og sjal, store sjal, slik mamma bruker på vinteren, ser du for deg hva jeg mener?” ”Ja,” kommer det fra baksetet. ”Og noen av vennene mine var raddiser,” legger jeg til. ”Men hvorfor ble ikke du det da?” ”Nei, si det, det var liksom ikke meg.”

Igjen får jeg denne hule følelsen i magen. Kanskje jeg burde si noe om meg selv som er nærmere sannheten, tenker jeg, men nei, det blir for vanskelig, det får vente. Hun er ikke moden nok til å ha noen formening om hvordan sossen som identitetsform fungerte som et filter mellom meg og verden. Og fortalte jeg det til Ingrid, så ville det bare fyre oppunder det bildet hun har av meg som vinglete og redd og ... ja, mer til.

”Men jeg ble raddis noe senere,” legger jeg til og vender meg halvt mot Lisa, ”jeg ble raddis da jeg gikk på Kjøpmannsinstituttet. Jeg skulle utdanne meg til å drive egen butikk, og endte opp med å bli raddis, og det som den eneste på skolen.”

Jeg kjenner at jeg får et ekstra trøkk i stemmen i det jeg sier det, for jeg liker denne delen av min historie, det at jeg fikk min politiske oppvåkning blant en gjeng konservative kjøpmannssønner og kjøpmannsdøtre på Rykkin i Bærum. Tenke seg til, jeg var sett på som radikal bare fordi jeg leste Dagbladet, husker alt styret i matpausene! Om kvelden leste jeg langt farligere litteratur, som Erik Dammans Talofa Samoa. Om han og familiens reise til en øde øye ett eller annet sted i Stillehavet, hvor de levde blant de innfødte. Det gjorde inntrykk.

Ja, jeg liker denne delen av min fortid, jeg begynte å tørre å stå for noe, noe jeg tidligere hadde problemer med. Jeg forlot vel ikke sosseimaget, som jo mest var en bekvemmelighetsdrakt, men rufsa det til.

”Jeg ville få min egen butikk, akkurat slik far – altså bestefar – hadde,” fortsetter jeg. ”Men det skar seg, det var ikke noe for meg. Så etter å ha utdanna meg til kjøpmann, begynte jeg like godt på fabrikk, på Fellesmeieriet og noe som het returrampa. Jeg stod der dagen lang og tok imot melk som kom i retur og skulle gå til grisefør. Jeg ville legge meg opp penger for å

reise, til Sør-Amerika. Reiste så rundt et halvt års tid, var i Peru, Bolivia, Argentina og Chile, og der ble jeg raddis. Reiste så tilbake til Otta, ville arbeide politisk, gjøre noe...”

Jeg kjenner at trøkket i stemmen blir borte i det jeg sier det siste, for selv om jeg hadde et engasjement i meg, så er det ikke hele sannheten. For jeg ville nok hjem like mye for å vise meg fram, ta igjen... Jeg fikk jo til det, men ble ikke veldig populær akkurat, og måtte på ny reise fra bygda...

”Når jeg kom hjem til Otta var jeg ennå litt sossete å se på,” fortsetter jeg, ”men jeg hadde radikale meninger. Jeg og broren min, altså onkel Trond, som ennå ikke hadde reist fra Otta, gikk i bresjen for å starte ungdomsklubb, hadde underskriftkampanje og stand på lørdager, og vi fikk det til. Og så var jeg med å starte aksjonsgruppe: *Nord-døler mot porno*, ble leder og greier. Vi hadde som mål å ...”

”Du,” Ingrid snur seg strengt mot meg, ”begynner ikke du å rote deg inn i noe nå?” ”Hva! ... Jo, det har du vel rett i.” ”Porno,” hva er det pappa?” ”Nei det, det er ...” ”Ser du,” Ingrid himler med øynene. ”En annen gang,” sier jeg. ”Men altså, jeg ble radikal, fortsetter jeg, ikke sånn hippietype, de så litt annerledes ut enn raddisene.”

”Var bestefar også det?” ”Hva da?,” jeg snur meg halv mot Lisa. ”Sånn radikal?” ”Nei, ikke akkurat, han var null radikal, så derfor ville jeg ... ja, jeg ville være motsatt ... det her er vanskelig å *forklare*...”

Jeg hører at jeg sier det siste med en stemme som signaliserer at vi kanskje har pratet nok, nok om grupper, tilhørighet, slåssing og nakenblader nord i Gudbrandsdalen. Hun trenger ikke flere alvorsbilder i denne omgang, hun er ennå altfor ung til å ta inn over seg hva slike ting dreier seg om.

”Vi kan snakke mer senere,” sier jeg. ”Når vi kommer til Otta?” ”Ja,” sier jeg for å ha noe å si.

Men, tenker jeg, selv om Lisa og hennes venninner ikke har begynt å kalle hverandre med gruppenavn, i alle fall ikke med gruppeidentiteter som soss eller nerd, så har de – uten at de er bevisste på det, begynt å snuse på begreper som sosial identitet og stereotypier. For disse to størrelsene henger jo nøye sammen: sosial identitet som identiteten til den gruppa vi vil være lik, og som er noe annet enn den personlige identiteten – og stereotypier som de generaliserte bildene vi har av dem vi vil være forskjellig fra. For en stund siden sa Lisa at ei jente i klassen

hennes ikke var helt hennes type. Så selv om hun er på sitt minst fordomsfulle stadium i livet, har hun begynt å se seg selv og andre forlenget inn i en eller annen gruppe. Den enkelte er ikke lenger bare den enkelte, men forstørret og satt i en eller annen kategori.

I sosiologien skiller en mellom inn-gruppe og ut-gruppe. Inn-gruppa som dem vi knytter oss til og får vår sosiale identitet fra. Ut-gruppa er dem vi er forskjellige fra, det er de andre. For noen er ut-gruppe like viktig som inn-gruppe, ja, noen er mer opptatt av hvordan ikke være, som hvordan være. Og desto mer ekstrem en er, desto viktigere er ut-gruppa. Slik det var for meg som raddis da jeg kom tilbake til Otta, ja, ikke bare var jeg raddis, men en revolusjonær ung mann i opposisjon til alt og alle.

Det er jo dette relasjonelle dramaet jeg egentlig skulle ha fortalt Lisa om. For det var i sosiologien jeg fant et språk for det drama som her utspiller seg. Og som jeg så begynte å studere på Blindern. Men som jeg ikke drev lengre enn til det halvstuderte. Avsluttet ikke slik som Ingrid. Nei, litt innblikk var nok. Det er et slik abstrakt språk jeg skulle ha brukt for å få Lisa til å skjønne hva det handler om – slik hadde det blitt mindre ... ja hvilke ord skal en bruke, jo mindre primitivt. For dette dramaet, dette relasjonelle dramaet om hvem en holder seg inne med og hvem en ikke omgås, er jo så primitivt og – ja, barnslig. Det er vel derfor vi som små synes at de voksne virker så voksne; vi ser ikke det sosiale spillet som en mamma eller en pappa er innlemmet i. Husker jo far og hans ønske om å bli tatt opp som medlem i Otta Lions klubb, noe han aldri ble, og forakten han har hatt overfor dem som ble medlemmer.

Jeg ser opp på Høyskolen i Lillehammer hvor både bror og svigerinne jobber, flytta fra Oslo tidlig på 90-tallet, fra Nordstrand, Oslos vestkant i øst. Høyskolen er kledd med Otta-skiifer, akkurat som flyplassen på Gardemoen hvor det er Otta-skiifer på gulvene. Kjenner jo flere som arbeider og har arbeidet ved *Skiferen*.

Men, hvor var jeg, jo, skjær i sjøen når det gjelder å sette Lisa inn i dramaet mellom soss, råner og raddis på Otta sent 70- og tidlig 80-tall. Det er ikke lett å forklare, for selv om hun om noen år vil se det hele mer abstrakt, mye fordi hun selv vil identifisere seg med en gruppe, så vil hun selvsagt ha problemer med å se for seg hvem vi var som typer, hvordan vi så ut og hvem vi var. For selv om navnene på kategoriene kanskje vil bestå, både sossen og råneren er jo i bruk den dag i dag, så vil hun ha andre bilder av dem enn vi hadde.

Hvor forskjellig innhold slike betegnelser kan ha, ble jeg selv klar over da jeg kom til Oslo i 1979. Sossen, slik jeg møtte den på Oslo vestkant – jeg fikk hybel på Jar – så annerledes ut enn hva jeg var vant til. Selv om vi ved første øyekast kunne se noenlunde like ut, så hadde de merkeklær, og det hadde ikke jeg. Her var det Jean Paul, Busnel og Isba-støvler holdt sammen med norgesglasstrikker som gjaldt, jeg hadde klær fra J.K Wangens etterfølger. Jeg hadde stilen, men ikke merket. Jeg var en *bygde*-soss, kan aldri huske at vi snakket noe om merker i det hele tatt. Noe jeg fikk høre av husets datter der hvor jeg leide; hun gjorde meg oppmerksom på at merket var viktig. Selv om hun gjorde det på en skånsom måte, var det nok til at tilpassningsspøkelset viste seg, det måtte bli klær med merke på. Så jeg kjøpte noen Isba-sko, .. eller, nei, det var det jeg ikke gjorde, gammel uvane om å gå etter det som lignet slo inn, jeg kjøpte noen billigere Garmont sko, det var det som var greia, og det var skivebommen. For selvsagt, den lille forskjellen var jo helt avgjørende, jeg hadde jo ikke lært meg noe om merkevarens strenge krav til det identiske. Garmont med norgesglasstrikk ble helt feil, ja – ikke bare feil – det var pinlig å bli oppdaga som juksemerker.

Jeg ser over mot demningen i Hunderfossen, er bare en sluse som er åpen. Jeg strekker hals for å få et glimt av det tørrlagte elveleie nedenfor demningen. Som barn husker jeg at jeg var mer opptatt av dette området enn av selve fossen. Tomheten nedenfor var mer skummel enn selve fossen.

Jeg strekker ut høyre arm og slår på radioen:

”I retten i dag sa Anders Behring Breivik at han sparte livet til Adrian Pracon fordi han ligna på han sjølv og ikkje ein ’marxist’ ...”

”Herregud, for en type,” sier Ingrid. ”Hysj,” hogger jeg til – og angrer umiddelbart, ”bare vent litt,” jeg snur meg mot henne og smiler.

”Behring Breivik refererer til Bjørnar Moxnes i partiet Rødt som ein person som ser venstreorientert eller marxistisk ut. Sjølv beskriv han seg som en person med nasjonalistisk utsjåande. At han vurderte etter utsjåande er ubehagelig, sier Pracon i eit intervju med Verdens Gang. Og legg til at av alle tenkelege grunnar til kvifor akkurat han blei spara han har vore igjennom, så hadde han ikkje tenkt på denne som mogeleg i det heile.”

Jeg kjenner at jeg ikke har lyst til å snakke om ham. Men for å unnskyldes hysjet, hører jeg at jeg selv sier:

”Pracon, var det ikke han som ga ut en bok for en stund siden? Jeg leste noen utdrag, om hvordan han stod ansikt til ansikt med Behring Breivik halvveis nedsunket i vannet og med hendene i været, ba for livet, Behring Breivik senka våpenet, snudde på hælen og gikk.”

”Tenk det øyeblikket,” sier Ingrid, ”herregud ... tenk deg å være så skrudd i hodet...”

...” ja, ikke sant,” sier jeg, og kjenner en lettelse over at vi snakker.

Jeg titter i bakspeilet, ser ut som Lisa er trøtt ja, glipper med øynene. Et stikk av dårlig samvittighet farer gjennom meg, hun som ville snakke mer om Otta, og jeg som var så kort mot henne ... Og Ingrid, jeg snur litt på hodet, har hun ikke mer å si? Men alt jeg ser er bakhodet hennes der hun ser ut på sin side. Hva med Lisa? Nei, nå har hun sovna.

Ja, da så. Skal vel greie stillheten jeg, kan tenke på mine ting. Som på artikkelen jeg skal skrive... og hvordan få til en mer spennig intro; ja – hva med å være mer personlig? Begynne med far og mor og deres sosiale identitet? Ha ha, tenker jeg – begrepet virker jo absurd anvendt på dem; og det kan jeg gjøre til et poeng. Ja, ordet virker absurd anvendt på 50-tallet i det hele. Og det er bra, for det er der jeg vil begynne.

For min generasjon var jo den første til bevisst å søke gruppeidentitet; til å søke noen å ligne og noen å være forskjellig fra. Far fortalte jo om hvordan han prøvde seg som *teddy* en måneds tid mot slutten på 50-tallet. Utstyrt med skinnjakke, fettsleik og farlig blick reiste han og noen kamerater rundt om på dans. Og allerede kveld nummer to i teddykarrieren møtte han mor, og det ble fort alvor. Rebelltiden var over like fort som den begynte, seks måneder etter ble det giftemål og tre måneder etter det igjen kom jeg. Han ble familieforsørger med hatt og frakk, akkurat som sin far, og de fleste andre menn på den tiden. Herlig, tenker jeg, bare ta på seg hatt og frakk og vandre rundt omkring i verden, og ingen kunne se på deg hvem du var – du hadde alle muligheter...

Jeg ser for meg et innslag på TV om den amerikanske samtidskomponisten John Cage for en tid tilbake. Det er tidlig på 60-tallet. Cage er i et studio for å fremføre stykket *Water Walk*, et stykke for vann, badekar, noen kraner og diverse kjøkkenredskaper. I mine øyne ser han ut som en vanlig 50-tals mann med slips, skjorte og dressjakke. Det samme gjør intervjueren – og det samme gjør publikum, som kamera sveiper over. For det er flest menn i salen, de få kvinnene som var der, var alle antrukket i foldeskjørt og bluse. Det første jeg tenkte var: Er det et samtidsmusikkpublikum – eller er det vanlige folk som er i studio for å la seg underholde av å se noe rart en lørdags kveld? Og dersom det er et vanlig publikum, synes de

at Cage ser ut som en samtidskomponist – og hva ser de det på? For det ser ikke jeg, for i mine øyne er dere alle like, tenkte jeg mens jeg så at Cage begynte å spille med å helle en mugge vann i et badekar, skru på ei kran og slå på en brødrister. Det var noe befriende over det hele, en frihet ... jeg så ikke hvem noen var!

For på 50-tallet var det viktigere å gjøre seg lik hverandre enn ulik. Slik var det helt fram til ungdommen begynte sin frigjøring utover på 50- og 60-tallet – det som ble startskuddet for å bevisst søke gruppetilhørighet. Men det begynte jo forsiktig. De unge så på sine mødre i foldeskjørt og bluser, og fedre i hatt og frakk og tenkte at: slik vil i alle fall ikke jeg se ut. Vi vil se unge ut – ja, se ut i opposisjon til de voksnes stive voksenhet. Og det var det ikke noe å si på. Men det tok av, for når de unge først hadde fått smaken på det å tilhøre en gruppe, ja, ha felles identitet med andre unge – og da i opposisjon mot atter andre unge, og ikke minst: la det synes utenpå gjennom visuelle forskjeller – ja da var de ikke til å stoppe: På 60-tallet fikk vi teddyene, hipsterne, modsen, pene beatles-aktige popgutter, hippier.... Og på 70-tallet kom det en haug med andre grupper: punkere, sosser, raddiser, frikere, rånere, rappere, ja, de kom vel litt senere... Men i alle fall, alle disse kulturelle eller ... nei, bedre: populærkulturelle identitetsformer – ja, det må jeg få med tenker jeg og titter forsiktig mot Ingrid. Nei, ikke mye respons der, øynene er lukket... Og alle gruppene hadde sitt karakteristiske utseende. For nå så en hvem som var hvem, hvem som tilhørte hvor. Og det i stadig mindre grupper. Ja, vi er blitt like og ulike i stadig mindre grupper. Så dersom John Cage skulle kommet tilbake fra det hinsidige og blitt plassert på scenen nå i dag, så ville vi som TV-publikummere med en gang sett hvem som satt i salen. Og med 99 prosent sannsynlighet ville det ha vært det typiske NRK 2 publikumet. For hva er det ikke NRKs egen profilundersøkelse sier om den typiske NRK 2-typen: han eller hun er et solidaritets- og fellesskapsorientert menneske over de 50, miljøbevisst, med god utdanning og jobb i det offentlige som spiser ofte ute, går tur i skog og mark og liker klassisk musikk/jazz/opera – og mer til. Og for ikke å glemme: det synes på deg ... og det vil også si meg – for det er vel der jeg er: en P2-lytter og NRK 2-seer! Ohh, så kjedelig. Levemåten iføres matchende visuelle tegn ... og voilà – som Lisa har begynt å si – en sosial identitet er født. Og dette gjelder jo alle nå i dag – både fattig og rik, ung og gammel, mann som kvinne. Ingen slipper unna. Ja, det gjelder også enkelte rusmisbrukere, hvordan noen helt klart anlegger et utseende som står til hva de holder på med. Tok noen år i tralten før jeg skjønnte det...

...og kommer jeg på, det ypperste – og samtidig mest skremmende – uttrykket på denne utviklingen så jeg for noe år siden, da Ingrid og jeg var på kunstutstilling i Rotterdam og så

kunsten til Ari Versluis og Ellen Uyttenbroeks. Hadde det vært i dag, hadde det nok det blitt en krangel ja. Men jeg sa ingenting. Husker vi stod å så på bildene av deres 150 urbane stammer, eller exacitudes som de kaller dem. 150 bilder av mennesker som så like ut i grupper. De hadde reist rundt omkring i verden, stoppet folk på gata som de syntes så like ut, fotografert dem og kategorisert dem i grupper. Smale populærkulturelle grupper med navn som Cappucchio Girls, Teknohippies, Homeboys...

”Herregud, at det er mulig,” sa jeg, og skulle til å legge til identitetshysteri da Ingrid sa: ”Ja, er det ikke fantastisk, så mange forskjellige uttrykk.” Så fortsatte hun videre; begeistra over hva hun så.

Der hvor jeg så konformitet og størkna former, så mennesketypetilpassa utseende og atferd, så hvordan rasehygiene var bytta ut med identitetshygiene og visuell renvasking – der så hun forskjeller, kompleksitet, liv, dynamikk. Ja, jeg burde vel ant det allerede da...

Jeg lar blikket sveipe horisonten i nord, dalen begynner å åpne seg, er fint her. Fra baksetet hører jeg Lisa nynner med og synger til ABBA og Mamma Mia. Så hun har våkna! Ja, har hørt den noen ganger – om igjen og om igjen; oh, jeg blir huggæren av ting på repeat, ”mamma mia, here we go again, ma.. ma..”

Som hvorfor ble jeg soss? Ja, hvorfor det. For jeg ble ikke soss bare ut fra ønsket om å være det. For det er bare å innrømme det; jeg hadde problem med andres blikk: jeg ville *ikke bli sett*. Det er jo det som skjer med oss på denne tiden. Ikke bare går det opp for oss at vi er sett, det har vi lenge visst – sett av foreldre og lærere. Men dette blikket var mer registrerende, det sa: *så der er du*. For det som nå skjer, er at det begynner å gå opp for oss at blikket også er ladet med en vurdering: det sier *så slik og slik er du*.

Jeg hadde det bra som jeg hadde det, jeg hadde ikke bedt om at disse kategoriene skulle komme inn og lage skiller. Men, samtidig oppdaga jeg at det var ingen vei utenom. Gruppemønstret lå der, det var bare å ta plass. Og det var sossens plass jeg satte meg på. Det var den figuren som passa best, som gjorde meg så lite synlig som råd var.

Det pågikk en krig mellom meg og andre, og det var kun jeg som merket det. Usikkerheten gjorde at jeg tolket det minste tegn i negativ retning: himla ikke han med øynene, jo...; hvorfor ser hun litt til siden, kjeder jeg henne; og – det draget der om munnen, det kjenner jeg. Nei, jeg så mye. Men verst var det å bli sett. Det var vel derfor jeg måtte – om ikke vekk – så ha avstand. Og sossen ble en redning, for da hadde jeg et filter mellom meg og andre. For

blikket jobber fort. Før du ved ordet av det – ja, før ordet, før du har åpna munnen og sagt noe, er du sett og plassert. Sosseimaget ga meg en slags kontroll. Det var som et visuelt panser jeg kunne gjemme meg bak. Det gjorde meg fri. Høres jo rart ut. Men slik var det nok. Jeg kunne trekke meg tilbake, men også tilhøre en gruppe. Innta en posisjon som ikke var helt meg – ja, hvor jeg også kunne være en annen. Og i det lå friheten.

Slik var det med den revolusjonære unge mannen også, bare mye mer ekstremt. Jeg var med i en gruppe som la seg som en borg rundt meg, som om den jeg framstod som ikke hadde noe med meg å gjøre. Men så ble den noen nummer for stor også. Er rar den tiden der, som om jeg var en ukjent utgave av meg selv. Men det var trøkk i meg, og det for første gang i livet.

Plutselig er det som om det blir litt mørkere rundt meg, og på refleks ser jeg opp i bakspeilet. Faen, det er nært... svart lakk og en sølvfarget grill med de kjente Audi-ringene i midten fyller hele speilet. Selvsagt! Ser du ikke at det verken er lov eller mulig å kjøre forbi her? Din Audi-tass...

Det er pes med folk som hele tiden skal presse seg fram... Og det er pes å sitte på med andre som hele tiden ser på biler foran seg som en utfordring. For jeg liker å fare gjennom landskapet i bil, sitte i egne tanker, men da må en ha ro. Husker at jeg spurte en kamerat av meg om det, om hvordan han så ut til å slappe så godt av til tross for at det lå en bil bak som tydelig ville forbi. Han sa at dersom han ville forbi, så fikk det bli hans sak. Godt for ham at han er slik, jeg er det ikke. Er det noe rundt meg, er jeg rask til å se.

Som når jeg var på den fotoutstillingen i Stockholm i fjor høst. Var dagen etter doktormiddagen til en kamerat det. Stod og så på bilder tatt av en italiensk fotograf i et galleri ute på Skeppsholmen. Bra bilder, mye å se; store detaljerte panoramabilder av diverse bymiljø. Jeg gikk frem og tilbake; frem: så detaljene; tilbake: så helheten. Og slik holdt jeg på, helt til døra åpna seg, og en tufs i parkas og blå topplue kom inn i lokalet. Ja, tufs var det første jeg tenkte... Ja, nå gjorde jo ikke han mye ut av seg da, han bare var der. Men, det var nok det.

Var ofte nok på Otta og det. Men da var det vi som var tufsene – og de som ble irritert nøyde seg ikke med å si det inne i seg. Husker standardåpningen til en av rånerne: ”Du lik’e ikkje me du?”

Og nesten uansett hva en stakkar svarte – så smalt det. Hvordan komme på den ideen, bare gå rundt og spørre om det er så at du ikke liker meg – og så slå folk rett ned. Drøy kost, i dag

ville det blitt kalt hatkriminalitet. Og noen ganger var det skikkelig utrivelig. Som da jeg ble kjørt opp mot veggen bak samfunnshuset. Ja, det bildet sitter som spikret ... faen, da var jeg livredd, da trodde jeg min siste time var kommet. Ser ennå for meg blikket hans, ansiktet hans var fem centimeter fra mitt, husker hvordan han spytta meg i ansiktet når han fortalte hva han skulle gjøre med meg... Men så, ja det var merkelig...

Jeg ser i bakspeilet – og har du sett! – Audi-tassen er borte. Han (eller var det en hun?) forsvant mens jeg satt fordypet i egne tanker. Ikke verst at jeg greide det. Jeg ser en gang til, men nei...

Jeg kikker raskt mot baksetet, Lisa har sovna igjen, jeg hører så vidt lyden av ABBA fra høretelefonene som har sklidd ut av ørene og ned i fanget. Ingrid har også sovna, med damebladet *Red* i fanget. *How to find your own style in 5 minutes, take the test*, står det på forsiden med røde bokstaver. Jeg ser på henne, pen jente eller dame – nei dame passer ikke, for hun har dette ungdommelige ved seg, det jeg falt for, de kvikke grønne øynene, som skinner når hun smiler, og gløder når hun er sint. For i sinne kommer østkantjenta fram, og det liker jeg...

... eller, gjør jeg det? For Ingrid er flink til å være sinna. Klar og god til å argumentere selv om hun innvendig koker. Jeg blir utydelig og usammenhengende. Ja, i neste liv skal jeg lære meg å snakke klart og tydelig i sinne. Drakten hun sitter i, er en av dem hun bruker på jobb. For hun var noen timer på jobben i dag.

”Skal du ikke skifte før vi reiser,” sa jeg. ”Nå har du masa om at vi må reise, og så spør du om jeg ikke skal skifte?”

Så marsjerte hun mot utgangsdøra, ja, marsjerte, for hun hadde ikke en gang bytta sko. Og damer i drakt og høyhælte sko, det gjør inntrykk; ja, ikke så rent lite heller. Men hun kler godt den drakten. Men samtidig håper jeg at hun har med noe annet. Noe mindre ... ja, hva skal en si? Det var i alle fall i det øyeblikk drakten kom inn i bildet, at hun fikk et annet drag over seg. Det var som om ting ble på alvor – fikk et mål, og at noe var over...

Plutselig slår hun øynene opp. Jeg trekker blikket fort til meg.

”Nå er vi snart framme,” nærmest roper jeg ut, snur meg mot Lisa og gjentar: ”hallo, nå er vi snart på Otta.”

Vi passerer Sel alders- og sykehjem litt sør for Otta.

”Der borte,” sier jeg, peker og snur meg mot Ingrid, ”der lå det vi kalte ’tullhuset’.” ”Hva?”

”Tullhuset,” gjentar jeg, ”hus for folk som var tullete, syke i hodet, psykiatri.” ”Du verden, friskt navn,” sier hun. ”Bygget ble revet for mange år siden,” fortsetter jeg. ”Flott bygg, men litt fengselsaktig, gitter foran vinduene. Som små ble vi fortalt at enkelte ganger kunne en høre skrikene fra tullete folk helt til Otta.”

”Hva sa du, pappa?” Lisa begynner å våkne til. ”Vi snakker om et hus hvor det bodde syke mennesker.” ”Skrek de?” ”Ja.”

For å slippe flere spørsmål om emnet, slår jeg på radioen.

– *Det var vært en ny tøff dag i retten i dag...* Nei, jeg tror ikke det nå, tenker jeg og slår av.

”Lurer på hvordan denne syke planen hans begynte,” sier Ingrid, ”planen til Behring Breivik altså, hvordan den tok form?” Uff, er vi der, tenker jeg, men sier: ”Han lekte nok først med tanken. Så en dag tippet det bare over, og det stod klart for ham hva han måtte gjøre.”

”Ja, tenk deg den dagen, det øyeblikket – og hvordan AUF-ungdom så ble forvandlet til objekt han bare kunne... Ja apropos det,” fortsetter hun, ”jeg kom over et bilde på nettet for noen dager siden – et bilde fra Auschwitz tatt under 2. verdenskrig. Det viste en gjeng soldater som arbeider i konsentrasjonsleiren på lystig søndagsutflukt. I forgrunnen var en mann, en SS-soldat, som skjenker vin til en gjeng unge damer, sykepleiere. Herregud, bare det å være sykepleier i Auschwitz... I alle fall, de blir skjenket vin av denne SS-mannen, i bakgrunnen skimtes en annen soldat som spiller trekkspill. Alle smiler og ler, skåler og gjør ablegøyer. Tenk det gapet mellom hyggelig søndagstur og hva du skal gjøre på jobb mandag morgen! Hvordan i all verden få til noe slik, hvilke prosesser må du igjennom før du er klar til å gjøre noe slik?

Nei, si det, tenker jeg – og undrer meg over at det er massedrap som skulle få samtalen i gang – og det bare to kilometer fra Otta. Men noe må jeg si:

”Leste noe av en tysk språkforsker – en Victor Klemperer. Han skriver om hvordan dehumanisering av jødene begynte i språket. Han undersøkte hvordan ordet jøde dag for dag endret karakter forut for selve holocaust. Hvordan de ble skilt ut som de helt *andre*; de utenfor fellesskapet. En handler først med ord, eller bilder – bilder som sa at jøder var griske, skitne menn med krum nese, klar til å ta over verden. Når stereotypien så hadde forgiftet folks hode,

når de hadde virka lenge nok, så var veien til vold og gasskamrene kortere. Mye av dehumaniseringen var nemlig allerede gjort...”

Jeg har ikke før sagt det, før det blinker sterkt i et lys like ved veien.

”Svarte,” sier jeg. ”Fotoboks. Faen!” ”Det er ikke pent å si, pappa.” Vet det,” sier jeg, ”men...”

Parken, lørdag 28. april

Vel, er ikke mye varme i den sola der, men det går. Godt at jeg tok med meg skinnjakka. Jeg sitter i parken, nedre parken, som vi sa når jeg bodde her, vet ikke om noen sier det lengre. Øvre parken var jernbaneparken, den er blitt mindre, mer som en stor lekepark. Jeg skal treffe Ingrid og Lisa senere, på Solstad kafé, jeg sa de kunne få lov å shoppe uten meg. Lisa ville at jeg skulle være med, men Ingrid sa ingenting, hun var nok ennå irritert etter at jeg fullvekte henne i natt. Og jeg vet ikke hvorfor jeg gjorde det, eller jeg vet jo det... Jeg var svart langt inn i sjela, over hva jeg selv hadde gjort, og ja, i det hele... Tenk om det hadde blitt bråk i natt, for jeg gikk jo mot ham, og ble liggende på gulvet å sprella som en annen tulling...

Men, vi har fått i oss frokost på Grand gjestegård, jeg og Lisa, Ingrid sto over. Trivelig sted og trivelig vertskap. Vi kom ikke før klokka 20 i går kveld. Men han som driver stedet, og som jeg kjenner, var på plass.

”Æ det den kar’en? Så sa han navnet mitt slik mange uttaler det her. Og det har ikke vært like greit hele tiden, det. Men da som nå er det noen som sier det på en ok måte, selv om de sier det feil – som han verten – og noe som sier det på en mindre ok måte. Hva som skiller, vet jeg ikke. Eller jo... skillet går vel mellom de som har et kantete forhold til meg og de som ikke har det.

Jeg ser meg rundt, ser kanskje rart ut, sitte alene i en park i den sure nordavinden. Er jo nesten vintertemperatur. Men heldigvis sitter jeg litt i ly for vinden, og litt i skjul. Og jeg har med meg Gudbrandsdølen, lokalavisa, som jeg har lagt i fanget. *Sein vår i fjellet*, står det på førstesiden. Nå er det ikke tilfeldig at jeg sitter her. For jeg gikk inn i parken for å unngå å møte en som jeg akkurat da ikke orket å snakke med. Jeg smatt inn før han så meg. Jeg kjente ham igjen på lang avstand. Jeg, ja de fleste av oss, er flinke til å ta slike raske beslutninger, raske til å gjenkjenne, til å sanse, tolker og handler på automatikk. Heldigvis kan en si, godt å

kunne styre unna, som det å måtte tørrprate med folk – og selvsagt, for å komme unna langt farligere situasjoner.

Et grøss farer gjennom kroppen, jeg kjenner hvordan alkoholen fra i går romsterer, for det ble noen pils. Ja, det var godt å sette seg ned med en pils sammen med Arne Jørgen da. Sliten av kjøringen – og ikke minst det med Ingrid, tankene om hva jeg skal gjøre. Jeg drakk med et begjær jeg sjelden gjør. Det var mengden alkohol som fikk meg til å gå i svart på Statoil stasjonen i natt også. Tenk om jeg hadde kommet helt bort til ham, stått der ansikt til ansikt. Hva skulle jeg gjort?

Visst er det irriterende at smågutter skal få lov til å ture fram på den måten, men jeg burde heller ha ledd av det hele, for det var jo absurd. Ser for meg hvordan Arne Jørgen og jeg stod inne på bensinstasjonen og spiste på hver vår pølse. Klokka var tre på natta. Inne på stasjonen var det, om ikke vilt kaos, så ikke langt unna. En mengde bestående av åtte til ti ungdommer duver fram og tilbake. Som et teppe av fugler som synkront farer hit snart dit over himmelen. Og midt i, to unge menn, begge i bar overkropp. Det var de som bestemte hvordan de andre skulle bevege seg. For de ville slåss og de rundt prøver å hindre dem. ”Slutte, slutte, slutte” ropte de: meste småjenter. Men de greide det. Det hele minnet om teater. For som jeg sa til Arne Jørgen, dersom de to der virkelig dypt og inderlig ville slåss, så ville de fått det til. Så jo da, slik avslutter vi en hyggelig kveld på Pizzaen. Grunnen til at vi gikk ned på bensinstasjonen, var at vi var sultne. Allerede på veien inn, ante det meg at dette kunne bli skjærings. Det var stinn brakke innenfor og amper stemning. Og jammen greier ikke en småfull 17-18 åring å slenge til Arne Jørgen: ”Klypp deg gut og få de arbei”. Jeg gikk bak og hørte det. Kjente jeg ble irritert. Men, stemningen var så amper at jeg tenkte at her er det best å komme seg vekk fra mylderet. Slik havna vi ved bladstativet like ved disken. Jeg hadde nettopp spist opp pølsa, da det hele spissa seg til. Jeg kjenner, eller kjente far til den ene av de to; og ja, han var heller ikke vanskelig å be når han ante bråk. Han var den litt usikre typen midt i uka som sjelden møtte blikket til andre, så ned eller til siden – og lo veldig, ja veldig. Men når fredagskvelden kom og han hadde fått seg et par øl innabords, retta han seg opp, så folk i øynene og begynte å fortelle dem hva han syntes om dem. Og nå så det ut som sønnen hadde tatt over familiegskjeften.

”È ska faen skjæra mè øyd'legge detta kveisåte tryne ditt,” skreik han.

”Nei, kom – vi stikker,” sa jeg til Arne Jørgen. ”Det her var nedtur.”

Jeg kjente at jeg begynte å bli irritert. Mye fordi det hele var en oppfyllelse av byfolks fordommer mot landsbygda. Slåss på en bensinstasjon midt på svarte natta et eller annet sted i Innlandsnorge, det er jo en klisjé. Men tullingene i bar overkropp så ikke det, så ikke at de bekreftet myten der de stod og veiva med knyttnevene; de tok ikke ansvar... På vei ut bygget irritasjonen seg opp, dobbelt-tullinger tenkte jeg – og gikk demonstrativt gjennom havet av armer og bein. Midt i mengden, så jeg han som slengte dritt til Arne Jørgen, han stod lent inn til et DVD-stativ. Jeg stoppet opp, stirret på ham, han så på meg – og flirte. Jeg kjente at pulsen økte, det begynte å prikke i kroppen, og på automatikk gikk jeg i hans retning. Hva nå, tenkte jeg, hva skal jeg gjøre når jeg kommer bort til ham? Men jeg kunne ikke stoppe, han hadde sett meg og skjønnte nok hva jeg ville. Med ett blir jeg dytta kraftig i siden av den ene i bar overkropp og farer mot et CD-stativ, som jeg river ned – og blir liggende i en haug med CD-plater. Jeg spratt raskt opp, og ser at han jeg var på vei mot, har snudd seg og går i retning disken, og at han bak disken står med telefonen inntil øret. Kjente så at noen tok meg i armen og dro meg i retning utgangsdøra. Det var Arne Jørgen.

Utenfor stasjonen sto bilene som sild i tønne. Noen satt inni og ruste motoren, andre var på vei inn på stasjonen for å få med seg bråket.

”Hvor hadde du tenkt deg der inne,” Arne Jørgen slapp armen min og så på meg.

”Vet ikke helt klart,” sa jeg, ”eller jo, tenkte å snakke med han som slengte dritt til deg.”

”Det burde du ikke,” sa han strengt, ”han er kjent for ikke å være helt god.”

”Ok,” sa jeg. ”Men faen,” jeg kjente at jeg ennå kokte, ”det har liksom ikke forandra seg det her, guttjyplinger som skal slåss ... faen skrek jeg, jævla drittunger...”

”Så, så, ro deg nå,” Arne Jørgen tok tak i meg, ”kom, nå går vi. Det er ikke første gangen at noen tørner sammen her skjønner du, politiet er her titt og ofte, og jeg tror at han bak disken allerede har ringt.”

”Trist,” sa jeg, ”faen så trist... ”

Tabbe nummer to i natt, var at jeg vekte Ingrid da jeg kom tilbake til Grand. Måtte lufte hva som hadde skjedd: ”Ingrid, de sloss på bensinstasjonen.” ”Hæ,” sa hun søvning. ”De sloss...,” jeg rugga på beina hennes for å få henne til å våkne. ”Hvor?” hun så seg rundt. ”På bensinstasjonen, politiet kom.” ”Å – ble noen skadet?” ”Nei, ikke det jeg vet.” ”Ok” sa hun og gjorde tegn til å legge seg ned igjen.

”Er det alt du har å si, jeg er hjemme på besøk, og tullingene tørner sammen, så jævla typisk...” ”Ja, hvorfor kunne de ikke ha ventet til du hadde reist,” svarte hun med et flir... ”Ja, noe slik,” sa jeg. ”Men slik er det vel på bygda, er det ikke,” hun så spørrende på meg, ”og du er full. Gå og legg deg nå.”

”Ja, kjenner det litt, men uansett – det var bare så skummelt.” ”Skummelt,” hun tittet opp fra dynekanten. ”Ja skummelt – for jeg holdt selv på å fly på en, en som slengte med leppa til Arne Jørgen, men så ble jeg dytta over ende og så var han borte...” ”Hæ, det der skjønte jeg ikke noe av, hvem var borte?” ”Han jeg gikk mot. Ja, det var helt på ordentlig det her,” sa jeg og satte meg på sengekanten, kjente at adrenalinet på ny fikk fart på seg. ”For hva skulle jeg ha gjort dersom...”

”Dersom hva?” Ingrid så irritert på meg. ”Dersom...”, kjente at jeg begynte å bli lei hennes anklagende utspørring. ”Du skjønner ikke noe av det her allikevel, fortsetter jeg, før kanskje, men ikke nå, det kan være det samme...” ”Herregud,” sukket hun, ”og hva er det jeg ikke skjønner?”

”Du skjønner ikke meg og mitt forhold til ... alt dette,” jeg slo ut med hendene og pekte i alle retninger, tenkte at det skulle bety Otta, bygda. ”Før var du mer på nett, ja, vi var på nett, men da du ble praia inn til de IT-folka, alle disse med penger og liksom-kultur på tanken, ja, da var det slutt. Du ser det bare ikke, for du står midt oppe i det og trækker, mens jeg står utenfor...”

Hun himla med øynene, ”så det er der vi er?” ”Ikke vi, jeg er ikke der,” sa jeg – ”men du, du er der, jeg er...” ”Ja ikke sant, smilte hun sarkastisk, for hvor er du? Nei da, du står utenfor du.” Husker hvordan hun rettet seg opp i senga, øynene lyste, jeg så at hun var sint. ”Nei da,” fortsatte hun, ”du har fått i oppgave å kjenne på ubehaget du, ubehaget over å bli noe som helst. Og så forteller du oss andre hvilke idioter vi er som ikke skjønner noen ting. Hva er det du kaller det, at vi som går inn i en posisjon, som blir noe, også trer inn i et identitetsbilde ... og da er vi solgt, for da kommer stereotypien og tar oss. Derfor er det nødvendig å leve utydelig, var det ikke det du sa sist vi diskuterte?” Men før jeg fikk tid til å fokusere blikket og svare, smalt hun i: ”Bli voksen!” Husker at jeg åpna munnen for å si noe, men hun kom meg i forkjøpet: ”Ja, meg har du også begynt å putte i bås, har nok skjønt det. Nei, du er flinkere til å forandre oss andre enn å gjøre noe selv. Herregud, du kategoriserer jo verre en verst, ser du ikke det. Som da du gjorde narr av Heidi, kalte henne Toscanakjerring, bare fordi hun og mannen har kjøpt hus i Toscana. Hun er jo en arbeidskollega, du kan ikke holde på slik.”

”Når en ser ut og oppfører seg som herr og fru Heidi,” snøvla jeg – for jeg kom ikke på hva mannen hennes het – ”når du er slik, så må du tåle noen generaliseringer, det var jo umulig å få dem vekk fra netthinna slik som de holdt på. Toscana meg her og Toscana meg der...”

Ingrid blåste og satt med ett i å le, men ikke slik hun vanligvis ler. ”Ja, at du i det hele tatt skulle tenke på å slåss, er nesten imponert jeg,” hun så hånlig på meg. ”For hva er det som skjer, du åker nesten ut i slåsskamp – og det du tenker på, er hvorfor ingen ser klisjeen i det de holdt på med? Ja, du er mer skremt over det enn selve slåssingen. Men dersom du virkelig stod ansikt til ansikt med en som ville fly på deg, som ville deg alt vondt, så tenker jeg at tanken på at dette tar seg dårlig ut ville forsvinne jeg; for da blir det rått nærvær.”

Det første jeg tenkte da det så ut som om hun var ferdig var: det der skjønnte jeg ikke, det ble for langt, jeg var for full og falt av midt uti, men det siste fikk jeg med, og sa: ”Hva, jeg... så du vil ha meg til å slåss også nå?” ”Ja, men ikke på Statoilstasjonen på Otta,” svarte hun sarkastisk, ”nei, sikt høyere du, slåss for et liv, gjør noe, bli noe.”

”Nei, tull – sånn er det ikke, sa jeg, det er ikke bare å gjøre sånn og sånn, og så er alt i orden, bare skaff deg et liv, gjør sånn”... husker hvordan jeg foldet fingrene sammen for å understreke hvor komplekse slike ting er – men at det nok så ut som jeg skulle begynne å be. Husker hvordan det suste i ørene og at synet var som senka ned i et vakuum. Så jeg kippa irritert av meg skoene, mumla: ”slåss du liksom,” gjentok det noen ganger, rista oppgitt på hodet, bikka meg bakover og sovna.

Men jeg fikk jo med meg hva hun sa, og jeg lå og kverna på det i dag tidlig. Lå der og kaldsvetta, kjente at kvalmen steig. Nå kommer snart bankinga i venstre tinning, tenkte jeg, og da... Men heldigvis, den trakk seg tilbake. Men jeg var skjelven, og jeg angra. For hva i all verden var det jeg holdt på med? Voksne mannen, te seg slik ... Et grøss dro seg gjennom kroppen. Nei, fokus nå, tenker jeg, ikke la det glippe. Det er en fin tur vi er på, sier jeg halvhøyt. Jeg har det bra, Lisa har det bra ... og Otta ... ja, hallo trange røversted, stemmer jeg i... og ser meg raskt rundt, men nei, ingen hørte. Og Ingrid? Jo, takk som spør... Hun fikk i alle fall fram at jeg er rask til å generalisere, var liksom ikke til å ta feil av det.

”Du burde jobbe som typecaster,” sa Ellen, ei venninne av Ingrid da vi satt utenfor Litteraturhuset for noen uker siden. Ja, hun vet vel hva hun snakker om, for det er jo det hun jobber som, driver eget firma. Men er jeg verre enn andre? Det er jo ikke min skyld at mange pakker seg inn i stereotyper som ikke etterlater noe til fantasien – som herr og fru Heidi...

Nei, det er ikke min skyld – ja, det er vel ingen som har direkte skylda, er samfunnet som er blitt slik. Så skal en dele ut skyld, så er det samfunnet ... forbrukersamfunnet er jo tjent med at mennesker komme i pakker. Og for å unngå å bli pakket, så må en beskytte seg, og det gjør en best med å unngå alt for klare posisjoner. Og for å få til det, må en tenke i bilder – ja, tenke i bilder for ikke å dras mot dem. For gjør en det, da tar stereotypien oss, og da kan en glemme å framstå som noen annen – nei, jeg skjønner ikke at flere ikke ser dette...

Jeg kaster et blikk opp på Pillarguritoppen; kjenner at det svimler for meg, er ikke i form, og trøtt. For jeg våkna tidlig, slik jeg gjør når jeg har drukket for mye. Nei, kvelden og natta ble ikke helt slik jeg hadde tenkt. Heller ikke den første morgen. For det ble ingen frokost i sammen. Enda jeg prøvde meg med rekke-ut-en-hånd-stemmen da jeg spurte. Lisa reagerte med en gang: ”Å ja, frokost,” sa hun og så på Ingrid – ”mamma vil du?” Men nei, hun ville drøye det litt.

En gutt, ubestemmelig alder, kommer mot meg på gangstien mellom utescenen og Pizzaen. Og før jeg vet hvorfor, så tenker jeg: rusmisbruker. For det er noe med måten han ser ut på, og måten han går på, ja noe med hele hans fremtoning som får kategorien til å dukke opp. Han passerer 15 meter fra meg og går i retning Storgata. Jo, det var noe der, tenker jeg.

Jeg har jobba så mye med rusmisbrukere, at jeg har lært å stole på magefølelsen. For jeg har brukt en del år av mitt liv til å lure på om har ikke han eller hun fått i seg noe? Og ofte er det aller første inntrykk det sanneste, som i det øyeblikk vedkommende kommer inn på stua og du synes det er noe rart. Eller jeg ser han eller hun uten at de vet om det. For da slapper de av og nyter rusen. For i det øyeblikk de ser at de er sett, så er det full skjerpings, og det kan være vanskelig å se. Men du har sett noe, og må gjøre noe. Er det noe du vil si til meg, kan jeg spørre. Men som regel er det ikke det. Så da er det å si at: men jeg har en mistanke om at...

Husker jo hvordan jeg måtte lære meg å se forskjellen mellom de ungdommene som var i faresonen og de som ikke var det da jeg begynte å jobbe ute på gata ved Uteseksjonen. For det var det jobben mye bestod i; ta kontakt med unge på gata som hadde kommet ut av kurs og søkt inn til det farlige miljøet i Oslo sentrum. Noen, de som var rusa, var det selvsagt lett å se, men de fleste var ikke der. Uten at jeg hadde noe bevisst forhold til hvordan, så lærte jeg meg det. Ble flink til å se etter tegn på at noe ikke var som det skulle: en positur, et blikk eller måten å gå på. Slik visste jeg hvem jeg skulle ta kontakt med. Jobben hadde vært umulig uten denne evnen. En kan liksom ikke spørre seg fram...Og det var jo her onkel Johan, et av det

snilleste mennesket jeg har kjent, ikke var helt på høyde. For hvordan skulle han det, han hadde ikke opparbeidet seg noe bilde som kunne rettlegge ham. Han hadde stort sett bodd på gården i Vågå hele livet. Han skulle i alle fall hjelpe meg med å flytte til Oslo, jeg skulle begynne å studere. Da jeg kom opp til leiligheten etter å ha vært ute for å kjøpe noe å drikke, hadde han fått hjelp av en fyr jeg ikke hadde sett før.

”Du får hilse på den nye naboen din,” sa han, og pekte på en gutt rundt noen og tjue som stod midt i stua med et bilde mellom hendene og så seg rundt, som om han lette etter sted å henge det opp. Jøss, tenkte jeg, det var da voldsomt til foretaksomhet... og det var da jeg så det, den karakteristiske knekken i knærne, og bevegelsene, alt gikk seint, slik det gjør for alle heroinister.

”Han sier han er litt trøtt,” sa onkelen min, ”sover dårlig.” Ja, det vet du, tenkte jeg, kjente jeg ble irritert. Men onkel Johan gikk bort til ham for å spørre om han trengte hjelp. ”Nei da, det går greit,” sa han med grøtete stemme – ”fint bilde!” ”Ja, ikke sant,” sa onkel. Til slutt ble vi ferdige, sammen kom vi i mål, ingen møbler ble skadet og ingen ble fornærmet. Det skal onkelen min ha, han så forbi stereotypien – ja, kjente jo ikke til den i det hele, kunne ikke rusmisbrukeruttrykket, hadde ikke noe bilde; ja, kanskje like greit det!

Jeg kommer på en setning som Gaute Heivoll gjentar i romanen: ”Før jeg brenner ned”, som jeg leste i vinter. Boka er bygd på en sann historie om en pyroman som herjet i den lille bygda Finsland på Sørvestlandet sommeren 1978. Setningen lyder: *Hvem er det vi ser når vi ser oss selv*. Den passer jo til situasjonen, for hvem så onkel Johan, og hvem så jeg? For han så jo også typen, han måtte det? At vi ikke så den samme typen, er så sin sak. Men vi ser jo ikke det nakne enkeltindivid, vi går fra det generelle til det unike... alle gjør jo det. Så med litt omskriving av Heivoll kunne da setningen lyde: *Hvem er det vi ser når vi ser andre?* Jo, vi ser stereotypien, vi ser generaliseringen: vi ser rusmisbrukeren, eller sossen, raddisen, nerden, vestkanttypen... ja, i det hele.

Jeg hører barnelatter til venstre for meg, snur meg og ser en gutt og ei jente som løper – og foran dem to duer som flyr opp og lander litt lenger bort, de to etter, duene flyr noen meter til, barna etter. Ja, slik har barn og duer tedd seg i hundrevis av år – ingen kommer ut av det der. Barna får jo noe til å skje, men duene? Ja, hvorfor flyr de ikke langt vekk? De har jo muligheten til det, men nei da, noen meter er nok...

Er som blikket det, litt er nok – ja, så lite som mulig er nok. Som de to som kom bak meg i København sist jeg var der. Var bare tilfeldig at jeg snudde meg, for hva var det jeg så? Nei,

det vet jeg ikke. Men noe var det. Det var som blikket mitt tok en tur på egenhånd og rapporterte "fare" tilbake. Skulle jeg legge på sprang? Og han som kom imot, og som jeg stoppet og spurte etter veien til Tivoli – det var det eneste jeg kom på. "Hva?" sa han. "Tivoli," sa jeg. "Ja, men det er ikke her." "Men hvor er jeg nå," hørte jeg meg selv spørre med ustø stemme. "Amager," sa han surt. Samtidig kjente jeg at den ene strøk tett forbi meg i det han passerte, snudde seg og gliste.

Ja, blikket er raskt. Og det passer bra noen ganger. Men andre ganger er blikkets hurtighet ikke av det gode – som når en møter noen med identiteten utenpå. Blikket er for raskt i slike møter, for vi ser ikke mer enn vi trenger, et lite tegn er nok, så trekker vi oss ut og lar stereotypien gjøre resten av arbeidet. Men, vi har jo bruk for dem også – stereotypiene – ja, kanskje mer enn før. Vi lever i en verden mettet av informasjon, og vi møter mange mennesker, stereotypiene hjelper oss, de er hurtige og presise.

Og det er jo noe befriende med å kunne bruke dem også, bruke dem for å få gørra ut av kroppen. Og det er lov, det ... La det lyne og tordne, buldre og brake inne i seg, men selvsagt, la de mørke skyene forbli på innsiden – for det gjelder jo å oppføre seg. Men det hender jo at jeg tar av, hvordan jeg får et sug i mellomgulvet – og bare trekkes mot generaliseringer. Og det skjer når andre er for tydelige, når det er som om de kler og ter seg for likt stereotypien. Eller er det jeg som farger dem tydelige – som får dem til å framtre slik? Nei! Det samme skjer jo når jeg selv blir sett, da får jeg tunnelsynet på meg selv...

Jeg ser på ny opp på Pillarguritoppen. Den er flott der den ligger, som den vokter over hele stedet. Og formen på den kan jeg. Er egentlig en viktig form, tenker jeg, en form jeg har med meg i mitt indre. Mange sier at Otta er et høl, ei innestengt gryte. Vel, fjellene er jo tett på, det er trangt, men... For meg er stedet som et timeglass, trangt midt på. For over fjellene rundt ligger snaufjellet – med masse rom. Og nedenfor fjellene, ligger elvene, med alle øyene litt mot sør, åkrene rundt om, og sentrum – en har fått plass til mye her. Kan også se det slik at fjellene danner en helhet rundt en, og at det er noe trygt. Slik var det i alle fall som barn. Og når jeg ser meg rundt, så er det ikke så trangt. Jeg lar blikket ta hele runden, snur meg rundt og ser mot Kampen i nord, mot Raphamslia i øst, Pillarguritoppen i sør og Kleivrudåsen i vest. Jeg lar blikket dvele ved siste stoppet, for der bodde vi, Kleivrudveien 19, helt nederst.

Det er noe rart med forskjellen mellom faktisk og forestilt avstand, tenker jeg, og sveiper runden en gang til: det er som den faktiske avstanden er lengre eller større enn den forestilte. Det Otta jeg tenker på når jeg ikke er her, er mindre enn det jeg nå ser: som om jeg bærer med

meg en miniatyr i hodet. Men, selvsagt, forestillingsbilder forminsker og fortegner. Akkurat som stereotypiene.

Men hvor det forenklete bildet slutter og de mer komplekse fortellinger tar over, det er ikke godt å si. Der hvor fortellingen tar tid, der foreviger bildet tiden... Foreviger – uff, tenker jeg, det ordet er det lenge siden jeg har brukt, det lukter forsteining lang vei. Far brukte det ordet mye da han fotograferte, for han var en ivrig amatør fotograf. For når han skulle fotografere var det ikke snakk om å ta snapshots av folk i bevegelse, nei, alle skulle fryses fast i en bevegelse, stille seg opp i positur og se på ham.

Jeg ser jeg bort på Pizzaen som ligger bak parken, en gutt og en jente kommer ut. Lokale emos? Tja, var ikke så lett å se det på dem, litt slik jeg var en forsiktig soss. Jeg tar meg selv i å tenke: nå må *dere være forsiktige*. Ja, jeg lurur på hvordan det er med slike konflikter her nå; hvordan er det å være for eksempel emo på Otta? Kanskje lurt å holde seg unna Statoil-stasjonen – ja, det er det flere som burde. Herregud, hva var det jeg holdt på med? Var jeg ikke på vei inn igjen? Arne Jørgen sa at jeg måtte roe meg... jo, jeg hadde tenkt meg inn igjen. Var ikke bra det der. Kjenner at jeg fyllegrøsser og pakker jakka tettere om kroppen. Nei, skyll det bildet ned! Trekk i snora og tenk på noe annet ... som dagens emoer. Ja, for hvordan er det å være emo på Otta? Jeg ser på ny bort på de to. Hadde jeg sett sånn ut en lørdagskveld for 30 år siden, så hadde det i alle fall gått dårlig. En jeg kjenner i København fortalte at da datteren hadde bestemt seg for at hun ville bli emo, så var det gjort på et par dager. Hun kom hjem en ettermiddag, sa at hun ville bli emo, gikk inn på nettet, lastet ned musikk, bestilte klær og time hos frisør og – voilà, to dager etterpå var hennes sosiale identitet på plass. Og noen dager etter det igjen kom hun og noen andre opp i bråk med noen innvandrers-ungdommer. De hadde fått tatt tak i en av guttene, og begynte å dytte han mellom seg samtidig som de reiv i klærne hans. Men han hadde greid å komme seg løs, og sammen hadde de løpt vekk og søkt tilflukt på en restaurant som familien til en av dem hun var i sammen med eide. Så de slapp med skrekken. Nei, det er noe skummelt med denne gruppeuniformeringen...

Nå har det stort sett gått rolig for seg mellom emoer og andre grupper her hjemme – mest fornærmelse og sjikane, særlig på nettet. Men i land som Mexico, Australia og Peru, har det gått tøft for seg. I Mexico har de vært forfulgt og gjentatte ganger banket stygt opp av andre urbane stammer som *punkere* og *metallfolk*. Som har beskyldt dem for å være posører, for å stjele deres musikk og stil. Husker videosnutter av emoer som gikk verden rundt for noen år

siden. Den viste hvordan de ble banket opp i Mexico City. Det var ikke noe pent syn. Særlig ansiktsuttrykkene, som om det var på moro, som om de ikke så og skjønnte hva de holdt på med. Heldigvis ble ingen drept. Etterpå ble det på YouTube lagt ut en mengde videoer hvor ungdommer på liksom gikk rundt og banket opp emoer.

Jeg ser for meg bildet av Sofie Lancaster, hun ble ikke så gammel stakkars. Hun ble slått ned og drept i Lancashire i 2007, bare fordi hun var gother. Kjæresten hennes ble også slått ned, sterkt skadet, men han overlevde. De som gjorde det, sa at de ikke likte gothere, det var ikke noen annen grunn. Nei, stereotypiene dekker liksom hele spektret fra det småinfame til sjikane, trakassering og ja, til slutt: hat, vold og død. Men de fleste av oss lærer jo å skille da, for selv om vi har et generaliseringsgen – ja, om ikke gen, så er det slik hodene våre fungerer: vi kategoriserer – ja, til tross for dette, så lærer vi hvordan benytte oss av dem. For det er jo litt av en kraft vi er i besittelse av. For hva er vi ikke i stand til å gjøre? Se et annet menneske og tenke at slike som deg er ikke noe verdt. Eller, tenke at en hel gruppe mennesker må bort for at vi andre skal få det bedre.

Ja, for noen øyeblikk slike øyeblikk er, øyeblikket hvor noen ser et annet menneske og tenker slik bare ut fra hva han eller hun ser. Ja, uten øyet som sans, så ville mye vært annerledes, tenker jeg. Nå kategoriserer vi jo ikke bare med øynene, men uten dem som et slags ja – våpen som slår til på avstand, som hogger til på avstand... For det er noe med hvordan vi kan generalisere på avstand, uten å snakke med, ja bare slå til.

Og så lett det er å si at det er andre som har dårlige tanker om andre. Som det radioprogrammet om deportasjonen av jøder i Oslo, om politiet som hadde fått i oppdrag å samle dem sammen og kjøre dem ned til kaia, hvor båten lå og ventet. De fleste utførte bare ordre; noen få gjorde mer enn de behøvde; noen var motvillige, men utførte jobben; og noen ytterst få, tror bare det var snakk om en eller to, motarbeidet den. Nå ville nok de aller fleste, dersom de ble spurt nå i dag, si at: ”nei, jeg ville nok tilhørt den siste gruppa,” ja, heldigvis, de fleste ville svart det – men i realiteten, så ville vi nok ikke det – nei, vi ville ikke det. Noen ville nok, heldigvis, men ikke alle, og hva med meg... nei, dersom jeg prøver å se dypt inn i meg selv ... nei, jeg er ikke sikker!

Ahh, sier jeg, det var da svært til alvorlige og svarte tanker en lørdags formiddag. Jeg kjenner med ett hvor kaldt det er. Ikke rare vårværet dette. Nei, hva ville jeg ha gjort hvis jeg var politimann i Oslo i 1942 og fikk oppdraget; ville jeg vært av en de heroiske få... Jeg ser for meg ansiktet til en av de overlevende etter Estonia-ulykken, stakkars mann... det var intervju

med ham i et dokumentarprogram. Han hadde kommet seg over i en livbåt; han fortalte hvordan båten begynte å fylles, ja, begynte å bli full, og hvordan de om ombord ble redde for at kom det flere nå, så kunne båten kante – og noen fikk panikk. Som han sa, mens tårene trillet: – det må jeg leve med resten av livet, at jeg banket løs på hendene til en som prøvde å komme om bord – for å få ham til å slippe taket ... herregud, stakkars mann. Nei, nå fryser jeg, dette ble kaldt. Jeg reiser meg, ser meg rundt og går.

Solstad kafé

”Det var her jeg viste bildene jeg hadde tatt på turen i Sør-Amerika,” sier jeg. ”Leide lokale og arrangerte en kveld med bilder og foredrag kalt *Sør-Amerika i dag*. Intet mindre, noen og tjue år gammel.”

Og det var samme kveld jeg for første gang ble klar over at stereotypien hadde fått tak på meg, tenker jeg, ser det nå, i ettertid. Jeg husker i pausen, rundt bordet, jeg snakka i vei, la ut om Amerikanernes utbytting av landene, hadde pugga statistikk så ingen skulle ta meg på noe, serverte hard facts, ble varm i trøya og smurte på med kapitalen utbytting av alt mellom himmel og jord. Gikk beint fra kapitalens utnytting av Latin Amerika til kapitalens utnytting av kvinnekroppen. For var ikke det en og samme ting kanskje? Og det gikk hjem, for det var bare damer rundt bordet. De nikka og nikka, ja de kosa seg. Jeg tenkte på det etterpå, for var ikke det litt rart? Det handla jo om klassekamp og revolusjon!

Vi er på Solstad kafé. Kafeen ligger like ved jernbanestasjonen på Otta, og like ved Grand Gjestegård. Ja, fra her jeg sitter, kan jeg se opp på rom 205. Liker følelsen av å komme hit og legge meg inn på hotell, være litt fremmed, er en slags frihet i det.

”Var vel datidens kulturkjerringer som var her da,” sier Ingrid, tar en bit av pølsa og ser opp fra Dagbladet. ”Var nok det,” sier jeg, og jeg merker hvor godt det er å se at hun henvender seg til meg uten at det er noe som butter.

”Se her,” sier hun, snur avis og peker på en side: ”kulturkjerringer!” Men hun legger den ned så fort at jeg ikke ser hva det handler om. Kan se senere, for det er jo midt i blinken for hva jeg skal skrive om, men orker ikke si noe om det nå. I stedet ser jeg på Ingrid og nikker.

”Jeg har sett ordet i bruk en rekke ganger,” fortsetter hun. ”Var det ikke Tomas Espedal som lanserte det?” ”Jo,” sier jeg, ”var i fjor høst det, store oppslag, og masse rabalder.” ”Så det var noen som følte seg støtt?” ”Mest Espedal selv faktisk. Han følte seg grundig misforstått,

var ikke slik det var ment. Og han angra. Husker at Frode Grytten gikk ut og sa at Espedal var grundig misforstått og at han hadde gjort alt han kunne for å bli det.”

”Morsomt, men hvor blir det av Lisa? Ingrid ser seg rundt, og legger til: ”god pølse forresten, hva kalte du det?” ”Pysje mæ alt: pølse, brød, løk, potetstappe med lompe over, altså alt! – Ottas bidrag til gastronomien... Og Lisa er inne på kjøkkenet og snakker med Svanhild og Siv.” ”Hun forstyrrer dem vel ikke?” ”Nei da, det går fint.”

”Du kjenner dem godt?” ”Ja., far hadde jo butikken sin like ved, så jeg så dem ofte, de var innom butikken og vi var på kaffe her. Kan nok si at jeg har hatt bildet av dem på netthinna i 30–40 år, og vil ha det livet ut. Slik er det å vokse opp på et lite sted, en lærer mange ansikter, de bare ligger der, navn kan det være dårligere med. Men Svanhild og Siv, mor og datter, de sitter, både med navn og ansikt. Hyggelige damer, har drevet kafeen i mange år. Før hadde Svanhild med mor si på kjøkkenet, vet ikke om hun lever lengre. En stund var det i alle fall tre generasjoner som arbeidet sammen her. Da jeg bodde her, møttes vi her hver lørdag for å planlegge kvelden, hvor vi skulle på fest, hvem som kunne kjøre.”

”Noe slik hadde ikke vi på Bøler, høres jo hyggelig ut.” ”Det var det,” sier jeg. ”Men du,” Ingrid tørker fingrene på en serviett, ”hvordan starta den kulturkjerringdiskusjonen, husker du det?”

”Det begynte med at Espedal serverte en aldersstereotypi; sa at han ville slutte å skrive dersom alle hans lesere var kvinner i 50-årene. Så fulgte Joacim Lund og Vidar Kvalshaug opp i Aftenposten med en detaljert typeinndeling av forskjellige kulturkjerringe, for ifølge de to, var det flere av dem, nemlig, og nå skal vi se om jeg husker dem, jo: Flinke-Frida, Emo-Emma, Søkende Sivert, Kjøpe-Conrad, Fakta-Finn og altså da Tovede Ingrid, damer rundt de 50 som er med på alt som smaker av bøker...”

”Unnskyld, men hva sa du – Tovede Ingrid?” ”Nei, sorry, det var Tove, Tovede Tove, ikke Ingrid” ”Samme det,” hun ler. ”Ja, jeg vet jo at du ikke bryr deg så mye om slike ting, du ble tjukkhuda av å vokse opp på østkanten i Oslo vet du, annerledes med meg., men nok om det. Tovede Tove får i alle fall stilt sitt typehoroskop: dame 50 pluss iført høstdrakt i ull, stor brystnål fra en butikk for norsk design, og Bente Erichsen-inspirert frisyre. Ikke akkurat deg, smiler jeg. Men tenk om,” fortsetter jeg, og aner i samme øyeblikk at det her burde jeg ikke spørre om...

”Tenk om hva da,” Ingrid ser på meg. Nei, tenker jeg, det blir for dumt ikke å tørre snakke om slike ting også, så jeg klemmer i vei: ”Jo, tenk om du så slik ut, så ut som en Tovede Tove, ville du da synes det var helt ok å få stereotypien på trykk?” ”Ja, det ville ikke gjort meg noe.” ”Ok, men noen følte seg tråkka på. Det interessante var at selv om radarparet Lund/Kvalshaug opererte med seks kulturkjerringtyper, så var det kun en kjerringtype som ikke syntes noe særlig om det og tok til motmæle, og gjett hvem?”

”Tovede ...?” ”Riktig! Litteraturviter Marianne Egeland trakk Vidar Kvalshaug til *Dagsnytt 18* og fortalte ham noen sannhetens ord, og særlig om det ufine i å rakke ned på kvinner over de 50, som altså utgjør den største kjøpegruppa på kulturfronten. Og det var mange som etter hvert forsvarte Tovede Tove: Anne B. Ragde, litteraturprofessor Irene Iversen og journalist Inger Bentzrud i Dagbladet og flere rykket ut.” ”Du verden!” Ingrid himler med øynene. ”Ja, ikke sant,” sier jeg ivrig, og kjenner at jeg retter meg opp og setter meg ytterst på stolen...

”...saken er i det hele et godt eksempel på hvordan en stereotypi dannes,” sier jeg – og tenker i samme øyeblikk: hvorfor sa jeg det, for nå drar dette seg igjen mot det vi ikke snakker godt om. Men samtidig tenker jeg: nei, jeg kan ikke sitte og være redd... så jeg fortsetter:

”Her er de fleste generaliseringsingredienser med: som typebilder, i dette tilfelle menn som tegner sterkt forenklede bilder av kvinner. Bilder hvor både alder og utseende er med, og det er å be om bråk. Slike nidtegninger har irritert dem som blir utsatt for det i århundrer. Ja, ikke bare irritert – tenk på alle tegningene av jødene i mellomkrigstiden: svartmuskede typer med kroknese og et skummelt grin rundt munnen...”

”Ja men du,” skyter Ingrid inn, ”nå er det stor forskjell på tegninger av kulturkjerringer og de av jødene ...”

”Ja, ja – jeg vet jo det, men formmessig så er de like. Det handler om å trekke ut noen karaktertrekk du kan overdrive – trekk som kan utgjøre forskjeller, og som så legger seg på netthinna til oss alle. Jeg tror det var denne grundigheten – denne detaljerte og konkrete tilnærming i tekst og bilder – som irriterte. For hvis herrene Espedal/Lund/Kvalshaug hadde holdt karakteriseringen på et mer abstrakt nivå, tror jeg ikke at det hadde blitt et slikt rabalder. Dersom de hadde sagt at kultur-Norges sterkeste forbruksgruppe er hvite, sekulariserte middelaldrende kvinner fra middelklassen, tror jeg ikke det hadde blitt så mange indignerte og krenkede kvinner. Men å presentere henne slik, bare frekt og freidig tegne en typeprofil, ble for nært. Ja, slik er det jo for noen og enhver av oss, en trenger ikke være kulturkjerring for å

oppleve det slik. Kategoriene nå i dag tar jo nærbilder av mennesket, de nøyer seg ikke med oversiktbilder som før, slik som med klasse hvor en nøyde seg med det som gikk på det økonomiske. I dag skal utseende, atferd, egenskaper, smak; ja, alt skal med, for alt kan kategoriseres, og alt skal kategoriseres, slik er samtidsstereotypiene, disse populærkulturelle småstereotyper ... og det er ikke noe særlig; det private og offentlige flyter sammen – nei, det er ikke noe ... ”

”Nei, jeg vet du synes det,” sukker Ingrid, og det uttrykket der kjenner jeg, hva kommer nå?

”Nei, jeg går og ser etter Lisa jeg,” hun gjør tegn til å reise seg. ”Ok,” sier jeg og ser opp på henne. Så det var ikke mer som skulle til nei, tenker jeg, sosiologen vil ikke høre mer om min sosiologi. Har skjedd før det. Enten så krangler vi eller så går hun. Men nå kommer du ikke langt... Jeg ser mot kjøkkenet og hvordan hun banker på døren.

Nei, jeg skjønner det ikke, skjønner ikke hvordan hun – og andre – ikke kjenner dette ubehaget; ja, det er mer så de synes det er morsomt. Som da jeg for en stund siden for 117. gang kom over en undersøkelse av samfunnsgeograf Karl-Fredrik Tangen i et eller annet helgebilag i en aller annen avis. Og det samme dag som vi skulle ha gjester på middag – var Trine og Bård det. Undersøkelsen var om sammenhengen mellom sosial status og valg av bil. Kontordamer kjørte Mazda, de med minst utdanning kjørte Suzuki, funksjonæren Ford eller Opel, de rike Audi, BMW og Mercedes – mens de som ikke har fått noe til i det hele tatt, kjører rundt i Toyota. Etter at jeg hadde referert til undersøkelsen, begynte de andre å tulle med hvem de var og om det stemte. Som om de ikke hadde skjønt noe. Husker jeg lot eder og galle falle over samfunnsgeografen, for er det ikke bil og status han maser om, så er det sammenhengen mellom mat og hvem du er eller hvordan du har det hjemme og hvem du er.

”Hvilken rett har han til å snoke slik,” sa jeg, ”lage kategorier om uvesentligheter – småskalasortere mennesket ut fra stil og smak og utseende og preferanser til hus og interiør og bil og hus og båt og hva du spiser og hvor ofte du gjør det ... ja, hvor skal det ende! Han er en trussel mot privatlivets fred, det er det han er. Det er jo umulig å gjøre noe som helst uten at en eller annen skal fortelle deg hvem du er nå i dag, for Tangen er ikke alene. Nei da... Ingen ting er liksom hellig lenger; forbruksforskning my ass, stå der og se oppi handlekurvene til folk for å se hvem de er...”

Husker hvordan Ingrid ble irritert, og det høylytt, noe hun sjelden er i andres påhør. For var det noen som brukte stereotyper, så var det meg, smalt hun i. Jeg og denne bondementaliteten min... Vel, jeg smalt tilbake, sa at ok, halvt bonde er jeg – så når jeg bruker stereotyper, så

gjør jeg det på en folkelig måte, jeg prøver ikke å gjøre noen kvasivitenskap ut av det. Bård... ja, jeg så det på ham, syntes det var pinlig, og prøvde å megle. Men det er ikke helt hans greie, til det mener han for mye, og for fort – der er vi like. Han begynte å snakke om alle personlighetstester som brukes nå i dag, som også går tett innpå livet – han underviser i ledelse på Handelshøyskolen. Og det var stikkord godt nok for meg.

”Dere er samme ulla,” sa jeg, ”fanget i det samme foregripelseshysteriet. For kan ikke menneske få tid til å vise hvem de er, før det skal fortelles hvem de er?” ”Ja men, det handler jo om å finne den rette til rett jobb,” sa Bård, og la til: ”alle er tjent med det.” ”Jo, men det å finne den rette, finne den som passer og så videre, har jo blitt en industri. Det har oppstått en antihuman finne-den-som-passer-til-hva-industri. Stereotypifabrikkering – ja, det er det det er. Vi blir profiltilpasset før vi får vist oss fram, før vi får bevist noe som helst... alt dette før, før, før...”

”... ha, ha, ha, ha,” skjærer det gjennom rommet, jeg bråsnur meg mot inngangsdøra. Inn kommer tre menn, kraftige stemmer og enda kraftigere latter. Etter praten å dømme er de ikke fra Otta, Lom eller Skjåk vil jeg tippe. Jeg kjenner typen og væremåten; karslige karer med sterk døla-identitet; og som hele tiden beveger seg på kanten av stereotypien. Men de ser det ikke selv. Litt som Arne Brimi, det er liksom ikke måte på, brei dialekt i hver stavelse; døl i all atferd, i alle fakter. Ja, alle uttrykk er hogd i dalens tegn. Og det gjør han ikke noe, han legger i vei, som om han er i ett med – ja, hva da; seg selv? Men den som bare er seg selv, kan fort havne hos stereotypien. Ja... for vi er noe mer enn vårt uttrykk? Men, nå er det vel sært av meg ikke å like ham, Ingrid synes han virker så ... trivelig. Ja, det kaller hun ham – trivelig! Nei, det blir for mye... Men, nå er det typisk meg da; si at det blir for mye. For det er mange døler som gjør det motsatte; som gjør for lite ut av seg, alt for lite.

De tre med roperstemme stamper innover og setter seg i det andre rommet. Fint, tenker jeg. Men, ikke for sart nå! Mer latter høres fra naborommet, herregud... Jeg hadde glemt hvordan enkelte ute på landsbygda kan le sin latter, som for å vise hvor gode de er til det.

Jeg ser opp og ut på høybrua som går over hele Otta sentrum. Den var ikke her da jeg vokste opp. Pen er den ikke, men det er vel slik det måtte bli. Trafikken oppover Ottadalen og over til Vestlandet måtte legges utenom sentrum. En trailer farer over brua, det er nesten så den kjennes inne i kafeen. Blikket sveiper inn igjen, og det er da jeg ser den: juke-boksen, den står der ennå, ganske utrolig! Husker for mange år siden, jeg var vel en tolv-tretten år gammel, jeg

var helt alene i kafeen og spilte David Bowies Starman om igjen og om igjen: *Let the children lose it/Let the children use it/ Let all the children boogie.*

Tror ikke jeg sang med, i alle fall ikke høyt, men inne i meg var jeg et helt orkester, jeg var helt i musikkens vold, den fylte hele rommet – ja, hele meg, jeg var Starman: *Let all the children boogie*, så Mick Ronsens gitarsolo – og jeg reiste jeg meg og spilte med, vrenget av meg de tøffe riffene. Tror jeg stod ved vindusbordet hvor jeg nå sitter, husker jeg så ut og nedover gata, og så at to av klassens peneste jenter kom oppover, husker at de stoppet opp like utenfor, hørte de musikken, så de meg? – nei, de så ikke Starman bak tyllgardinene. Men jeg så dem, jeg spilte for dem, tonene la seg rundt dem.

Den gangen hadde jeg evnen til å se andre uten samtidig å se meg selv. Jeg var ung og uredd – vel, det var kanskje å ta litt hardt i, men blikket søkte utover, tok verden i besittelse uten at det ble reflektert tilbake. Hadde jeg sett meg selv, ville jo Starmans konsert for de to falt igjennom, jeg ville satt meg like fort som jeg reiste meg. For noe blir borte når vi trekker blikket tilbake fra verden og mot oss selv. Det blikket kom jo litt senere, eller, det var vel egentlig like om hjørnet, sossens blick på seg og verden. For når det kom, da var det slutt på bare å se, slutt på det å fortape seg, gå inn i og være i det en så. Nei, nå var det meg selv jeg så – jeg så han som så; og så trakk jeg blikket tilbake fra verden. Barndommens uskyldstid var forbi... Oj sann, jeg smiler til meg selv, det var en klisjé! Men, tenker jeg – det er jo noe i det også. For den overgangen var ikke noe særlig. Var som å bli kasta ut fra trygg grunn – ja, trygg og trygg, kommer i alle fall ikke på noe annet enn at den var trygg... altså, kasta fra trygg grunn og ut til det blick andre så meg med, ut til de kategorier som rådde der ut...

...jeg kjenner at jeg grøsser. For det må ha vært dette blikket Anders Behring Breivik ennå hadde på seg selv og verden. Barndommens blick hvor det å se og det å erobre det en ser, er ett; hvor vi er konge av blikket – og ingenting; ingen skam, ingen skyldfølelse reflekteres tilbake. Jeg ser for meg situasjonen hvor Behring Breivik sitter på en kafé på Koppang, og – som han skriver i kompendiet, det er bare noen få dager til han skal sprengne bomben og reise ut til Utøya. Han sitter der og slapper av etter dagens økt. Ved et nabobord sitter to jenter, han skriver om hvordan de helt sikkert ser på ham som den flotteste, peneste og mest kultiverte mennesket nord for Elverum. Han fyller hele rommet med seg selv. Kontrasten mellom hans indre storhet der han sitter og tenker på hva de to jentene tenker, og det vi ser, nemlig en ensom mann på 32 som ennå ikke har utviklet evnen til å – på realistisk vis – se seg selv med andres blick, er enorm. Han er ennå barnet som ser seg selv som verdens midtpunkt.

Ja, han er litt som Preedy, denne skikkelsen som sosiologen Erving Goffman beskriver i boka *Vårt rollespill til daglig*. Preedy som ligger på en strand i Spania – alene, og som i eget hode er strandens midtpunkt. Preedy som fører en lengre samtale med seg selv om hvem han skal vise seg fram som. For han er sikker på at alle ser i hans retning, følger med på hva han gjør. Etter litt overveielse lander han på rollen som *den interessante Preedy* – han som ligger på stranden og leser Homer og med største selvfølgelighet lar tittelen på boken ligge oppslått i det han går for å ta seg en dukkert i havet. For det er neste problem, hvordan skal han forenes med havet? Preedy ser for seg to strategier: enten kan han slentre ned til strandkanten, være typen som overser andres blikk og nonchalant kaste seg ut i havet; eller han kan vise seg fra en mer kraftfull side, begynne rolig å gå for så å løpe og kaste seg ut i bølgene og legge på svøm så sjøsprøyten står. Ja, han fyller hele verden med seg og sitt... Men, akk – dersom vi går ut av hans hode og ser med de andres øyne, så er det ikke en eneste som enser ham.

Goffman ja, han ble viktig, som fersk grunnfagstudent var det Goffman som gjaldt, om hvordan vi presenterer oss i hverdagen, om hvordan vi blir sett. Samt den franske sosiologen Bourdieu; han ble viktig for mange studenter på begynnelsen av 90-tallet, og for så vidt fram til nå i dag.

Som hans tanker om hvordan det er vanskelig å bli noen annen enn det kroppen, eller habitus lar oss være. For samme hvor hardt den enkelte anstrenger seg for sosialt å stige i gradene – eller å klassereise – innen for eksempel skolen og på arbeidsplassen; samme hvor flink vedkommende er til å kle seg korrekt, si de riktige tingene; så er det lett å falle igjennom. Og grunnen er vår ”habitus”: hvordan kroppen husker på hvor vi kom fra og hvem vi var, og nærmest kjører sitt eget løp. Hva er det amerikanerne sier: *you can take the girl out of the country, but you cant’t take the country out of the girl.*

Der er jeg jo litt selv også, tenker jeg, bygda sitter i ryggmargen. Merker jo selv hvordan jeg forandrer meg når jeg kommer til Otta, hvordan jeg bruker dialekta og prater mer rett fram. Ja, ikke bare det, jeg anlegger et annet kroppsspråk også, og andre faktorer, gester, ja, hele meg forandres, alt blir litt seinere. Ja, nå høres jo det ut som en klisjé: trege døler – men det er jo litt slik, og jeg liker det: som om noe bare går av seg selv.

.. og der har vi jo det igjen, det å kunne gjøre ting *rett ut* uten å gå omveier om tanken på andre, uten å måtte se andre an.

Husker sist jeg var på Otta, og ble bedt på en fest sammen med mange gamle kjente. Jeg prata eller *tålå* døl, og merka – rent kroppslig, hvordan det gjorde noe med hele meg, hvordan jeg tok meg bedre tid, og at den tiden var meg... For tempoet er at annet på dialekta mi, det må være noe med det fonetiske, uten at jeg helt veit hva. For jeg ble mer omstendelig, og det gjorde ingen ting, for det passet. I alle år har jeg anstrengt meg for å få til det motsatte, bli mindre omstendelig, noe som automatisk har ført til at jeg har prøvd å skru opp tempoet på snakketøyet, som så igjen har ført til at mange dialektord har blitt borte. Og kanskje har jeg arbeidet mot habitus, tenker jeg, mot det språk eller dialekt-habitat som sitter i kroppen? For jeg merka hvor behagelig det var å slippe det seine ved dialekta mi løs. Jeg tok meg tid til å ta med alle småord som ”*ja,ja, slik æ det*” eller ”*tenkje se tè*” – og jeg merka hvor bra det føltes. Språket gjorde meg til en annen, og det var en veldig kroppslig følelse. Jeg så meg selv utenfra – det gjør jeg alltid – men jeg likte bedre hva jeg så. Det var som en eller annen dør ble åpna og jeg så et glimt av, ja, hva kunne det være – frihet? Ja, kanskje det.

I bakgrunnen hører jeg Lisas latter, og jeg hører Ingrid som sier noe, uten at jeg oppfatter hva. Så lenge de ble, tenker jeg. Så hører jeg Svanhild som sier at: ”når du bli stor fæ du kåmmå å arbeie sjå oss” ”Å ja,” hører jeg Lisa stemme i, og hun fortsetter: ”mamma får jeg lov?” Mer hører jeg ikke, svaret drukner i en lattersalve fra de tre som nettopp kom inn. Ja, kanskje det, tenker jeg, sommerjobb på Otta, lære seg å *tålå* døl, det hadde vært noe det.

Ja, jeg lurar på hva Bourdieu, som døde for noen år siden, hadde sagt dersom han kom tilbake og så hvordan den intellektuelle arven hans ble forvaltet. Det har vært en av mine kjepphester i diskusjoner med mang en Bourdieu-tilhenger det, at han er redusert til intimsfærens generaliseringseksperter, og at han for så vidt er skyld i det selv. Han lagde et litt for godt analyseverktøy og var umåtelig glad i detaljer. Det gjaldt å anvende svært abstrakte skjema på svært konkrete ting. Lese pysjamasstatistikk samtidig som en tenkte på Marx og de store maktstrukturer, som han sier. I hans mest kjente studie undersøkte han forholdet mellom klasse og smak. Ved å spørre folk om helt dagligdagse ting, som hvilken musikk og kunst de likte, hvilken mat de spiste og hvordan de foretrakk å ha det hjemme, mente han å få tak i underliggende dimensjoner samt forskjeller i smaken hos overklassen og middelklassen. Det viktigste skillet han fant, var det mellom en ”kultivert” og ”snobbete” smak. Hvor de kultiverte likte Picasso samt å handle på loppemarked, foretrakk de snobbete da Vinci og å ha det ryddig og pent hjemme.

Nei, denne måten å lage sosiale portretter på, er blitt en mare. Dette å ut fra ett sett smaksvariabler karakterisere grupper. Som i debattboka FRP-koden av Magnus Marsdal, som kom ut for noen år siden. Her karakteriserer han drosjesjåføren som en øl-drikkende, rullingsrøykende og hurtigmat-spisende type som reiser på billige sydenturer, leser Se og Hør og kiosklitteratur, ser på TVNorge og hører på dansebandmusikk på P4. Samme hvor god intensjonen er, dette er nærsynte generaliseringer, det er stereotypiproduksjon...

”Nei, jeg får ikke Lisa ut av det kjøkkenet.” Ingrid kommer bort til bordet. ”Hun sitter på en stol, spiser pølse med alt, ser på at de jobber og fantaserer om at hun skal flytte hit og jobbe sammen med Siv og Svanhild. Typisk henne, skeptisk til nye mennesker, men når hun først blir varm i trøya, så bobler hun over ... og de er jo to trivelige damer.”

”Ja, jeg hørte hun sa noe om det, hørte henne helt hit, at hun vil flytte til Otta. Ja, det kunne vært noe,” sier jeg, ”flytta til Otta?” jeg ser opp på Ingrid. ”Ja, særlig...” Mer kommer det ikke, men hun får et drag over ansiktet som om hun tenkte noe hun ikke vil si.

”Og du, sitter i egne tanker?” ”Tja, jeg sitter og tenker på om det er noen sammenheng mellom dialekt og kroppsspråk, om det er noen sammenheng mellom en sein og omstendelig dialekt og et langsomt kroppsspråk?”

”Ja, jeg har lurt på hvorfor du har begynt å snakke mer døl i det siste.”

Jeg prøver å smile lurt og uutgrunnet, men om det komme slikt ut, vet jeg ikke; helst et fårete glis, for hun fortsetter skarpt:

”På meg virker det som du vil irritere meg med dialektbruken din, og det handler ikke om dialekta i seg selv, men måten du bruker den på...” ”Ja vel, sier jeg, var det et spørsmål eller?” Hun trekker på skuldrene og smiler stivt. Så jeg tenker at da skal du få det.

”Og så sitter jeg og tenker på gode gamle Bourdieu,” sier jeg. ”Jeg sitter og tenker på om han er skyld i at kategorier og generaliseringer spiser seg stadig lengre innpå privatlivet. Hva tror du?”

”Du gir deg ikke?” Ingrid ser rett på meg. ”Nei, gjør vel ikke det – men jeg har så lite sans for hverdagslivportrett som sosiale kategorier. De kan brukes i kunsten, som på film for å tegne forskjellige mennesketyper, men de har ikke noe i vitenskapen å gjøre. Sosiologer og typekastere tenker likt når det gjelder hvordan kategorisere menneske nå i dag. Ja, som de

forskjellige kulturkjerringtypene, en typekaster kunne ikke gjort det bedre. Nei, i dag skal alt ses, det skal synes hvem vi er. Noe som også smitter over på de sosiale kategorier vi omgir oss med. Klassekategoriene var jo kjedelige slik, de var abstrakte og sansefattige...

...ja, ta opptøyene i London i 2011 og de såkalte Chaves,” sier jeg, ”var jo de som fikk skylden for alt bråket. Betegnelsen refererer jo til unge mennesker fra arbeiderklassen som kler seg i sportsklær – som hettegenser og caps – samt ”bling”-smykker. Arbeidsledige ungdommer med antisosial atferd, udugelige til det meste bortsett fra å drikke seg dritings på statens penger. Slik snakker i alle fall stereotypien. Det som kjennetegnet konflikten var jo hvordan sosialt opprør hånd i hånd med en forbrukerrevolusjon av typen: knus et vindu, rapp en plasmaskjerm og løp. Mediene flommet over at hatefulle chav-karakteristikker. The Chav Spring kalte vokalisten i gruppa The Travis arrogant opptøyene. Hva som så ut til å være viktig, var deres visuelle karakteristika, vet ikke hvor mange ganger hettegenser og joggebukser ble nevnt i nyhetene, mer enn bakgrunnsvariabler som klasse, i alle fall.”

”Men du, motsier ikke du deg selv nå?” Ingrid tar en slurk kaffe og ser rolig på meg. ”På den ene siden sier du at den sosiale identiteten skal synes, ja, at livsstil skal synes, at det er slik vi er nå i dag. Men på den andre siden så vil du ikke at sosiologien skal speile dette. Og grunnen er at du ikke liker de kategoriene som da kommer?”

”You’re good you,” sier jeg og prøver å herme Robert de Niro i filmen *Analyze This*: hvor han er mafiaboss med nerveproblemer som oppsøker en psykiater som sier ham noen sannhetens ord. ”Ok, fortsetter jeg, la os si at de kunne gjøre mindre av det da, være mer forsiktig i omgang med dem...”

”...ja, der har du din sivilisasjonskritikk, fnyser hun, vær forsiktig; gjør mindre; nei, ikke så mye til meg takk... oh, så kjedelig...”

”Sosiologene trenger i alle fall ikke bidra til denne gruppestereotypiseringen,” fortsetter jeg. ”For det som kommer ut av denne måten å kategorisere på, er en mengde generaliserte menneskebilder som legger seg på netthinnen og fungerer som et filter. Så når vi møter noen som matcher et slikt bilde; ja, når vi møter en kulturkjerring, så ser vi bare bilde og ikke kjerringa, om du skjønner?”

”Nei!” Jeg ser at munnen hennes snurper seg... ”Jo da, det gjør du, du vil bare ikke innrømme det,” sier jeg. ”Blir som da vi var på minicruiset i Middelhavet og du sa til Lisa at

nå skal vi ut på en øde øy ... og øde øy, my ass, var like øde som når Justin Bieber viser seg utendørs. Nei, du har høy toleranse for klisjeer, du shopper bilder, det gjør ikke jeg.”

”Du og dine spøkelser,” snøfter hun. ”Jeg og Lisa hadde en hyggelig tur vi. Ohh, det er så typisk deg, du skal hele tiden vri og vrenge. Se etter noe annet enn det du får servert. For du kan ikke slå deg til ro med at det du ser, ja, la oss si ei kulturkjerring – er slik. For er hun for lik stereotypien, så er det samfunnet som har lagt for gode bilder av henne. Men tenk på om hun er fornøyd med å se slik ut, vil være en kulturkjerring, ja at det bilde er hennes vei inn i fellesskapet, og at det ikke er noe mer? Hvorfor må du bak alle ting? Hva var det han hette han du for noen år siden leste opp og ned i mente,” fortsetter hun ”... Paul ...”

”Virilio,” sier jeg, ”han snakket om hvordan alle ting produserer sin ulykke – eller katastrofe som han kalte det, altså bakside, hvordan oppfinnelsen av flyet også skapte flystyrtet, hvordan bilen skapte bilkrasj... Ja, hvordan det å flørte med kulturkjerrigimagnet – fordi du synes den identiteten er stas – også klister stereotypien på deg, og gjør at andre ikke ser... For likt Virilio, så trekkes også jeg mot alltings bakside. Det er jo mange nok som er opptatt av solsidene. Noen vil kjøre baksia skjønner du...”

”Baksia,” Ingrid ser spørrende på meg? ”Er en lokal greie her i Gudbrandsdalen det, E6 går på solsia, og grusveiene går på baksia, det var der de kjørte de som en lørdagskveld ikke burde ha kjørt bil i det hele tatt, om du skjønner? Det var der ryggekonskurransene gikk også, gjaldt å rygge lengst mulig, en jeg kjenner rygga fra Sjoa til Otta, er ti kilometer det ...”

”Herregud, ikke rart at ... men du,” Ingrid ser strengt på meg: det er jeg som er sosiologen i familien... ”Ja, det var et godt argument,” sier jeg, setter meg tilbake og folder armene over brystet. ”Ja, men jeg fullførte, du stupte inn i det som opptok deg og glemte resten, så slutta du. Nei, ikke helt, du stilte deg på siden. Og der har du vært siden, det er din posisjon, se inn til oss andre som ikke forstår og kritisere; ser alt fra vranga, og gjør det til regelen...”

”Joa,” sier jeg kjekt, ”men noen må ha den posisjonen og, for det finnes nok gladlakser i verden, noen må stå opp for skyggene vet du, jeg prøver å le sarkastisk – for skyggen er i lyset vet du Ingrid, for uten lys ingen skygge... jeg kremter og ser ut i retning parken ... ”uansett,” fortsetter jeg, ”resultatet av all denne grupperingen i smågrupper er at det blir vanskeligere og vanskeligere å leve u-gruppert. Vanskeligere å leve uforstyrret av alle kategorier som forteller deg hvem du er.”

”Ja, men hvorfor må du på død og liv det?” ”Hvorfor må jeg hva?” spør jeg, retter på duken mellom oss og strammer musklene i overarm. ”Leve u-gruppert, som du sa, uforstyrret av alle kategorier?”

”Frihet!”

”Jo, men herregud da, greier du ikke å puste fritt selv om det lages typekategorier om deg? Er jo bare å lukke igjen øynene og la være å se og høre det. Hva var det du irriterte deg grønn over for en tid siden: jo, typifiseringen av hvem som gikk ut på hvilke utesteder i Oslo. Du går jo ikke noe særlig ut i Oslo lenger. Og personlighetstester, særlig de som brukes ved jobbintervju, de er på hatlista...”

...og som du bruker i jobben din, repliserer jeg. ”Jo men, du har jo ikke søkt jobb på en årrekke, og ikke ser det ut som om du har tenkt å gjøre det heller. Og hver gang du er på Amazone irriterer du deg over at de anbefaler deg andre bøker, og i neste øyeblikk sitter du interessert og leser omtale av bøkene, og jammen tror jeg at du ganske ofte har klikket på kjøp også!”

”Ok, men jeg liker det ikke, jeg liker ikke denne algoritmetvangen: at siden du liker den og den boka, så liker du også den og den boka, den og den musikken, filmen. Alt blir pakket, ja, vi også, enten vi gjør det selv eller andre gjør det. Alt blir til sjanger, det er valgfrihetens ulykke.. Hva var det Iggy Pop sa for en stund siden, jo, at mye av rockemusikken var lyder tilsatt rock – den likte jeg, lyder tilsatt... ha, ha. Ja, bøker, musikk og film forsvinner jo som unike enkeltverk i dette algoritmelandskapet, alt blir typifisert – ikke minst forbrukeren, som jeg...”

”... ja, jeg skjønner jo det, at det handler om deg,” blåser hun av. ”Du er aggressivt sår, det er det du er, og det på egne vegne. For det her handler om deg, og ikke så mye om verden.”

”Jasså,” sier jeg, ”så det gjør det?” ”Ja, det gjør det,” Ingrid lener seg tilbake. For de bildene du har klistra på netthinna, setter seg som en *uniform på øyet*; husker du ikke at du sa det en gang – uniform ...” ”Er ikke dumt sagt det,” skyter jeg inn ”- og det var Kafka som sa det...”

”Kafka?” ”Ja, men jeg husker ikke hvor.”

”Nei, jeg skjønner ikke,” fortsetter jeg, ”at dette skal være så vanskelig. For det har jo skjedd noe ... det har skjedd noe med måten vi ser andre og selv blir sett på. De generaliserte bildene vi går rundt med i hodene våre har forandret seg, de er blitt flere, mer konkrete, skarpere og mer nærgående. Og for ikke å glemme, og hva som er skyld i mye av dette, de er blitt så

visuelt spesialiserte. Ja, tenk på de gamle legningsstereotypier, før skilte en mellom homser og lesber på den ene siden og heteroseksuell på den andre. I boka ”Håndbok i homsing” skiller derimot Børge Skråmestø mellom et titalls populærkulturelle homsestereotypier, som skrulla, turhomsen, bamsen, frognerhomsen... Og det er klart at så finmaskerte stereotypier gjør noe med oss, ja, det skjer en intensivering av generaliseringene. For disse bildene fungerer jo som briller vi ser og blir sett med – ja, de er innholdsbestemmende. For, ikke sant, før – og igjen må jeg trekke fram 50-tallet, vet du er lei det, men ...”

Ingrid ler, men ikke den gode latteren – og jeg ser at hun former munnen i et – herregud...

”... jammen hør,” sier jeg, ”og dette skal jeg ha med i artikkelen: hvordan kategoriene har forandret seg. For før var de preget av en lav grad av definisjon, som klasse, de var bilder som kun ga et abstrakt omriss av hvem vi var – altså fri for konkrete element, som ytre trekk. Og de sa ingen ting om privatlivet – ja, de var lavoppløselige og uklare, og det liker jeg, for de gjorde oss mer fri. Møtte du for eksempel en fra arbeiderklassa, så var det behov for mye undertekst, mye som mangla og som du selv måtte fylle ut. Ja, en måtte tenke seg resten sjøl. Nå derimot, preges generaliseringene med høy grad av definisjon, de betyr hele veien fra det generelle og ned til det konkrete. De er lik mer høyoppløselige bilder som inneholder opplysninger om alt fra utseende, smak, interesser. Det er som alt er med, alt er sett i et blikk, og vi trenger ikke se etter. Og nisjene blir mindre og mindre; noe som gjør stereotypiene mer og mer treffsikre. Friheten krymper, for rommet utenfor kategorien blir trangere og trangere...

”Jo men,” Ingrid ser alvorlig på meg, ”uansett – det er vi som må takle det. Verden utfordrer oss hele tiden. Ja, du må lære deg hvordan møte et annet menneske uten å tenke i kategorier. Ja, bare vær til i verden og la den skje – ikke se etter om du har sett dette før, hva det ligner på. Eller se noe eller noen og tørre å tenke i bilder uten å gjøre noe nummer ut av det, uten å tvangsmessig måtte se etter noe bak.”

”Så forskjellige vi er,” sier jeg. ”Du ser jo ikke kampen i dette – for det er det det er, en kamp om bilder, identitet, generaliseringer, om å se og bli sett... det er jo bare barn som er til stedet på den måten du der beskriver. Og det handler ikke om noen *bak* ... det er ikke det jeg mener, det er ikke noe bak som ikke kommer fram. Det er ingen *meg* inne i meg som ikke kommer fram – det handler om muligheten til også å være en annen, og det er en stor forskjell det; for det er det disse filtrene, eller kategoriene eller stereotypien setter en stopper for, for de skaper alt i sitt bilde, og slipper ikke til noe annet.”

”Men du,” hun stopper opp og ser rett på meg. ”Har du glemt det?” gjør en pause, ler, ”ja, det har du helt sikkert gjort, du har glemt hvordan vi traff hverandre?”

Jeg kjenner at jeg rødmer, og blir varm, veldig varm. Nettdating ja – *Flirting* etter eller annet. Husker hvordan jeg nitidig satt og fylte inn opplysninger om meg selv, smak, interesser, holdninger. Ja, vi møttes jo første gangen som to profiler som ble matchet inne i en maskin. Og her sitter vi, fire år etter. For det var jo match på første forsøk for min del, hvordan det var med Ingrid vet jeg ikke, har aldri spurt.

”Selvsagt har jeg ikke glemt det,” sier jeg, ”kom kanskje ikke på det akkurat nå...”

”Nei, der ser du, kategorier – det trenger ikke bare være tull det, eller ulykke eller et av alle de andre ord du kan for alltings bakside. Algoritmene gjord at du fant meg, vi matchet der...”

Hva svarer en på slik, jeg kunne ha sagt at: kanskje vi matchet da, men du har forandra profil. Eller – tenker jeg og begynner å fingre med duken – synes hun at det går bra? Er det bare småkjekling hun ser – mens jeg... Hvordan opplevde hun forrige helg – krangelen? Som drosjeturen hjem fra festen hos Heidi, sjefen hennes, den oste ikke akkurat av match. Ja, bare det å ta drosje fra Oslo til Ås kan få fram det verste i en, kan jo komme tur retur Roma for den prisen. Utpå kvelden fikk jeg i alle fall nok av bedriftsprat og begynte plutselig å prate brei døl. Jeg fortalte noen lange poengløse historier fra Gudbrandsdalen, og jeg snakka lavt slik at alle måtte høre nøye etter. Noe de gjorde, dannede middelklassemanerer som de var.

Historiene var jo bare tull alt sammen, noe jeg fant på. Etter hver historie lo jeg høyt og slo meg selv på låret. Og det var på sin plass. For da hadde vertskapet, eller Provencegubben og Toscanakjerringa, som jeg kalte dem i drosjen hjem – var ikke helt god den kanskje – sittet og jabba på seg og sitt hele kvelden. Om hvordan de hadde hatt håndverkere hjemme i sommer mens de selv var på landstedet i Toscana. Ja, den var jo forresten av de bedre. En ettermiddag hadde telefonen ringt. Og det var en av håndverkerne, en polakk. Han kunne informere om at det dessverre hadde skjedd noe med parkettgulvet da de lakka det: ”I am verry, verry sorry...” De hadde brukt lakk fra Polen, og parketten, som var mørk fra før, hadde blitt helt svart. Som han hadde sagt på telefonen: ”And when I say black, I mean black, totally black, all floors.” Huske jeg hadde lyst til å sprute ut i latter, for så de ikke bildet her: Et par fra verden rikest land, som har kjøpt et landsted i Italia, fordi Italienerne ikke eier nåla i veggen og må selge, pusser opp hjemme i Norge av innleide polakker som heller ikke eier nåla i veggen. Og straffen: svart parkett. Det er jo fabelaktig, en moderne europeisk skillingsvise... Men nei, forsamlingen slo ut med hendene, helt svart, det er ikke mulig, uff da, stakkars dere og så

videre. Men nei, det er mulig så jeg høyt inne i meg. Yes.... Det var like etter denne fortellingen, at jeg begynte å prate dialekt og dra lange poengløse fortellinger fra Gudbrandsdalen. Alt mens Ingrid ble svartere og svartere i blikket, jeg så det, men ga f... I drosjen tilbake, fortalte jeg lystig hva jeg tenkte i det jeg hørte historien om parketten. Hun lurte på om jeg så hvordan jeg hadde oppført meg, om jeg skjønnte at det var hennes kollegaer jeg nå satt og snakket om.

”Det er mennesker som står meg nær, skjønner du ikke det, de er ikke bare bilder – ser du forskjellen og forstår du hva det betyr?”

Husker ennå hvordan hun snakket til meg som om jeg ble sjekka ut om jeg var med mine fulle fem. Men samtidig sa jeg at jeg kanskje hadde vært vel frisk i uttalelsene. Likevel måtte jeg legge til at for meg så framstod de klin likt klisjeen på denne mennesketypen. Og så hun det? ”For slik de oppfører seg,” sa jeg, ”og ja, slik de ser ut, så gir de meg få andre alternativer. Og det burde de se selv, og ta ansvar ...”

”Enkelte ganger lurar jeg virkelig på hvordan du er skrudd sammen,” hveste hun. Jeg sa ikke noe mer.

Jeg ser ut, en bil svinger ned mot stasjonen. Så gir jeg meg til å flytte blikket rundt om utenfor, som om jeg prøver å finne noe å henge det på. Jeg ser på Ingrid, kjenner at jeg vil prøve å komme henne i møte, prøve å ...

”Ha ha, hø hø” – en ny lattersalve fra gutta boys fra Ottadalen runger. Vi snur oss i retning av lyden.

”Du verden,” utbryter hun. ”Ja, ikke sant,” sier jeg, og legger til: ”de kom i sted.” ”Men hva ler de av?” ”Nei... sin egen latter.” ”Ja det må jeg si,” sier hun – og ler med.

Og den latteren er jeg glad for, tenker jeg, for den løste opp i noe som kunne ha kjørt seg helt fast. For ofte når jeg snakker med Ingrid om disse tingene her, ender vi opp med krangel. Derfor tør jeg nå ikke snakke om noe jeg egentlig kunne ha tenkt meg, nemlig hvordan mine helter er de som kjemper mot stereotypiene. Ja, slike som den danske kunstneren og performansartisten Claus Beck-Nielsen. For Ingrid liker ham ikke, liker ikke oppsynet hans, som hun har sagt, og heller ikke det han holder på med, hans kunststunts. Husker at vi småkjeklet om det etter at jeg hadde sagt at jeg skulle i ”begravelsen” hans sist vi var i København. Nå er det jo heller ikke helt meg å bli med på slike ting, men jeg fikk nå lurt

Ingrid og Lisa med til København... Eller lurt og lurt, var kanskje ikke helt pent, men de ville jo reise en tur de også. Og så fikk Ingrid besøkt Unn, bestevenninnen som bor der. Ja, jeg liker det aksjonistiske ved det Claus Beck-Nielsen har holdt på med, han er ikke redd for å tørre. Som i begravelsen, for det var jo ikke noe menneske som lå i den kista, men en silikondukke, som skulle representere Claus Beck-Nielsens identitet. Han begravde sitt gode navn og identitet, det navn hans mor og far hadde gitt ham, og den identiteten verden rundt hadde pålagt ham. Selv hadde han tatt navnet Helge Bille.

Det var i alle fall det mest muntre og minst stivpynta begravelsestog jeg noen gang har gått i. Bortsett fra hovedpersonen selv da, Claus Beck-Nielsen – eller Helge Bille, han var preget av stundens alvor, og hans datter, og hans kone, eller var det samboer? *Mine kvinner* kalte ham dem i alle fall...

Først hadde dukken ligget ti dager på dødsleie i et kapell på Glyptoteket, her hadde "liket" blitt pleiet døgnet rundt av leger og sykepleiere, og folk hadde kommet og tatt et siste farvel.

Husker jeg sleit med å fortelle Lisa hva jeg skulle på, spørsmål som: var han død på ordentlig, ville han dø, hadde han lyst til å dø, og hvorfor skulle jeg se på en død mann som ikke var død allikevel, kom på løpende bånd. Jeg svarte noe slik som at han bare var død på liksom, at han ville begynne på et nytt og bedre liv, bli en annen. Jeg så med en gang at det skjønte hun ikke noe av. "Det handler om kunst," prøvde jeg meg – "og kunst er å vise fram noe som andre kommer for å se på, dersom det ikke er noen som ser på, så er det ikke kunst, og han blir lei seg, han som skal 'dø'," sa jeg, "så derfor må jeg og andre gå å se..."

...Men vi kan snakke om det når jeg kommer tilbake," sa jeg og la på dør.

Lurer på hvordan han selv, altså, Helge Bille selv forklarte det til sin datter? Ei jente på omtrent samme alder som Lisa var med i gravferden. Hun gikk ved siden av faren og holdt ham i hånda, gikk sammen med Helge, bak kisten til Claus. Det var liksom litt uggent å se henne gå der; kledd i svart, se henne inne på kirkegården og høre at presten sa: Claus Beck-Nielsen, av jord er du kommet, til jord skal du bli, og av jorden skal du igjen oppstå...

Men Claus Beck-Nilsen ga jo sitt liv for at vi skulle få øye på hverandre på ny, var det ikke slik han hadde ordlagt seg? Vi skulle lære å se hverandre som noe mer enn den begrensede identitet vi kommer med og som blir pålagt oss av samfunnet. Han snakker stort om utslettelse av disse konstruerte identitetsformene, alt for å møte verden betingelsesløst, se hverandre og verden uten å se kategoriene.

Og han kritiserer offentligheten og mediene; hvordan staten og mediene ikke kan la være å identifisere alt mulig. Men ikke sant – tenker jeg, paradokset er tydelig, for Helge Bille trengte jo mediene for å begrave Claus, uten dem ville jo det hele vært absurd... ja, for tenk om alt hadde foregått i stilhet, dersom han hadde begravd seg selv uten et eneste menneske og kamera til stede – det hadde vært en brutal handling, ja, uhyggelig. Jeg ser for meg bildet der han selv, helt alene går bak kisten, og det bildet ser ikke bare bra ut..., men litt av et stunt.

Ja, han har tatt spillet med egen identitet til store høyder, og nå er han død. Lurer på hva neste trekk blir, komme tilbake som et helt vanlig menneske, flytte ut til en forstad, bli ungdomsskolelærer Helge Bille, holde akvarellkurs om kvelden og gå på tur med familien på søndag, helt på ordentlig. Ja, det ville være skikkelig skremmende!

”Men du, skal vi ikke snart gå, vi har vært her lenge nå,” sier Ingrid ”jeg begynner å bli rastløs.” ”Vi kan rusle nedover til sentrum en tur,” sier jeg. ”Er vi ikke i sentrum nå?” ”Øhh, jo,” sier jeg ”er bare slik vi sier det her.”

”Men du,” fortsetter hun uvanlig blidt, jøss tenker jeg, hva er det? ”Jeg går over på hotellet for å hente mer klær, er kaldt synes jeg. ”Så kan du gå inn på kjøkkenet og få Lisa ut...” Den siste setningen sier hun mens jeg ser ryggen hennes forsvinne mot utgangen.

”Ok,” sier jeg til døra i det den lukkes bak henne....

”Pappa, pappa hører jeg fra andre siden av kafeen.” Ahh, godt tenker jeg, endelig noen med stabilt humør. ”Vet du hva, jeg har spist pølse med alt. Og jeg har sittet og sett på at de lager mat, de er kjempehyggelige, – og pappa, jeg vil jobbe på kafé når jeg blir stor, kan vi ikke kjøpe en?” ”Kjøpe hva da? spør jeg. ”En kafé? Please...” Men før jeg rekker å svare at det tviler jeg på, spør hun: ”Hvor er mamma?” ”Skulle hente noen klær fra hotellet, vi tenkte å rusle ned til sentrum en tur.” ”Men er vi ikke der nå, er det mer sentrum?” ”Øhh.. ja, det er det.

”Men Lisa!” Hun snur seg. ”Det heter ikke pølse med alt, men pysje me alt.”

Otta

Jeg går forbi huset hvor en kamerat av meg bodde. Han flytta for mange år siden, nordover, og siden har jeg ikke sett han. Vi hadde mange fester her. Men så ble det slutt – stelte det bra til for meg da. Kan ennå framkalle den kroppslige kvalme da Alf forsnakket seg og jeg skjønnte hvordan det var fatt. Det ble tynt med for- og nachspiel i alle fall. Og terskelen for

ikke å bli med... ja, den var temmelig høy, men jammen greide jeg det! Husker en gang – ja, det var like før jeg og bygda røk uklar. Jeg visste at han skulle få besøk av noen frikere. Så jeg hadde forberedt meg litt, pugga noen marxistiske resonnementer, her skulle det diskuteres. Men til ingen nytte; hasjrøyken lå tjukk når jeg kom inn, pipa hadde gått rundt mange ganger, her var det ikke én som visste opp-ned på verden.

”Nei der har vi jo Marx,” var det en som sa da jeg kom inn – ”festraten faller, ko-ko!” De andre fikk latterkrampe, de lo slik bare steine folk kan le.

Tenke seg til, pugge Marx før en går på fest – festraten faller, ikke verst den – for det var jo Marx-teorien om profitttraten fallende tendens som var glansnummeret mitt, tanken om at kapitalismen selv, på grunn av indre motsetninger, ville oppløse seg selv innenfra og ramle sammen. Jeg ser for meg den grønne notisboka jeg gikk rundt med, hvor jeg skreiv ned alt som var verdt å kunne. Som regla med profitttraten, skjønnte jo ikke så mye av det, så jeg måtte pugge. Og så, etter at den var servert på rams, sammen med andre regler som forutså kapitalismens sammenbrudd, så ble jeg festens midtpunkt. Det ble diskusjon for og imot meg.

Jeg er ute og går en tur, alene. Ingrid og Lisa ble igjen på Ottatunet, handlesenteret midt i byen. Jeg ble rastløs av å spankulere fra butikk til butikk.

”Men, gå deg en tur du,” kom det velsevoksent fra Lisa. Ingrid nikka og sa: ”ja, gjør det.”

Vi avtalte å treffes litt senere for å spise middag på kinarestauranten. Og i år som i fjor – og året før det, kommer hun som serverer oss, og som eier stedet sammen med mannen sin, som står på kjøkkenet, til å si at Lisa er veldig søt – men at hun er for tynn. Hun vil ta henne på armene og si at hun må spise mer, samtidig som hun stryker henne ømt på kinnet, og Lisa vil se brydd ut, som alltid, og jeg skjønner jo det. Jeg ble selv paff første gangen, men nå, ja, nå er det blitt et ritual, hun er en søt og hyggelig dame, så vi spiser der.

Jeg går nedover Müllersgate, oppkalt etter en kommunelege som var her tidlig på 1900-tallet. Ja, jeg skulle ta igjen, det var agendaen etter at jeg hadde vært i Oslo noen år samt ute på et halvt års reise rundt om i Sør-Amerika. Jeg ser meg selv der jeg kommer hjem, tilbake til bygda, jeg står på perrongen – venter på at far skal komme og hente meg. På ryggen har jeg min grønne ryggsekk, den jeg hadde brukt i Peru, Bolivia, Argentina og Chile. Tynn og skrantete, ni kilo lettere enn da jeg dro, diaré og dårlig kosthold; ja, magen hadde vært et stadig problem. For i solidaritet med folket skulle vi spise sammen med dem. Og selvsagt, det

ble for mye. Men lege skulle vi ikke oppsøkte, det var ideologisk feil. Han jeg reiste sammen med hadde året før vært med Den reisende folkehøgskole til Egypt. Og blant dem var det regelen at de ikke oppsøkte lege – for de var i lommene på legemiddelindustrien, som igjen utbytta folk. Slik var den regla, og rett og rimelig syntes jeg: ingen lege.

Så det var en pjusk hevner som stod på perrongen en sommerdag i 1983. Klar til å vise seg fram som noe annet enn den usikre vinglepaven som reiste ut høsten 1979. Jeg var jo en slags misjonær i politikk, før rundt i bygda med Marx og boka *Latin-Amerikas åpne årer* av Edvardo Galleano under armen. Samt, ja den hadde jeg glemt, en pamflett jeg fikk av en dansk kapitallogiker jeg møtte i La Paz. Var mens vi var strandet i La Paz i sympati med streikende bønder det. For saken var den at bøndene blokkerte alle utfartsveier inn og ut av byen. Nå var veiene stengt langt ut, så vi kunne lett komme oss til flyplassen. Men vi hadde våre prinsipper, ikke noe streikebryteri. Vi ble, og nesten en måned lengre enn vi hadde tenkt. Kapitallogikeren, som jeg kom i prat med på en politisk markering, mente at kapitalen sakte men sikkert underla seg alt den kom over av samfunnsmessige og sosiale forhold. Husker det svarte papiret som var rundt den tynne lefsa av ei bok. Og grunnen var, som han sa: dette er ”krud mand”, det er revolusjon, og finner det fascistiske politiet den, ja da! Husker jeg kasta den da vi flytta fra Torshov. Fant den nederst i en kommode i kjellerboden. Fillete og krøllete, og lukta kjeller. Jeg begynte å bla i den; kanskje jeg skal ha den som et minne, tenkte jeg. Så på alt jeg hadde streket under, ikke minst kommentarene jeg hadde gjort: ”NB! Det må bli verdensrevolusjon”, stod det på flere av sidene.

Dramatikk var det på Otta også, i mindre målestokk selvsagt, men det var konflikter også her, ja, jeg ladet bygda med klassekonflikter. Og blant jevnaldrende stod rånerne øverst, de tilhørte arbeiderklassen og var potensielle helter, men visste det ikke selv. Det var jeg som skulle vekke klassegløden i dem. Engasjerte meg i at Kvitskriuprestin MC klubb skulle få eget sted å være. Frikerne tilhørte middelklassen og småborgerskapet, de så radikale ut, men var slappe i tenkningen. De irriterte meg. For eksempel på Puben – Ottas eneste utested – når de dro av seg store jakker, skjerf i metervis og ullgensere store som fjell, la dem i en ring midt på gulvet og danset rundt, ikke stilig.. Ja, det var noe av problemet, de fløt ut, kunne være radikale i enkeltsaker, men så ikke helheten. Så ikke hvordan det var selve det kapitalistiske systemet som var skyld i det hele, men det så jeg...

Nå vet jeg jo ikke hvor stilig jeg selv var heller. For det jeg gjorde, var å legge om stilen litt – ikke mye, men litt. Så ut som en krysning mellom en soss som hadde rota i klesskapet til Ian

Curtis, vokalisten i Joy Division, var en slags sommerutgave av ham. For jeg likte å se stram ut. Ja, pussig å tenke på, for jeg syntes Pål Steigan så stilig ut, med stålinnfatta briller og kortklipt hår, så ryddig ut, i motsetning til de fleste på venstresiden på den tiden. Ja han brøt, og det likte jeg.

Jeg går forbi barneskolen, ser mot underetasjen, der hvor sløydsalen lå. Husker hvordan jeg greide å stupe inn i vindusruta med hodet først i 1. klasse, det var is og jeg hadde glatte sko. Skar meg opp i ansiktet og hodet, har ennå arr, jeg tar meg til bakhodet, kjenner ennå arret...

”Pang, pang,” en høy barnestemme skjærer gjennom luften. Tre gutter kommer løpende, to foran og en bak, og det er den bakerste som skriker og sikter mot de to med et leketøysgevær. De kommer inne fra barneskolen, løper så ut i Skolegata og forsvinner opp Olav Bismosgate. Og jammen, langt bak kommer en diltende etter. Han løper også ut i Skolegata, stopper opp, speider, jeg tenker å rope at de løp opp sidegata ... men før jeg kommer så langt, setter han opp farten og løper i motsatt retning – kanskje han heller vil hjem, ja, like greit, tenker jeg.

I den sjablongaktige marxismeversjonen jeg lærte meg, var tanken at revolusjonen ville komme enten vi ville det eller ei. Grunnen til at jeg adopterte denne deterministiske versjonen, var at jeg kunne forutsi hva som ville komme til å skje, og det ga meg makt i diskusjoner, gjorde meg spesiell – og det likte jeg. Jeg ville jo bli sett, men også likt, så rollen som spåmann var perfekt. Jeg kunne peke på det uunngåelige.

”Det er det samme hva vi måtte mene om dette,” kunne jeg si ”hva Knut, Dag Erik, Harald, Arne Jørgen, Trond, og jeg for den del jeg måtte mene, revolusjonen vil komme enten vi vil det eller ei. Det vi kan gjøre nå er å velge side for å være forberedt på hva som vil komme.”

Det var befriende. Ja, det storslagne i å delta i noe som var så uendelig mye større enn meg. For med politikken kunne jeg ta i, gå inn i en rolle som ikke var meg. Jeg kunne legge ut om krig og elendighet, om historiens blodige drivkrefter en lørdagskveld:

”Revolusjoner er selve motoren i historiens kraftlinjer,” var en av standardfrasene jeg serverte. ”Og den er ikke ferdig,” kunne jeg si, ”etter borgerskapets revolusjon vil arbeiderklassens komme, og det er ikke sikkert at det vil gå fredelig for seg, historien er full av eksempel på hvordan omveltninger er blodige...”

Jeg kjenner et hogg i mellomgulvet. For apropos det å være desperat etter å synes! Samt ta på seg rollen som historiespåmann! For det var jo noe av det viktigste i *hans* retorikk det...

Behring Breivik gjør seg jo der til talsmann for historien. Han mener jo å kunne forutsi hvordan etnisk norske ville komme i mindretall, og hvordan han bare måtte handle; ja, handle i nødverge på historiens vegne. Senere vil vi takke ham, når vi skjønner storheten i det han har gjort...

Avisene har vært fulle av stoff om hans higen etter sosial anerkjennelse. I diverse intervjuer har venner og klassekamerater snakket om hvordan Behring Breivik ville mye, men at han ikke helt turte, at han ofte stod og så på. Vel, til slutt turte han ... helt uten proporsjoner. Forvandlet til Tempelridderen som skulle redde Europa fra islamisering.

Igjen ser jeg ham for meg der han sitter på kafé på Koppang – er blitt et slags hovedbildet det, uten at jeg vet hvorfor. Han er oppspilt, sitter og ser på verden gjennom øynene til en som snart skal bli verdensberømt. Så utrolig stort det måtte føles, så skremmende stort å gå med de planene i hodet og se ut på verden, og vite hva som snart skulle skje, hva han skulle stille i stand.

Og samtidig så utrolig ensomt. For det første, alene ute på Koppang midt i uka, har vært der noen ganger, far er født der. For det andre, det å være den eneste som vet om all den faenskapen som snart skal slippes løs. Ja, tenk de bildene han har gått rundt med i hodet sitt i mange år, bilder av den store dagen, og han har ikke fortalt det til en levende sjel. Er jo en enorm makt som ligger i det å vite noe så stort, og samtidig så ensomt...

Men i egne øyne følte sikkert ikke Behring Breivik seg ensom der han satt, han hadde jo planen – ja,, han hadde hodet fullt av vanvittige bilder, stormannsgale bilder: av seg selv i uniform, en uniform fylt opp av billige medaljer og symboler. Klart han følte seg sett der han satt. Han så for seg hva han snart skulle gjøre: plasseringen av bomben, alt kaoset, turen ut til Utøya, komme seg over med båten. Klart han så seg selv som en gigant, hersker over liv og død.

Kanskje det var slik han utstod å møte andres blick i hverdagen, til tross for verdens urett mot ham, alle nederlagene, skuffelsene. Han visste at han var så mye større enn alle andre. Ja, kanskje brukte han planen som en buffer mot andre; han visste noe de ikke visste. Derfor kunne han trekke seg tilbake på gutterommet, han hadde så mye å gå på, kunne utstå usynlighet, fordi han visste at der framme lokket synligheten... På en paradoksal måte gjorde planen at han følte seg sett.

Og marxismen ga jo meg den sikkerhet jeg hadde manglet. Den gjorde meg i stand til å tørre å være synlig, gjorde det lettere å takle den sosiale identiteten, denne offentlige versjon av meg selv som jeg aldri helt hadde fått dreisen på. Den fikk meg til å stå i situasjonen, tåle andres blikk, være tydelig, ikke trekke meg unna, slik jeg før hadde gjort.

Nei, jeg likte hva jeg så; ja, jeg likte å se den reaksjonen jeg framkalte. Ideologien ga meg energi og driv. Jeg kunne sitte på politiske møter med andre ungdomspartier hvor alle, etter en ti minutters tid, diskuterte hva jeg stod for. Jeg så at jeg traff, så at folk satt urolig mens jeg prata, og selv kjente jeg at blodet pumpa, pøste på, tok i, og snart satt alle og diskuterte om revolusjon var mulig i Nord-Gudbrandsdalen... Ja, var jo det som skjedde på Dovre en gang; husker ennå at det var en unge Høyrerepresentant som kalte meg farlig... og jeg nøt det, nøt kraften i det, makten jeg fikk. Og jeg ville ha mer... Herregud...

Og til slutt ble jeg grinete og selvopptatt – og folk trakk seg unna. Som pornokampen i Nord-Gudbrandsdalen, ja, den gikk til hodet på meg. Husker den gangen Trond – bror min, en kamerat av ham og jeg brant pornoblader, blader vi selv hadde. Jeg var den som hadde mest. Hadde gjemt dem i to plastposer oppe på loftet. Husker vi satt nede i kjellerstua, spilte musikk, og praten kom inn på porno. Det var jeg som brakte det på bane. La i vei om undertrykking, om kvinnekroppen som et salgsobjekt og så videre. Trond ble irritert, husker han sa:

”Men du har jo selv noen blader på loftet!” ”Hvordan vet du om, begynte jeg...” men innså fort at det ikke var poenget her. ”Å dem,” fortsatte jeg, ”de er gamle, de hadde jeg glemt!

Vel, nå var ikke det helt riktig.

”Brenn dem,” sa kameraten til Trond, ”er det ikke det de gjør, så noe om det på TV.” ”Ja, gjør det,” sa Trond, ”og så på meg.” ”Med største glede,” sa jeg, og så på ham. ”Men da får du komme med dine også!” Han så spørrende på meg: ”Hvordan vet du?” – men tok det fort i seg og sa: ”ok.”

Dermed gikk jeg opp på loftet og han ned i kjelleren. – ”Brenn og ikke les,” sa jeg, der vi stod og matet flammene med pornoblader bak huset. ”Jeg leser ikke,” sa Trond. ”Nei, men du ser,” sa jeg irritert, ”det er det jeg mener!” ”Men, du ser du og...” ”Det gjør jeg ikke, i alle fall ikke så mye som du,” snøftet jeg, reiv et blad ut av hendene på ham og kasta det på bålet. ”Slik, få opp farten!”

Først så han overrasket ut, så irritert, og sa: ”Så du ser passe du da, typisk deg, det du gjør er hele tiden riktig.” ”Men herregud da,” beit jeg ham av. ”Er det så vanskelig, bare brenn, brenn og ikke prat!”

”Her er et Cocktail fra 1975,” sa kameraten til bror min oppglødd, ”se så masse hår...” ”Du,” sa jeg, snudde meg og så på ham, ”gjelder deg og, kast det på bålet,” jeg pekte mot bålet – ”så, kom igjen,” kommanderte jeg og vinket med hånda.

Husker ennå hvor forundret han så på meg. ”På bålet,” sa jeg, og reiv bladet ut av hendene på ham og kasta det inn i flammene. Husker hvordan han i noen sekunder ble stående med hendene som om han ennå hadde bladet mellom fingrene. Han stirret ned som en hund, og tok noen skritt bakover.

”Svært så sjefete du ble da,” sa Trond og så på meg. ”Jeg?” ”Ja, du, er ikke dette her litt på tull også da, det er jo en greie det her, og så tar du helt av!” ”Men dere skal bare tulle,” sa jeg bryskt.

”Tror jeg stikker nå,” sa kameraten til Trond – og gikk. ”Ok, jeg kommer bort til deg senere,” ropte Trond; samtidig som han så på meg og sa: ”der ser du!” Jeg trakk på skuldrene, snudde meg og så hvordan han lunta vekk. ”Viste ikke at han var så nærtagende,” sa jeg.

For jeg tok av, men så det ikke selv; jeg så ikke hvordan jeg virka på andre. Og grunnen var at jeg ikke var sint på ordentlig – ja, det var det som var problemet, jeg hadde ikke noe sinne som kom innenfra. Derfor ble jeg tverr utad, men mente det ikke sånn, og tenkte at kanskje det så andre også, men det gjorde de selvsagt ikke. Kanskje jeg tenkte at dersom jeg tok hardt nok i, ville jeg lokke fram et ordentlig sinne, og at jeg da kanskje kunne bli greiere utad, bli mer samsvar mellom atferd og meg. Husker at vi hadde et møte i *nord-døler mot porno* hvor vi hadde med noen blader for å bli kjent med hva vi kjempet imot. Som om jeg ikke visste det! Så der satt fem kvinner, en KRfer og jeg og ristet på hodet og sa: nei, og nei, at det går an. Jeg var mest overrasket, for jeg spilte; ingen ristet slik på hodet som meg, hadde de fleste nei-ene og visse selvsagt hvem som hadde skylden: kapitalismen. Noe jeg visst å meddele. Husker de blikkene han KRferen sendte meg.

Nei, jeg kunne jo være en kødd noen ganger, tenker jeg og ser bortover mot jernbanestasjonen. I de revolusjonære dagene prøvde jeg å komme i kontakt med ungdommen som hang der nede. For bare det at de satt der og kjeda seg, trodde jeg borget for et stort revolusjonært potensial. Ja, og så ladet, eller så farget allting ble av meg, jeg var liksom i alt

rundt meg! Ja, som den gangen hvor vi brant pornoblader. For det som så skjedde etter at kameraten til Trond hadde gått, var at det begynte å blåse.

”Se!,” ropte Trond, som også hadde trukket seg tilbake og satt seg på en vedstabel. Jeg snudde meg mot ham. Han pekte opp mot himmelen.

Husker ennå hvordan jeg stivna til, for rundt meg farer vinden av gårde med papir – og bilder, noe helt forkulla, noe halvt og noe gløder i det de virvler rundt. Himmelen var svart rundt meg. Og i det jeg ser mot sør, ser jeg at noe halvbrent papir blåser av gårde og inn på tomten til naboen sør for oss.

”Faen,” ropte jeg... ”Der farer damene til himmels,” lo Trond, ”nakne og utbrente...”

”Faen,” gjentok jeg, ”skjønner du ikke noe – dust, tenk om naboen... vi må over å få tak i det som ikke er brent opp, kom igjen,” kommanderte jeg, ”vi må over gjerdet og... det her er krise.” ”Nei, det kan du gjøre selv,” smalt han tilbake, hoppet ned fra vedstabelen og gikk.

”Du, ropte jeg, Trond” – men han bare forsvant.

Nei, vel, tenkte jeg, jeg får gjøre det selv – og ga meg til å speide for å se hvor de halvbrente bladsidene hadde tatt veien. I det jeg skulle til å hoppe over gjerdet, hørte jeg noen bak meg som ropte et eller annet, jeg snudde meg, og så hvordan naboen som bor nord for oss, i fullt firsprang kom mot meg med en vannslange.

Det er da jeg ser det, det hadde begynt å brenne i noe tørt gress over mot naboen nord for oss. Og flammene hadde spredt seg mot kompostbingen hans. Jeg hadde vært så opptatt av det som skjedde andre veien, at jeg ikke hadde sett det.

Han når fram, får på vannet og får slokket. ”Hva skjer her?” sa han oppkavet. ”Kom visst litt ut av kontroll ja,” sa jeg. ”Vi brenner noen gamle øhh – skolebøker,” stammet jeg tørr i munnen. ”Ja vel,” sa han. ”Synes det ser ut som noen blader, jeg,” han så mot bålet.

”Ja, noen ukeblader også,” sa jeg, og så i den retningen han ser. Kjente at jeg ble varm i hodet, hjertet dunket i brystet, i halsen,... for midt mot meg ligger en delvis oppbrent forside av et Aktuelt Rapport. Det var den han nikket mot. Husker ennå hvordan headingen lyste mot meg og hvordan det under var et bilde av en halvt oppbrent kvinnekropp; hun var vertikalt delt: nesten hele hodet og mer enn halve kroppen var tatt av flammene. Og overskriften til høyre for bildet, som fortalte at dama hette Hanne og var fra Trondheim, lenger ned stod det: se hennes hemmelige... resten var tatt av flammene.

Ser han at jeg brenner pornoblader, er jeg død, tenkte jeg, for det han veit, det veit hele bygda, og da... Husker at jeg kikket forsiktig ned på bladet og konstaterte at siden vente litt fra ham, kanskje han ikke ser hva det er for slags blad!

”Det ble plutselig mye vind,” sa jeg. ”Ja, det gjorde det,” sa han, så opp i luften og smilte, ”men du får passe på, da,” så snudde han og gikk.

Hadde han ikke et litt for kjekt smil rundt munnen, tenkte jeg i det jeg så at han ble borte. Jeg så ned, og selvsagt, vinden hadde forandret retning på Aktuelt Rapport siden, den lå nå slik at den var lettere for ham å se. Herregud! Jeg gikk så bort til gjerdet for å se om han kunne se siden fra der hvor han hadde stått. Og jo, det var mulig, helvete.... Men, tenkte jeg, han er gammel, ser ikke så godt, ja, bruker ikke han briller, og det hadde han ikke på seg, eller?

I dagene som fulgt ble jeg veldig opptatt av å skulle prate med ham. For tenk om det kommer ut at jeg hadde brent blader etter bortimot et halvt år som leder for nord-døler mot porno? Jeg tenkte som så at, dersom han visste noe, så ville han la seg merke med det, erte meg eller noe slik, han var typen til det. Så – så fort jeg så ham ute, dura jeg bort og gjorde meg et ærend. En gang visste jeg ikke hva jeg skulle si, bare stod der, husker han så på meg, jeg så på ham, hva skulle jeg si? Blikket mitt vek, jeg så til siden for ham – og det var da jeg så det:

”Du,” sa jeg. ”Ja,” sa han. ”Er det et pinjetre, det du har bak huset der,” jeg nikket i retning treet. Han snudde seg og så i den retningen jeg nikket, så på meg og sa: ”Ja.”

”Så det er det,” sa jeg, og lot det henge ... ”pinjetre ja,” gjentok jeg – langsomt, så ham inn i øynene, så etter tegn om han visste... neeei! Men der... beveget ikke munnen seg – som til et flir?

”Akkurat ja,” sa jeg. Han så spørrende på meg. ”Da vet jeg det,” fortsatte jeg og gikk.

Han måtte jo tro at det hadde klikka for meg. Og noe mer ble det ikke ut av det, selvsagt, det var i mitt hode det foregikk.

Jeg går ned til Ottaelva der Skulegata gjør en sving på seg og blir til Mostugugata. Det var her de tørste satt, de vi ungene hang rundt for å få tomflasker. Litt av en gjeng, de fleste eldre gubber, de er nok døde nå. Husker en av dem, Mathisen på grønn damesykkel. Ser han for meg der han, med skyhøy promille, sjangler opp fra elva, rødsprengt i ansiktet. Tar skjelvende tak i sykkelen, tar av plastposen som han har lagt over setet som beskyttelse, greier så vidt å komme seg opp, får litt fart, ikke mye, og trør i vei, uten problem, fort går det ikke, men rett

fram og rett hjem, sov ut rusen, neste dag, samme ritualet, hele sommeren igjennom. Jeg setter meg ned på en av steinene de satt på, ser utover elva som renner stri og grønn: brevann; vi bada aldri i Ottaelva, den var for kald. Jeg ser opp på jernbanebrua, et tog kjører over, ved siden av togskindene er det skilt ut en smal gang og sykkelsti. Husker jeg var med å arrangere et demonstrasjonstog som blant annet gikk over den brua en gang, krav om kommunal ungdomsklubb, var det ikke det? I alle fall, vi var ikke mange sjelene, så stusselig ut, men over brua var det så smalt at vi måtte gå to og to, vi var så fornøyd med at vi fikk litt lengde på toget at vi gikk over en gang til, og enda en gang...

Jeg reiser meg og går opp fra elva. På tide å gå tilbake, møte Ingrid og Lisa, de er vel snart ferdige med å handle.

Jeg går samme vei tilbake, forbi barneskolen. Men uansett, tenker jeg – jeg hadde da et naturlig engasjement mot undertykking – hadde jeg ikke? For hvem skrev ikke særoppgave om spanjolenes plyndring av maya- og aztekerindianerne på 1500-tallet i sjuende klasse. Men det å støtte den væpna frigjøringskampen rundt om, ja, det lå ikke naturlig for meg, ikke å snakke om det slik jeg gjorde. Og derfor tok jeg så i, pøste på med krigsretorikk, alt for å leve opp til den revolusjonære helt...

Nei, jeg manglet noe indre å forankre det ytre i. Og det var jo ikke noe rart, for innerst inne var jeg jo ikke sint på pornoen, ikke slik en skulle på den tida. Jeg var heller ikke sint på borgerskapet på Otta; eller på Sel kommune fordi de var i lomma på kapitalklassa – husker jeg sa det til Dag Erik en gang vi diskuterte motsetningen mellom arbeid og kapital – og i dag er han ordfører... Lurer på om han husker den diskusjonen, tenker jeg, kanskje jeg treffer ham i kveld, på festen til Harald, kan jo høre med ham, eller?

Jeg går forbi huset til en annen kamerat av meg, her var vi også ofte. Han reiste inn til Oslo noen år etter meg og bor der ennå, Ekeberg tror jeg, hyggelig fyr, men vi har ingen kontakt lenger. Gløgg, ikke noe videre politisk interessert, men fin å snakke med. Var en av dem jeg var mer avslappa sammen med, var ikke fullt så viktig å vise seg. Men jeg greide jo å skyve ham vekk fra meg også. Husker det som om det var i går. Ikke det at situasjonen var så spesiell, skjedde ofte at jeg ble irritert, men den kvelden har brent seg fast. Vi satt og forsa, skulle på Puben. De som var der, var ikke dem jeg var mest sammen med.

”Kan ikke du fortelle om matrial..., hva var det du kalte det, det som fikk et verdenshistorisk sammenbrudd, det du fortalte om sist?”

Det var en venn til han jeg kjente, som spurte, en rappkjefta type fra Vinstra. Husker jeg stussa litt, spørsmålet kom litt ut av det blå, fra en jeg ikke kjente noe særlig. Hvorfor vil du vite noe om det nå, tenkte jeg, og var ikke tonen litt spydig?

”Du tenker på Marx’ samarbeidspartner Friedrich Engels og hans teori om matriarkatets verdenshistoriske sammenbrudd,” sa jeg saklig. ”Vanskelig og langt ord å huske det ja,” sa jeg og så kjekt på ham, og la til: ”gjenta etter meg: matriarkatets ...”

”Ja da, ja da,” brommet han, ”jeg vet du kan lekse di. Men for å omvende oss, så må du trå til saftigere, ellers blir det kjedelig. Og sist så gjorde du det, og det var morsomt, for det var noe med dette sammenbruddet og hva det førte til, det var noe med parring...” flere lo.

”Morsomt og morsomt,” sa jeg, ”det handler om boka *Familien, privateiendommens og statens opprinnelse* og det han kaller parringsekteskapet som var en overgangsform mellom gruppeekteskapet og parekteskapet, hvor mannen tok makta og gjorde kvinnen til sin eiendom...”

”...ja, ja, greit nok det, men det var et annet poeng...”

Husker jeg tenkte at, skal jeg gi ham det han spør etter, eller skal jeg gi ham inn. For jeg likte ikke oppsynet hans, og ikke hvordan de andre lo. Jeg så på ham.

”Seriøst,” sa han, ”jeg synes det er interessant, jeg gjør det. Ja, kom med poenget,” sa noen andre.

Ok, tenkte jeg, og sa så saklig som jeg kunne: ”Det viktige for Engels var å vise hvordan dagens ekteskapsform ikke var naturgitt. Han ville vise hvordan ting kunne være annerledes, og det er jo morsomt... Men, nei, det er vel ikke det du tenkte på, fortsetter jeg, du tenker nok på hvordan det mellom disse to ekteskapsformene var en mellomperiode han kalte parringsekteskap hvor kvinner hadde større frihet og praktiserte *parring i fleng*...” Og folk lo.

Og jeg begynte å skjelle dem ut. De som ikke kjente meg, ble paffe; de som hadde vært med noen runder før, så oppgitt ut, som han jeg kjente. Og noen fortsatte å le, og de irriterte meg mest. Husker jeg så meg ut ei ung jente som lo fordi kjæresten lo og spurte hvorfor hun lo og som svarte med å bli sprut rød og slå blikket ned.

”Nå,” sa jeg, og så på henne, men hun så fortsatt ned i bordplata, ”hallo, jenta, jeg sitter her,” fortsatte jeg.

Det var da han jeg kjente plutselig tok stiftet av plata og sa at nå måtte vi gå; ”Puben har åpna.” Husker ennå den stillheten som fulgte.

Var ved disse tider det begynte å gå opp for meg at dette ikke gikk veien. Kamerater trakk seg unna. Men noen likte å ha en revolusjonær ung mann gående løs også. Ja, de likte det. Og det ble jo etter hvert et problem det, men det så jeg ikke før senere. Nei, noen likte å gående løs en som kunne varte dem opp med litt revolusjonspreik. For var det ikke slike tanker som rørte seg blant mange unge rundt om i landet på slutten av 70- og begynnelsen av 80-tallet? Skulle bare mangle om ikke vi også skulle få være med, var det som de sa. Det var flere ganger jeg følte at jeg måtte dra en eller annen revolusjonsfortelling som et pliktløp. For her var det en som ikke var redd for å ta de skumle ordene i sin munn: klassekamp, kvinnekamp, undertrykking av folket, imperialismen. Da kunne de korse seg og riste på hodet: du snakker over deg, kunne de si, men jeg så det på dem, de kosa seg, som om praten min var skrekkelig på en god måte. Ja, jeg ga dem stereotypien...

Men de vennene jeg kjente best, de gikk lei, det ble for mye. Og måten jeg oppdaga det på; ja, den følelsen av å bli støtt ut, den sitter i meg den dag i dag. Vi hadde vært på Pub`en, husker at jeg hadde snakket om kampanjen ”Våpen til Afghanistan,” som var en innsamlingsaksjon Rød Ungdom stod bak hvor pengene skulle gå til Massod, en av lederne for frigjøringskrigen mot Sovjet. Klart at frigjøring må skje med våpen i hånd, messet jeg. Ja, hør hør, sa noen ved nabobordet. Jeg snudde meg, men så ikke hvem det var. Da vi kom ut, strena jeg bort til noen jeg kjente, og lurte på om de visste om noen som skulle ha fest etterpå. Men nei, det visste de ikke. ”Ikke engang Martinsen,” sa jeg? ”Nei,” sa de. Så gikk jeg bort til noen andre, men nei, de hadde heller ikke hørt om noen som skulle ha fest. Vel, vel – tidlig kvelds, tenkte jeg og gikk hjem. Dagen etter – på søndag, i parken – satt vi sammen en gjeng og oppsummerte helgen. Så kommer Alf bort, og lurte på hvor lenge festen hadde vart hos Martinsen i går – selv husket han ikke noe etter klokka tre, sa han og lo. Husker at det for et støkk i meg, og at jeg stirra rett fram, redd for å møte andres blikk. For de to som jeg hadde spurt utenfor Puben, satt begge noen plasser bortenfor meg. De sa ikke noe, og det ble heller ikke sagt noe særlig mer om festen, noe det som regel ble. Det tolka jeg som at de, der og da, hadde utvekslet noen blikk, og gjort Alf oppmerksom på at jeg ikke.... Ja, slik tolka jeg det. Og at det igjen måtte bety at de hadde snakka om det i går, oppe hos Martinsen, hvordan de hadde greid å unngå at jeg ble med – derfor var noen få blikk nok til å stoppe praten...

Nei, det var ingen vei tilbake. Så en kald høstdag i slutten av oktober 1984 pakka jeg min gule Mazda 1300 stappfull av ting og tang og reiste til Oslo. I ett år og tre måneder hadde jeg levd et liv hvor jeg turte å nærme meg en klar identitetsposisjon. Og det ble med det.

”Pappa, pappa!” Jeg snur meg og ser opp, Lisa har åpna et vindu og roper. ”Hysj,” hører jeg at det kommer fra Ingrid. Lisa trekker hodet inn igjen. Jeg ser at hun går vekk fra vinduet, og setter seg på stolen. Setter seg rett i ryggen og stirrer alvorlig framfor seg. Lengre bak ser jeg at serveringsdama nærmer seg.

Grand gjestegård

København, et bilde av Strøget og en rumensk tigger popper opp på netthinna...

Jeg snur på hodet og ser mot Ingrid, som ligger i dobbeltsenga, hører at hun puster tungt, hun har tatt pleddet over seg, ett hun kjøpte i dag. Selv har jeg lagt meg under dyna, inne på mitt eget rom, en glassveranda vendt ut mot parkeringsplassen. Jeg hører lyden av et vogntog som dunderer over høybrua; og et tog som bremses opp på stasjonen; jeg liker ”bylydene” her.

Men hvorfor dukket bilder av turen til København opp nå? Nei ... i bakgrunnen hører jeg lyden fra DVD-spillere til Lisa, lyden av smektende filmmusikk ... kysser de ikke nå, så gjør de det aldri, tenker jeg. Nei, kanskje det ikke er så rart at København viste seg – for jeg har tenkt en hel del i det siste: jeg tenkte i går, i dag, og i morgen ... nei, det vet jeg jo ennå ikke. Men vi hadde en aldri så liten kræsje jeg og danskemannen, som jeg siden har kalt ham. Det begynte med at han kalte meg fjellape, og det går ikke, så jeg tok igjen.

Jeg blunder og tenker på turen til København tidligere i vår. Ser meg selv der jeg sitter ved vindusbord på yndlingskafeen min like ved Athenum bokhandel, som jeg nettopp hadde vært inne i. Vi hadde reist nedover for å være med på barnedåpen til Charlotte, yngste datter til Unn. Ingrid var spurt om hun ville være fadder. Husker hvordan jeg titta ut på plassen foran kafeen og så på to gutter på en 14-15 år som triksa med rullebrettene sine.

Et tog til passerer, ute i gangen hører jeg mange stemmer; kanskje et busslass med gjester? Fra DVD-spillere til Lisa kommer mer triste toner: får de ikke hverandre like vel, og snufser hun?

Tankene glir tilbake til kafeen. For det var mens jeg leste en artikkel om den danske kunstscene, at jeg fikk øyet på arkitekten, eller danskemannen, gå forbi. Lett å kjenne igjen

med sine karakteristiske briller og blanke isse. Han hadde også vært i barnedåpen. Etter den høytydelige samlingen på dagen, med dåp i den Unitariske kirke, gikk vi hjem til Unn. Der ble det mat og drikke, og mer drikke, ja det hele glei over i lystig fest. Og det var da, på kvelden, at vi hadde vår lille dispuTT. For selv om jeg kom slik noenlunde helskinna fra det, så var det en stund jeg trødde vannet, rota det til, babla. Men jeg måtte forsvare Ingrid og Lisa.

Husker at jeg la merke til ham allerede mens Ingrid holdt en liten tale tidligere på kvelden. Han satt på skrå rett overfor meg. Jeg la merke til hvordan han vekselvis så opp på Ingrid og ned på Lisa, som satt ved siden av. Begge to hadde pynta seg i bunad, gudbrandsdalsbunad. Nå er det ikke akkurat hverdagskost at de bruker bunad, ja, de har vel aldri brukt det før. Og hadde det ikke vært for at de hadde arvet dem av mor, så hadde de heller ikke brukt det nå. Men siden det var barnedåp og Ingrid var fadder, så tenkte hun: hvorfor ikke, og Lisa likeså – når mamma skulle bruke bunad så ville hun også. Etter talen kommer samtalen i gang igjen og vi, det vil si jeg, hun som sitter til høyre for meg og arkitekten, begynner å snakke om en dansk bok om ny-nazister hun nettopp har lest. I boka gjør forfatteren et nummer av hvor viktig klær og ytre effekter er for dem, ja, nærmest gjør ny-nazistene til en slags motebevisst forbrukergruppe. Hvordan han så kom inn på nasjonalisme, husker jeg ikke. Men han ga seg i alle fall til å snakke om nasjonalisme, om situasjonen i Ungarn samt noen av de andre landene østover. Det var da, etter at han hadde snakket om ”landene østover”, ja, det var det han kalte dem, at han med et snur seg mot meg og sier:

”Og forresten, fin tale din kone holdt, riktig så fin!” ”Takk,” sa jeg, ”og så fin en folkedrakt, ja, din datter med.” ”Takk igjen,” sa jeg, ”det vil de nok like å høre, jeg nikket og smilte.” I det jeg skal til å si litt om hvor draktene kommer fra, sier han:

”Unnskyld at jeg sier det, men – ja, jeg håper ikke at dette høres frekt ut, men jeg kan simpelthen ikke skjønne det. Nei, jeg kan ikke skjønne nordmenns forhold til deres folkedrakter. Visst er de fine, godt arbeide, masse detaljer. Men, nei, jeg skjønner ikke deres kjærlighet til ...” han viftet litt med hånda, ”hva er det dere kaller dem?”

”Bunad,” sa jeg, og kjente med ett et lite støkk av irritasjon i magen, for det var da svært til åpenhet, tenkte jeg, jeg kjenner deg jo knapt.

Nå visste jeg jo fra før at dansker ikke skjønner hvorfor vi flyr rundt i bunad. I deres øyne får det oss til å se helt øst-europeiske ut. For dem vil det si: kvinner med skaut og menn med kniv i dans ute på jordene, mennesker i ring rundt bål og høysåter, alt mens de lovpriser moder

jord, slekt og alt som er gammelt. I deres øyne er vi noen tradisjonalistiske raringer. Fjellaper kaller de oss, som regel sier de det med latter og varme – som regel...

Ja, han gjorde meg nervøs arkitekten, denne danskemannen. Det var noe med hans utstråling, hans urbane selvsikkerhet, ja, jeg ble nervøs og kjente at tunnelsynet kom, skuldrene hevet seg og jeg akte meg lenger fram på stolen.

”Og at yngre mennesker ifører seg dem,” fortsatte han. ”Nei, jeg kan simpelthen ikke skjønne det, for de er meget populære, også blant unge, er de ikke?” Han så på meg.

”Joda,” sa jeg, og prøvde å høres så liketil som råd var, ”de yngre – min kone inkludert,” jeg smiler og nikker i retning av Ingrid, ”bruker dem til 17. mai og i en barnedåp i ny og ne.”

I brøkdelen av et sekund tenker jeg på å si noe om at de har fått bunadene av mor, og at det var grunnen til at de bruker dem. Men nei, jeg sa det ikke. I stedet sa jeg noe helt annet, og det var da det begynte å bli vanskelig. Jeg sa:

”Mange unge finner det chict å folklorere litt.” Hvor jeg fikk ordet fra, vet jeg ikke, det bare datt ut av meg.

”Hva sa du,” sa arkitekten, ”folklorere, hva er det?”

Ja, det lurer jeg også på, tenkte jeg. Nå var gode råd dyre. Husker at jeg så bort på Lisa, som hadde tatt på seg ei bolerojakke over bunaden, matchet vel ikke helt, men... Ja selvsagt, med ett visste jeg råd.

”Det vil si å bruke folkedrakten på en postmoderne måte,” sa jeg. ”Setter dem i sammen med plagg fra mange forskjellige plasser. Det er blitt veldig populært, forstår du. Ja, jeg tror det er grunnen til at bunaden har fått slik en renessanse. Skjørtet til Ingrid er for eksempel fra Otta, hvor jeg kommer fra, blusen fra Bø i Telemark” – jeg kom ikke på noe annet, ”og forkledet er fra ...” – nå stod jeg litt fast – ”Drammen... og jakka til Lisa,” fortsatte jeg, ”den er fra Hennes og Mauritz, hun gjør det på sin måte,” smilte jeg og så på ham.

”Med andre ord en riktig *fjellape collage*,” sa arkitekten og lo. ”Ja, dere nordmenn, dere er søte.”

Ordene kom ikke på noen infam måte, nei, mer på en sorry måte; den måten vi sier ting på når vi signaliserer at vi dessverre ikke har noe valg, men bare må si det. Og ganske riktig..

”Jeg bare måtte,” sa han, ”unnskyld, du vet vi dansker, vi er riktig slemme...”

Så der kom fjellapestikket, nå sitter han og morer seg, tenkte jeg, sitter og peker generaliseringer. Ser oss som rare og usofistikerte småtroll. Ja, det er oss det, i danskenes øyne, det er meg – det er Ingrid, husker jeg så bort på henne der hun satt i Rondastakken sin, og det er Lisa, som rettet på bunadsnålen i det jeg så bort på henne. Som syntes hun var så fin da hun fikk på seg bunaden på hotellet. Husker jeg kjente at irritasjonen steg, men sa:

”Det går bra,” og prøvde å le med, om noe anstrengt. ”Godt poeng,” la jeg til, men en stemme inne i meg sa, ikke for servil nå...

I stedet for å legge bunadsballen død hadde jeg forsterka den med mitt tulleprat om folklorering... Kanskje jeg skulle si at: hei, mister danskemann, det bildet av meg og oss du nå har i hodet ditt, det liker jeg ikke. Den norskhet som du ser er ikke noe annet enn motsatsen til de egenskaper du tillegger dere dansker. Hvor du ser din egen stamme som sosialt smidige og belevne, så ser du oss i nord som sosialt kantete og usikre.

Men hva hjalp det å si det, bildet var allerede etablert, danskemannen og de som satt rundt og hørte på, hadde det allerede på netthinna. Situasjonen rund bordet hadde jo vært så lett og ledig og hyggelig helt til han satte blikket sitt i meg. Nå derimot ... nå var magien borte. Husker jeg ble sittende å fundere på hvordan ta igjen. Å dra en danskevits ville være spikeren i kista, i alle fall i dette selskapet. Å finne på en anledning til å si noe om flatlandsgrisen, som jo er fjellapens tvillingdyr, var ikke raffinert nok. Å gjøre narr av Himmelbjerget ville være direkte pinlig. Likeså hva de mener med ”dype skove,” som de ofte kaller skogene sine; for de skogene der er ikke dypere enn at du ser tvers gjennom dem, ja, det kunne jeg ha sagt, eller... Hva med en fortelling om dansker med ski på beina, nei, den er i alle fall for gammel. Eller, tja, jeg måtte i alle fall finne på noe, og det raskt, men hva? Kanskje ikke en gammel fortelling om fjell, vidde og dansker på ski var så dum allikevel? For var det ikke en historie jeg hadde hørt en gang, jo det var det, kanskje den kunne skape litt balanse her.

”Vet du hvordan fjellape-stereotypien ble skapt,” spurte jeg?

”Æhh, nei, det vet jeg ikke,” sa han. ”Er det noen av dere andre som vet hvordan fjellapen kom til,” roper han kjekt – og så rundt seg, men nei, det var det ikke. ”Kom så med det – fortell!”

”Jo, sa jeg, det er egentlig en norsk oppfinnelse, mer presist, en skiinstruktørs oppfinnelse. Det var på 60-tallet, inne i Jotunheimen, skiinstruktøren hadde kurs med noen danske skiturister. Det var den siste dagen på kurset, og han hadde tatt med gruppa på en toppstur. Ikke høye fjellet, men en topp. Det gikk greit opp, men verre å komme ned. Danskene stod på toppen, så ned – og det låste seg, for hele gruppa. Ikke pokker om de risikerte livet for å komme seg ned på ski. Så de bestemte seg for å ta beina fatt. Den som har gått med snø opp til knes i nedoverbakke, vet at du får et litt byksende gangelag. Du må ta sats med hele kroppen og kaste deg litt framover dersom du skal komme noen vei. Så der gikk fjellføreren bakerst og så gruppa bykse seg framover.”

”Dere vet hva det vil si,” spurte jeg, ”å bykse?” De rister på hodet. Jeg reiste meg opp og illustrerte, viste hvordan det må ha sett ut, og jo, de var med. ”Det var så på turen nedover at skiinstruktøren sa til noen av de som gikk bakerst: nå ser vi ut som en flokk fjellaper du!”

”Vel, gruppa reiste hjem og spredte det glade budskap. Og sakte men sikkert bet kategorien seg fast, og dansker var fjellaper i noen år. Men så, et eller annet sted på veien muterte den, ingen vet helt sikkert hvordan det skjedde, og etter noen år kom stereotypien tilbake og ble nå brukt av dansker for å betegne oss nordmenn.”

”Ja, det må jeg si,” sa arkitekten, ”så det var vi som var fjellaper.” ”Men vi hevnet oss, vi tok igjen ... nei, det er ikke pent å gjøre narr av folks lyter vet du!” ”Så sant så sant,” sa jeg – og merka at jeg var litt lettere til sinns.

Jo da, jeg var litt fornøyd med meg selv etterpå. Selv om jeg ikke hadde tatt stereotypien ved roten, ja – når gjør en det – så hadde jeg fått dytta litt på fokuset. Hadde fått trukket inn danskene og vår generalisering om dem. Skapt litt balanse.

Det var mens jeg satt og tenkte på denne halve seieren ved vindusbordet på kafeen, at jeg ble var to gutter som kom over plassen sprettende med en basketball seg mellom. Husker ennå at det var den dumpe lyden da ballen traff asfalten, som fikk meg til å se opp og ut. Ved en lyktestolpe, like ved der de to guttene befant seg, satt det en tigger; en sigøyner vil jeg tippe – omtrent på min alder. Og det så ut som guttene var på vei rett mot ham. I det de er like ved ham, smeller den ene gutten ballen hardt i bakken slik at han skvetter i. Guttene ler og den ene av dem ser ned på ham og sier noe. Tiggeren ser opp og hytter med den ene hånda, guttene går videre. Så rettet han på koppen sin og fortsatte å tigge. Husker at hjertet mitt gjorde et kraftig hopp mens dette pågikk. Men, ikke noe mer skjedde. Jeg så bort på tiggeren, han satt

på samme måte som før. Husker jeg ble sittende å tenke på dette, på hvordan han så og tolket blikkene våre. Hvordan ville jeg ha takla det? Nei, han må ha en annen terskel for å møte andres blikk, tåle et tyngre krenkelsestrykk, tenkte jeg. Og kanskje er det utenforskapet som gjør det. For han er jo sterkt knyttet til en kultur som lever isolert innenfor større fellesskap. Kanskje er han blitt så hardbarket av det, at han ikke ser oss andre utenfor sitt eget fellesskap. Han har lært seg å stenge av, for å overleve. Nei, det er forskjell på oss. For hvordan er det å få et blikk mot meg som virkelig ønsker meg alt vondt! Nei, det vet jeg ingenting om mumler jeg for meg selv, drar dyna over kroppen og legger meg over på siden. Hører lyden fra DVD-spilleren til Lisa, ut fra musikken å dømme er filmen inne i et trist parti – igjen: han har slått opp med henne nok en gang, eller hun med ham, eller noen er syke eller noen er ... brått faller jeg, slik det føles når kroppen lader ut ... og jeg ser for meg kjeften til han som kjørte meg opp mot murveggen bak samfunnshuset for mange år siden, det ville blikket hans, blodet i munnen...

Rondane

Ja, hva er det egentlig som skjer når vi – eller skal jeg si jeg? – kjenner at kategoriene kommer krypende innpå livet og fryser det til som i et snap-shot? En hel del, ja...

”Å pappa,” Lisa bryter inn, ”se på den mannen der?” ”Hvor?” ”Han som går på skinnene, se der, til høyre...”

”Uff da... hva i all verden.” For riktig, der er det en som balanserer på togskindene litt sør for jernbaneovergangen midt i Otta sentrum. ”Det der er jo livsfarlig,” sier jeg og saktner farten. Men i det samme tuter en bil bak. ”Tulling,” sier jeg halvhøyt og ser i bakspeilet og peker i retning han som går i skinnegangen. Men jeg har ikke før gjort det før vedkommende vrenger bilen ut til venstre og raser forbi. Jeg legger meg på hornet...

”Hva er det pappa?” ”Går han der ennå,” jeg snur meg mot Lisa. ”Jeg ser ham ikke.” Og riktig, vi har kjørt forbi. Jeg sjekker om det kommer bil imot, noe det ikke gjør, ser i bakspeilet – ingen, og gjør en u-sving.

”Se om du ser mannen nå Lisa?” Vi passerer overgangen på ny. ”Nei...” Og ikke jeg heller, for han kan da ikke ha kommet så langt, helt bort til jernbanebrua ... nei. Han har nok hoppet over gjerdet og ut på veien igjen. Men, kjenner at jeg er ikke er helt sikker. ”Nei, vi snur,” sier jeg.

Lisa og jeg skal på biltur. Opp på fjellet, nærmere bestemt Spranget inne i Rondane. Det er så langt vi kommer med bil før Nasjonalparken begynner. Så tenkte jeg at vi kunne gå en tur. Etter at vi hadde våkna, ville Ingrid heller se på en film enn å bli med på tur. For jeg spurte henne, men nei, hun ville ikke. Og like greit det.

Det er mange timer til slippfesten til Harald. Trond kommer opp fra Lillehammer for å være med. Og før vi går ned på Solvang, hvor festen skal være, så er Trond og jeg, sammen med Arne Jørgen, bedt opp til Per Arne på vorspiel. Men det er ikke før sju. Vi har god tid. Planen videre er at Ingrid skal komme ned på festen på Solvang senere. Dersom hun som har sagt hun kunne være hos Lisa kommer da – og at Lisa ikke setter seg på bakbeina. For jeg håper at Ingrid blir med, ja, jeg gjør det.

Etter en ny u-sving er vi på rett kjøll gjennom Otta sentrum. Jeg ser bort på den gamle Shell-stasjonen midt i sentrum – nedlagt for mange år siden. Står og skinner i sitt forfall. Er visstnok en Vagvær som eier tomta, og han nekter å selge. Et skikkelig leibeist som koser seg med å irritere Ottafolk, hørte jeg noen si. Men lei eller ikke, det er noe ved slike plasser også, de strutter av muligheter. For det er egentlig ikke slik det skal være her. Så da kan en bare la fantasien løpe og lage bilder om hvordan det kan bli. Ja, området åpner opp for egne fortolkninger. Nå er det sikker ikke slik vagværen som eier stedet tenker. For mange Vagværer, ja Lomværer med, synes Otta er stygt. Begge bygdene har kledd egne sentrumsbygg inn i mørk villmarkspanel. Det virker tungt og satt, ja urikkelig. Alt ser likt og dandert ut, mer som et museum uten andre muligheter enn å se ut som noe annet enn det det er... Ja, det liker jeg med Otta, det har noe av dette uferdige ved seg – av bygg og områder som ennå ikke har latt seg innordne – og med det bevart muligheten til å bli noe annet. Er en frihet i det.

”Nå skal vi opp den bratte lia der,” sier jeg til Lisa og peker. ”Går det vei der?” ”Ja, du ser den ikke, det er vokst igjen.” ”Og så skal vi høyt opp og inn til Spranget.” ”Rart navn,” sier Lisa, ”hva betyr det?” ”Nei, det vet jeg ikke.”

Ja, det er et sted jeg liker; det er noe med utsikten der, eller, nei, ikke bare utsikt. Det har like mye å gjøre med selve stedet. Med måten landskapet bukter seg utover platået, før det skråner opp og sakte reiser seg mot toppene i Smiubelgpartiet og Rondane. Hvor flere er over 2000 meter høye. I sør ser en mot Ringeby- og Venabygdsfjellet, i vest ser en inn i Jotunheimen, og i nord ser en mot Peer Gynt hytta og Høvringen. Samtidig som en har vidsyn til alle kanter, er det som om landskapet danner et rom akkurat her. Vet ikke helt hva som gjør det, men det er

noe som rammer det hele inn, som en slags kuppel i noe vidt og stort. Og så Ulaelva, som renner stri og frådende like ved.

Slik snakker bildet til meg i det jeg blinker av på E6 litt sør for Otta og svinger opp Rondanevegen. Men jeg har ikke før krysset over, før et annet bilde dukker opp på netthinna, det av danskemannen. Ja, hva er det som skjer i situasjoner hvor stereotypiene slår seg ned og kanter til verden, tenker jeg. For det var det den gjorde, kantet den til, flyten ble borte.

Fra å være en blant flere i en samtale som duvet hit, snart dit, som en ballong som svever fritt omkring, sa det pang i det han satte blikket sitt i meg. Godfølelsen var borte; han tok lyset – nei, forresten, ikke helt. Det var en lyskilde igjen, og den var sterk – og den lyste rett på meg. For den eneste jeg nå så, var meg selv. Innoverblikket fortrenget utoverblikket: det blikk en retter mot verden og som får en til å glemme seg selv.

Ja, det var farvel til fellesskapet rundt bordet, tenker jeg og trækker gasspedalen i bunn – må da greie denne bakken på fjerde gir ... og kom igjen da, sier jeg høyt og rigger overkroppen raskt framover noen ganger – som om det skulle hjelpe.

”Hva gjør du pappa,” spør Lisa? ”Hjelper bilen slik at vi kommer opp. Gjør det samme du og, så kanskje greier vi det.” Og dermed rigger vi i vei. Lisa ler. Og vi greier det, Skodaen trekker seg opp på fjerde.

Ja, det var farvel til alle omkring meg. Alle dere jeg lo sammen med, doserer jeg dramatisk inne i meg – som om jeg er tilbake i København – og som gjorde at jeg fikk til å være morsom – og jeg gjorde dere gode også, ikke sant? Jeg var en navnløs blant dere, og det likte jeg. Jeg både var og ikke var på en og samme tid. Hva det vil si, spør dere kanskje? Jo, jeg vet det høres noe vel filosofisk ut, men det er ikke så vanskelig. Det vil si å ha frihet til å slenge ordene ut, la andre – altså dere – ta imot dem, leke med dem, lage deres egen vri og sende dem tilbake i en litt annen form enn de kom. Slik blir sluttsammen av det sagte hele tiden noe mer enn enkeltstemmene; noe mer enn meg selv, men samtidig avhengig av at det er jeg som sier det. Ja, det er som om vi setter ordene inn på en konto, en felleskonto og tar dem ut etter behov. Det er da godfølelsen av å være sammen med andre oppstår. Dette er den gode samtalen. Og den hadde vi, inntil for litt siden, da danskemannen stoppet det hele...

Akkurat som en jeg jobber sammen med, tenker jeg. Vi kan sitte og småprate i lunsjpausen, eller når vi er ute på fredagspils etter jobb, jeg og flere, sitter å spille verbal ball. Det hele kan

utfolde seg i en strålende rytme. Helt til han umusikalsk bryter inn og lurert på om det jeg nettopp sa, eller en annen sa – og som alle hadde ledd av – kan stemme. Var det virkelig slik? kan han si. Og da må du gi deg til å forklare deg, ja, forsvare deg. Og når det er gjort, når du har sagt noe sånn som at du: nei, jeg la vel på litt der – eller: nei, er vel kanskje en overdrivelse det. Når du må stoppe opp for å si slikt, da er flyten borte og magien likeså. Ja, han gjør meg dårlig.

Slik går tankene i hodet mitt samtidig som jeg strekker hals for å se utover Otta. Men det er ikke lett, det er gjengrodd her oppe. Det eneste glimtet jeg får, er noen små glenner mellom trærne.

”Dersom du er rask til å se,” jeg snur meg til Lisa, ”så ser du ned på Otta. Når jeg vokste opp, kunne en stå nede på Otta og se hvordan veien slyngtet seg oppover fjellsiden, nesten som en slags mini Trollstigen. Ja, veien var et landemerke. ”Nå kan du se,” sier jeg og saktner farten. ”Woow, det var høyt pappa.”

Det var godt å få hvile litt på hotellet i sted. Sovna til slutt, lå og drømte og rørte: drømte at jeg, av alle ting, skulle døpes. Og det i Baptistkirken på Otta. Jeg døper deg i navnet til faderen, sossen og den revolusjonære, sa presten, eller hvem det nå var som dukka meg under. Og dermed pling, jeg bråvåkna. Har nok noe med identitet og identitetsbilder å gjøre, tenker jeg, for det har plaget meg i det siste – ja, i lang tid for så vidt. Mange går jo inn i slike bilder med fynd og klem, likt en skuespiller som kler og ter seg opp til en rolle. Men jeg skjønner ikke at de ikke ser det, at de ikke ser at stereotypien ligger og lurert like om hjørnet.

Jeg ser bort på Lisa, kjenner et stikk i magen. Skulle ønske det var annerledes vennen min. For det ikke å være sammen med deg, se begeistring din, som i stad da jeg spurt om vi skulle ta en tur – nei det... Men hva skal vi, eller jeg gjøre? Er som alt bare trekkes mot et minefelt av konflikter. Men nei, det der orker jeg ikke tenke på nå.

Rundt en sving, like etter avkjøringen opp til Raphamn, kommer Rondane-panoramaet opp foran oss. Selv om noen skyer ligger og presser de høyeste toppene ned, så er sikten god. Jeg lar blikket ta hele skuet inn; alle toppene i Smiubelpartiet, med navn som Steet, Hammeren Ljosåbelgen,... Med ett gynger det hardt i bilen, i brøkdelen av et sekund er jeg er redd understellet skal slå nedi, men nei. Lisa ler. ”Det kilte i magen, gjør det en gang til!” Men i stedet bremses jeg opp og ser at det er en rekke sprekkdannelse i veibanen, skader etter telehiv. ”Nei,” sier jeg, ”vi må kjøre forsiktig, kan ødelegge bilen.”

Ja, jeg liker denne bilen, den står til meg. Gir meg ikke noen klar identitet, er litt antibil. Jeg lurar på om folk får opp noen bilder av meg om jeg sier at jeg kjører Skoda? Tja, de gjør vel det... en slipper ikke unna. Jeg ser opp i bakspeilet og sender meg selv et blikk – for hvorfor er jeg så opphengt i det her? De stereotypier jeg konfronteres med tar jo ikke livet av meg, de irriterer meg og gjør meg utilpass, men, so what! Det er som kategoriene hele tiden ligger og skvulper i hodet mitt – opp og ned, opp og ned – lik en bøye som holdes under vann, men som så slippes og spretter opp. Og at jeg desperat prøver å få kontroll over denne rytmen. Prøver å få den til å duppe forsiktigere, bare duve i vannskorpa, verken se livet fra oversiden eller undersiden, men være midt i, for da deltar jeg.

Men i det siste har noen mørke skyer samla seg i hodet mitt. Noe butter imot, jeg er ikke midt i og deltar. Jeg ser meg selv og andre, zoomer inn ytre tegn, lager bilder og trekker meg. Derfor har jo strategien vært å unngå alle bilder, alle klare posisjoner. Og jeg har jo lyktes med det, i det ikke å bli noe spesielt – jeg kan kunsten å leve utydelig. Nei, meg skal ingen stereotypier greie å ta... Nei da, tenker jeg og trommer på rattet, nei da... Men den tanken har jo slått meg, at det nettopp er denne posisjon som er blitt min posisjon. Og at jeg ser det fordi Ingrid speiler meg – for hun har jo dratt ifra... Jeg åpner vinduet, godt med litt luft.

Ja, lurar på hva Ingrid holder på med nå, kanskje hun ser på en eller annen serie. Sex og Singelliv, tok hun ikke med en sesong?... eller, var det noe annet. Ja, husker jo singeltiden, var ikke bare grei den. Som de to jeg møtte på utenfor en 7-Eleven-kiosk i sentrum for mange år siden. Jeg kom bærende på en pizza Grandiosa under den ene armen og en video under den andre en lørdagskveld. Noe jeg raskt skulle angre på. For hvem andre enn paret herr-og-fru-lykkelig-gift-med-hverandre-i-mange-år stod klar til å ta imot meg der jeg kom ut fra kiosken. To jeg ble kjente med på Blindern på slutten på 80-tallet.

Det var som om de hadde pugga singellivkatalogen og lært seg alle stereotypiene utenat. Særlig hun pressa på. Husker hvordan hun fortalte om ei venninne som var helt lik meg, som dyrket singellivet: som gikk på kafé, spiste ute, gikk på kino når det passet henne, men fant aldri den rette og så videre. I håp om å oppnå litt distanse til det hele, husker jeg hvordan jeg prøvde å spøke litt med de typiske ”singellivting”, dra noen singellivblødmer, bruke ironi.. Men nei, jeg fikk det ikke til, snarere tvert imot, bekrefta nok heller stereotypien.

Hva som skjedde, er typisk for hvordan jeg – og sikkert flere med meg – reagerer når en blir møtt av generaliseringer. For jeg ble mer bevisst på meg selv enn godt var. Og denne tilstanden vedvarte ikke bare den tiden jeg konkret stod foran dem. For da jeg kom hjem, var

den gode stemningen jeg hadde inntil jeg traff dem, forsvunnet. Det var som om det var skrudd opp speil over hele ungararsleiligheten – og jeg så meg selv som den jeg var; en singeltype som gjennomførte nok en singelkveld. Titta meg over skuldrene og spiste, som om det var noen i rommet. Skal en greie å nyte, ja, nyte er kanskje ikke det helt rette ordet – men, i alle fall spise en Grandiosa samtidig som en ser en film med Sandra Bullock – for det var en film med henne jeg hadde leid, *28 Days* husker jeg at den het, da må en slippe å se seg selv. Ja, enda sterkere, kunne glemme seg selv. Ellers går det ikke. Det er slik en får flyt i potensielt skjøre øyeblikk, øyeblikk hvor en ikke har mye å gå på og lite skal til for å velte det hele.

Jeg blir så self-conscious i slike situasjoner, tenker jeg, for selvbevisst, eller nei, det er ikke noe godt ord, for selvbetraktende, ja det passer bedre ... jeg ser bort på Lisa. Lurer på hvordan du vil bli?

”Vennen min,” sier jeg, ”har ikke du glemt en ting?” ”Hva da?” ”Husker du ikke hva vi kjøpte ned på Otta når vi fylte bensin? Det jeg la i hanskerommet?” ”Å ja, tyggegummi.” Er hemmeligheten vår det, at vi har et lite rom i hanskerommet hvor vi har litt godter. Fast takst er nemlig en tyggegummi eller et drops på veien hjem fra skolen, Ingrid skal ikke vite det. ”Kan jeg også få en, spør jeg?” ”Klart!”

Jeg ser over mot Ultunga. Det er ennå tydelige far etter vannet som sprengte seg vei nedover dalsiden da en demning på toppen brast og vannet flommet ut og forårsaka store ødeleggelser. En jeg kjenner hadde sett det hele, på betryggende avstand heldigvis. Sa det var som å se en katastrofefilm, helt uvirkelig. Lisa bruker ofte ordene at noe er som på film. Da hun og Elida hadde kranbla for en stund siden, og hun skulle fortelle om det, sa hun at Ine og Thea bare hadde stått og sett på. Ja særlig Ine, hun hadde sett på som om det var på film, sa hun. Husker jeg spurte om hva hun mente med det: Jo, det var som om hun så *på* og ikke *med* dem. Først tenkte jeg å spørre hva hun nå mente med det, men så tenkte jeg, at, jo, det ga mening det: se på og ikke med.

Er jo det samme jeg gjør når jeg blir for self-conscious, tenker jeg – og ser på ny mot Ultunga; navnet tunga har fått ny mening, ja, for det er jo som faret etter vannet har slikket seg nedover for å bli smalere og smalere. På ny duver bilen, og Lisa ler. ”Morsomt,” sier hun og ser på meg. Jeg smiler.

Jo, det er det som skjer, tenker jeg, jeg ser meg selv, blikket stopper opp og er ikke lenger med der hvor ting skjer. Som om jeg kommer ut av det og blir en tilskuer til meg selv, til andre, ja, til hele situasjonen; som om jeg er allergisk mot bilder... eller? Nei, ikke mot bilder i seg selv, men mot situasjoner som har for mange og for sterke bilder knytta til seg – for da blir den uvirkelig...

Som alle bokklubbilder av ”lesende kvinne i myk ørelappstol”, ja, og med det obligatoriske ”ullpledd over beina, en bok i fanget og selvsagt nippende til et krus med te”. En tid var det umulig for meg å sitte og lese ei bok i en god stol uten at dette bildet dukka opp. En gang husker jeg at jeg satte meg på en pinnestol og la beina oppå bordet; inntok en slags motstandspositur, alt for å få bildet vekk. For jeg så meg i bildet, og det jeg så, var en som lignet dette bildet. Og siden jeg jo vitterlig er mann, ble jeg en dobbel parodi på det. Så for å kunne lese i fred, måtte jeg ut av bildet, ut av denne parodiske koseposituren.

Nå var denne følelsen verre før. I dag er jeg mer lik en nevrotiker som vet at han ikke blir kvitt plagene, men har lært seg å leve med dem. Nei, det var verre før. Husker da jeg og Ingrid inviterte noen venner på middag like etter at vi var blitt sammen. Samme dagen var det en artikkel i et eller annet helgebilleg, tror det var Dagbladet, om ”hvordan skape den perfekte vennemiddag.” Artikkelen var full av gode råd: hva en burde servere, hvilke type drikke som passet til, hvilken forret som stod til den og den hovedrett, hvor hyggelig det var med en velkomstdrink, samt andre små tips og vink. Og selvsagt, en masse bilder. Bilder av pene mennesker som skålte og hadde det hyggelig sammen; av venner som kom og venner som gikk etter at verten hadde ringt etter taxi og så videre. Ingrid syntes at det var artig. Jeg var umiddelbart mer skeptisk. Men hun ga seg til å lese opp alle rådene og viste meg alle bildene der vi satt på kafé nede på Grünerløkka. Ikke det at jeg fikk prestasjonsangst, kan ikke huske det. Var mer at jeg ikke liker å tenke igjennom alt for mye på forhånd, ikke planlegge i det vide og brede – og ikke så mange bilder!

Vel, kvelden kom, folk kom i hus, fikk en velkomstdrink i hånda, benket seg ned, vi spiste og drakk. Og selvsagt, mange hadde lest den samme artikkelen som Ingrid hadde lest for meg. Og det ble masse snakk om det. Og ganske riktig. Utpå kvelden så mista jeg forankringen i det som skjedde der og da og ble en tilskuer til det hele. Jeg så meg selv utenfra gjennomføre en vennemiddag. Gjennom alt styret ble situasjonen maset til og overfylt av betydning, den ble et filmsett hvor alle avleverte sine replikker. Det ble stivt og statisk og jeg mista umiddelbarheten til situasjonen. Så da var det ikke noe annet å gjøre enn å drikke, for da får

en et annet blikk for saker og ting, får umiddelbarhet så det rekker; og det kan være godt. Husker at jeg og Ingrid krangla etter at den siste gjesten var gått. Grunnen var at hun spurte om jeg ikke kunne ringe etter drosje for Inga og Odd Erik, noe jeg ikke svarte på, eller gjorde. I mitt hode ble det bare for mye: jeg så for meg at hun bare ville det siste bildet i vennemiddagsoppslaget, det hvor verten ringer etter drosje for gjestene. Vel, det gjorde hun ikke, sa hun, da jeg spurte henne, hun ville ikke noe annet enn en drosje... og ja, kan vel så være det. Var i all fall som om blikket var skutt opp i en bane rundt meg, at det bare lå ”der oppe” og titta ned på meg – og jeg drakk...

Jeg snur meg og ser ned i Uladalen: vill, uframkommelig og brutal, nei, kanskje ikke brutal, naturen kan vel ikke være brutal, eller... Ser i alle fall slik ut nå. Verden ser ut slik vi har det. Åhh, dette hodet mitt, hvorfor lager jeg meg så raskt bilder av ting, bilder som skubber meg bort. For etter noen omganger med bilder, begynner jeg å projisere dem over på virkeligheten – og da forsvinner den, ja, jeg med. Det er som om det som skjer, skjer med en annen...

Nei, så stille det ble her, jeg bøyer meg fram og skrur på radioen: *I ukeshutt nå i dag skal vi se på hvordan Anders Behring ...* nei, det skal vi ikke, tenker jeg og slår på P3.

”Å den er fin,” utbryter Lisa ... ”Rihanna – høyere.” ”Ok,” sier jeg.

Ja, tenk trøkket fra alle de bildene Behring Breivik levde med dag etter dag, år etter år. Bilder han måtte inn i for å gjøre det han senere skulle gjøre; ja, la seg helt omslutte og forsvinne inn i. Som dem av tempelridderen. Under rettsaken ble han jo rørt til tårer av bilder med hvitkledde tempelriddere på hvite hester og sverdet trukket til kamp. Hva var det som for gjennom hodet hans i det øyeblikket? Var det den estetiske kraften i dem; hvordan de representerte den framtidige kampen for renhet, en heroisk kamp han hadde starta? Eller, ble han mer rørt på egne vegne, kanskje han så seg selv og sitt utrettelige arbeide med å skrive kompendiet, og at det var vakkert?

Jeg ser for meg alle plakatene jeg hadde på rommet mitt i Camilla Collets vei på Briskeby. Revolusjon eller død, stod det på en, maskingevær og fredsduer i et og samme bilde, var en PLO-plakat, hadde jo flere av dem. For det var til Briskeby jeg flytta etter at jeg kom fra Otta. Jeg tok med bilder av Marx og en haug solidaritetsplakater og hang dem opp i en seks roms leilighet på Oslos beste vestkant. Husker hvordan folk som kom på besøk så seg rundt, litt usikkert, og det var jo ikke rart det. Selv hadde jeg blitt så vant med plakatene at jeg ikke så

hvordan andre så dem. Hva var det jeg så i de plakaten jeg hadde fullt opp av på rommet?
Ble jeg rørt?

Jeg ser for meg gutterommet til Behring Breivik – tenk øyeblikket hvor han låste seg inne på gutterommet for å trene på ikke å se andre. Ja, mange av ofrene hans var ikke mer enn åtte-ti år gamle da han lukket døren bak seg, satte seg ned og slo på datamaskinen. Lot den stå å flimre i et halvt tiår. Alene sammen med alle de idealiserte bildene; tenk det trøkket døgnet rundt. Alle fiendebildene, det av muslimer og det av kulturmarxistene: av AUF-erne. Han kategoriserte og klassifiserte. Delte folk inn i A-, B- og C-forrædere, hvem som passa inn ... og hvem som ikke passa inn – som Adrian Pracon, som han sparte livet til fordi han så nasjonalistisk ut, som han selv sa. Alle krigsspillbildene som brente seg inn på netthinna: World of Warcraft, Call of Duty. Og alt dette tok han inn med det største alvor, ja ikke bare alvor, han så det som reell forberedelse til det som skulle komme. Hele denne fiktive verden på den ene siden og samtidig hvor dødelig farlig denne verden ble. Ja, hvor sammensatt bildet er: Som det å lage sin egen uniform, få sydd emblemer som du synes er fine – og hva som ble resultatet: hvor pompøst og patetisk på den ene siden og hvor ondt på den andre. Hvor hverdagslig og hvor skremmende på en og samme tid; som øyeblikket hvor han ringer politiet fra Utøya for å overgi seg og sier: Ja, god dag, mitt navn er ... og avslutter samtalen med hei og fortsetter å skyte...

Jeg snur meg og ser en gang til ned i Uladalen. Lar blikket fare lengst inne der hvor fossen kaster seg nedover fjellsiden, for så å bli borte i et juv. Husker at jeg som liten ofte tenkte på at jeg stod lengst inne i denne kløfta helt alene. Tanken på at det var mulig – ja, det virka forlokkende.

I det vi kommer opp på selve Mysusæter, like etter at veien har gjort en stor høyresving og begynner å flate ut, må jeg bremse opp; to jenter, ni-ti år, har streket opp og hopper paradisi i veibanen.

”Åååå,” sier Lisa, ”det er morsomt. Elida, Thea, Ine og jeg hoppet på SFO i går, Ine vant, så jeg. Kan vi hoppe senere pappa, please?” ”Vi får se,” sier jeg, ”kanskje i morgen.”

Jeg har ikke før uttalt *i morgen*, før en tristhet kommer over meg.

Jeg kjører sakte forbi, jentene vinker til oss, og vi vinker tilbake. Jeg tar så opp til venstre, over ei lita bru. Opp til høyre og litt bak meg, ser jeg skitrekking på Mysuseter. Langt er det

ikke, men ganske bratt. Siste gangen jeg var der, var sammen med Ingrid. Det var like etter at vi hadde blitt sammen. Ja, det er førtse og eneste tur hun har vært med til Otta. Jeg skulle vise henne hvordan telemarkssvingen skulle tas, hun var byjenta som nesten ikke hadde hatt ski på beina, mens jeg... Vel, tryna i bratthenget, men pytt, pytt, jeg var forelska, og singellivet var over.

Egentlig en alvorlig sak – selv om det ikke er verdens farligste stereotypi. Men mekanismen er jo den samme som for de tyngre. Og, tenker jeg i det jeg nærmer meg bommen inn til Spranget – på en måte så arbeider de lette generaliseringene seg dypt inn i en – ja dypere. De er ikke verre, selvsagt ikke! Men – jeg stopper bilen, åpner døren og går ut for å betale – dersom jeg var mørkhudet og ble kalt svarting av noen ute på gata, så hadde jeg ikke blitt stående lenge foran dem og fått trøkt kategorien skikkelig inn. Jeg snur meg og ser på registreringsnummeret på bilen – lærer det aldri utenat – skriver det ned på konvolutt, legger penger i og putter konvolutt i kassa. For det er når jeg utsettes for slike situasjoner at jeg får god tid til å kjenne på hva stereotypiene gjør med en.

Så hvordan føles det da? Jeg åpner bildøra og setter meg igjen inn i bilen. Jo, det å måtte representere en hel gruppe, er ikke noe særlig. For som representant for en gruppe, så er det liksom ikke mitt liv jeg lever i situasjonen. Det er ikke jeg som får ting til å skje, men stereotypien i meg. Og det er da jeg tenker at, her har jeg ikke noe å gjøre. Ja, hvem som helst kan ta plassen min, hvem som helst innen den gruppa jeg representerer. Jeg kjører gjennom bommen, stopper, og blir sittende. Ser bort på Lisa, som ser i et blad, noe med hester ...

Nå høres jo det veldig pretensiøst ut da; hvem er det som går rundt og tenker at i møter med andre skal det merkes at jeg er meg og ikke en hvilken som helst annen? Nei, hvem gjør vel det? Ja, hvem gjør vel det, gjentar jeg og lar blikket gli bort mot Mysusetter fjellstue, ser tomt ut... Jo, mumler jeg, er vel bare å innrømme det – *jeg* gjør det, *jeg* tenker slik. Nå trenger ikke andre slå meg på skulderen og si at: wow, godt at du er du, for uten deg her nå så ...og så videre. Nei, fraværet av ikke å være noe spesielt – av ikke måtte representere ei gruppe, er nok. For da er ting åpne, da ligger mulighetene der, og jeg kan ha noe å komme med. Det er når ting er fastlagt på forhånd; når andre putter meg inn i en eller annen kategori og snakker til meg som om jeg var lik denne generaliserte utgaven – det er da følelsen av å være overflødig og utbyttbar kommer snikende. Det er som om virkeligheten – ting rundt meg – ikke lenger er til som konsekvens av mine handlinger, men bildene som handler gjennom meg. Bilder jeg ikke har bedt om. Ja, stereotypien handler på mine vegne, og gjør meg til

tilskuer. Som om jeg har en irriterende dobbeltgjenger med meg som kommer meg i forkjøpet, som sier ting før jeg får sagt noe; handler før jeg for handlet; situasjonene er allerede over, alt er gjort – og jeg ... Herregud, tenker jeg og åpner bildøra, høres sutrete ut det her, går bort for å lukke bommen.

Men, samtidig, det er jo slik det er, tenker jeg i det jeg setter meg inn igjen i bilen. Det er derfor jeg hele tiden må gjøre motstand. Ja, hele tiden! For jeg kan ikke vinne over generaliseringene en gang for alle. Og direkte angrep er utelukket: den som skriker ut at jeg er ikke den dere tror jeg er, har tapt. Som han arrogante legen som i et diskusjonsprogram på TV om alternativ medisin sa: jeg er ikke arrogant. Nei, kanskje ikke i eget blikk, tenkte jeg, men hva hjelper det. Nei, en må være lur, komme overraskende på, gjøre noe uventet. Jeg ser i bakspeilet: En bil kommer kjørende opp bak bommen som jeg nettopp lukket. På impuls spretter jeg ut, går bort og åpner den, nikker til ham inne i bilen – ser at han ser litt overrasket ut – og setter meg inn igjen.

”Hva gjorde du pappa?” ”Åpna for ham bak.” ”Hvorfor?” Lisa ser spørrende på meg. Har lyst til å si at: Sier ikke det seg selv, men sier: ”Nei, nå kjører vi.”

Spranget

Spranget. Som sagt, jeg liker det ordet, har bevegelse i seg, noe flyktig og lett. Og det midt i det monumentale. For naturen her er det, ikke alpint spektakulær som deler av Jotunheimen og på Vestlandet, men massivt med de runde formene. Vi har parkert bilen og står og tar inn hele dette veldige panorama med Smiubelgpartiet og Rondetoppene. Rart å tenke på at denne tunge naturen er så løs, ja substansløs. For fjellene består for det meste av løs skifer, skifer som ble skrudd opp gjennom siste istid. Og nye istider kan lett demontere det hele; skru det ned, stein for stein.

Har hatt en del drømmer om at jeg svever rundt om på viddene i dette landskapsrommet. En gang hadde jeg Pink Floyds Comfortably Numb som lydkulisse. Husker jeg våkna som lettere rusa og tenkte wow, det var noe.

Bak meg hører vi en bil som kommer kjørende, og jeg ser at det er han jeg åpna porten for. Bak har han to sykler. Skal nok på tur inn til Rondvassbu.

”Da går vi,” sier jeg til Lisa.

Hun løper i vei. Jeg ser meg rundt. Det mentale bildet jeg har av området som et definert sted – omkranset som av en kuppel i det store og vide rommet, er ikke like sterk i virkeligheten. Som Otta er det større og åpnere enn jeg husker det. Og der hvor virkeligheten hjelper Otta til å se bedre ut, er det her noe som blir borte – synd egentlig.

Det er litt slapsete. Her og der er det snøfonner. Men, vi faller bare litt gjennom, det er såpass kaldt at skaren holder. Hadde det vært vanlig aprilvarme, så hadde det vært vanskelig å gå her.

På vei opp Tjønnbakken og inn til Spranget slo det meg at jeg aldri har tenkt systematisk gjennom hvordan jeg yter motstand mot disse identitetsbildene; jeg bare gjør det, og har alltid gjort det. Og jeg skjønner ikke hvorfor ikke mange flere gjør det, skjønner ikke denne identitetskonformiteten, denne kjælingen med alle bilder. Og det i en tid hvor alle vil være individualister; nei, det er rart det der. Jeg lar blikket vandre langs veien som slynger seg innover mot Rondvassbu, Lisa er allerede langt foran meg. Så hvordan yter jeg motstand, tenker jeg ... og ser opp på Veslesmeden, hvor jeg har vært flere ganger på vårskitur. Ja, kunne kanskje gått nå også det, båret skiene inn til Rondheim, tatt dem på og gått oppover Krokutbekkdalen, jeg prøver å fokusere oppover dalsiden – jo, kunne gått det. Men altså, motstand, sier jeg halvhøyt: er det mulig? Den enkleste er å rope ut at en vil ha seg frabedt å bli puttet i noen bås. Si at: dere får pent se etter både en og to og tre ganger, bruk tid... Er jo det som er oppskriften i boka *Respekt* av Sturla J. Stålsett – at en skal se om igjen.

Og selv om de fleste gjør det, så er ikke noe en kan regne med. Og følger en det rådet, så gjør en seg avhengig av andre. Nei, en må selv ta ansvar, holde stereotypiene på avstand, få kontroll. Men, er det mulig? Det må jo handle om hvordan ta kontroll over de uttrykk en avgir det. For det er jo ytre tegn andre går ut fra når de skal danne seg et bilde? Det gjelder å ha uttrykkskontroll, tenker jeg. Det er jo gamle gode Goffman det: om hvordan vi prøver å skape et bilde at oss selv ved å kontrollere andres inntrykk av oss. For ham er hverdagen som en teaterscene hvor vi gjør vår små og store opptredener foran andre som de var vårt publikum.

Og bakrommet, eller backstage, som han kaller det, det er viktig. Det er der vi kan trekke oss tilbake og øver inn de uttrykk vi vil avgi. Ingrid skrev jo en oppgave om det på sosiologi. Var da hun var student og jobba på Vinmonopolet ved siden av. Disken var frontstage, dette var tiden før selvbetjening; og områdene bak disken – som inne på lager og andre rom som ikke var synlig for kunden – var backstage.

Jeg hadde jo selv lagt opp Goffman på pensum, for det var noe som opptok meg sterkt med hans arbeid, og som gjør det ennå. Han viste hvor viktig presentasjonen var. For de tegn vi avga var ikke bare overflatefenomen, men var den vi var. Først hørtes det så nakent ut – for var det alt? Så hørtes det riktig ut, for det ga jo muligheter til å skape seg, bli en annen... Ja, jeg leste alt jeg kom over av og om Goffman. Men, det var noe som skurret – uten at jeg greide å sette ord på det. Ikke da. Nå vet jeg at det har å gjøre med hvordan han ikke klart nok tok høyde for hvordan dem vi gjør vår opptreden for, ikke akkurat kommer tomhendt i møte med oss. I alle fall ikke i dag, hvor det gjennom ytre tegn skal vises hvem vi er. Ser du ut som en nerd, en kulturkjerring, ja, en sosialarbeider for den del, så kommer ikke presentasjonen i gang, utseendet har talt, det er det samme hva du sier. Det du kan gjøre, er selvsagt å motbevise andres bilder, bli en ...

”Pappa...” Lisas stemme bryter gjennom, jeg ser opp – hun står og vinker, peker ned i grøfta. ”Kommer,” sier jeg.

”Æsj – se!” ”Hva er det?” Jeg går bort, og der, der ligger restene av et dødt lemme.

”Lemmen,” sier jeg. ”Noen år er det mange av dem, da sier vi at det er Lemmenår. Hadde det vært det nå, hadde vi sett mange. Og de kan bli sinte sier jeg, så sinte at de sprekker...” ”Åhh, kan de være farlige?” hun ser spørrende på meg. ”Nei, nei,” sier jeg og går nærmere. Dyret har begynt å gå i oppløsning, kapslet seg inn i en spinn av oransje pels, slim og mugg. Og de karakteristiske tennene...

”Se her,” sier jeg og setter meg ned på huk og peker, ”der ser du tennene.” ”Nei,” kommer det et stykke foran meg, ”vil ikke.” Hun er allerede på vei bort til ei snøfonn. Nei vel, tenker jeg, og retter meg opp...

... og ser opp mot Randen, pent buet topp som egentlig ikke er noen topp. Var der Tom, Arve, Arne Jørgen, Arne og jeg gikk opp nå i vinter. Vi kom ikke lengre, det ble for mye å drikke og lite søvn natta før. Vi bare satt oss ned og hørte på at hjertet slo vilt. Eller topp og topp, den er jo mer en kolle. Ja, vi visste ikke helt hvor toppen var, så flat er den. Om kvelden påsto Arve at han hadde vært høyest. Vi lot ham få den. Det var jo bare noen uker etter at Tom, Arne og jeg var på skitur i Nordmarka det, vi gikk inn til Kikut. Og da diskuterte vi, jammen gjorde vi det. Og det var jo om ting i samme gate som jeg nå funderer på det. Som regel avrunder vi med tull og godlynt erting dersom vi ikke blir enige, men ikke da. Jeg syntes jeg sa ting som burde vært helt greit, men det kom ikke slik ut. Resultatet var at jeg følte meg

som et dårlig menneske som bare så det ytre ved folk. Og Tom og jeg har jo ikke snakket med hverandre siden.

Det var jo synet av den veldig typiske birkebeinertypen inne på Kikut som satte diskusjonen i gang. Nei, det begynte tidligere på turen det, da jeg og Arne traff på Gylve Fenris Nagell.

For Tom var foran, pussa på birkenformen, han skulle delta, som mange år tidligere. Jeg og Arne gikk bakerst, og like ved Bjørnholtet møtte vi på svartmetaller Gylve Fenris Nagell. Husker at jeg spurte Arne etter at Nagell hadde forsvunnet bak oss:

”Så du hvem det var eller, han vi nettopp passerte?” Men nei, det gjorde han ikke.

”Gylve Fenris Nagell,” sa jeg, ”svartmetaller og markaentusiast, det stod om han i en eller annen avis for en stund siden. Trommis i metallbandet Darkthrone, kjent gruppe, i alle fall innenfor svartmetallsjangeren. Snodig fyr, går i skogen om dagen og spiller metall på kvelden, medlem i Naturvernforbundet og Skiforeningen. Var med i et Ut i naturen-program i høst. Artig kombinasjon, ikke sant? I et intervju snakka han om hvordan blodfansen, de såkalte blackpackers, som noen ganger kan ha reist halve jorda rundt for å treffe dem, ofte blir skikkelig skuffa når de kommer på Elm Street i Oslo – hvor bandmedlemmene vanker – og treffer på vanlige unge menn som drikker øl, tuller og ler. De forventer liksminke og pompøst alvor hele veien gjennom. Han sa han var lei alle krav til hvordan han skulle være. Og det kan jeg kjenne meg igjen i,” sa jeg.

Arne så spørrende på meg, men nikka.

”Jo, ikke sant,” fortsatte jeg, ”det er noe befriende med folk som ikke umiddelbart innfrir forventningene; det gjør meg interessert.” Ja, mer enn det, kunne jeg ha tilført, for jeg var rørt ved synet av denne svartmetalleren ute i skogen, og måtte blunke litt ekstra. Så like greit at jeg bare så i bakhodet til Arne der han stod og betraktet naturen da jeg så bort på ham for å få bekreftelse på hva jeg nettopp hadde sagt.

Var etter at vi hadde benka oss ned inne på Kikut at vi begynte å diskutere. Husker at jeg åpna ei vørterølflaske og så meg rundt i lokalet. En fuktig eim fra svette kropper i pustende superundertøy kjentes. Blikket mitt stoppa ved tre som satt i en sofa borte ved den ene langveggen.

”Se på de i den sofaen der borte,” sa jeg, og nikka i retning av de tre. Tom snudde seg – så – snudde seg tilbake og så spørrende på meg. ”Ser du ikke det?” sa jeg, ”det er ikke ofte en ser

tre så ulike markatyper i en sofa. Hva skal vi kalle dem: birkentypen til høyre, markakongen i midten – og ja, hva skal vi kalle ham til venstre: turtypen kanskje? for å gjøre det enkelt. Birkentypen, fortsetter jeg, skyr kjedebutikkene, handler det rådyre utstyret enten på Milslukeren, Milslukeren eller Milslukeren, ikke sant, du kjenner til den sjappa?” Jeg så på Tom, som nikka.

”Dyre merkeklær,” fortsatte jeg, ”mange par ski, et par for minusgrader, et for det vanskelige føret rundt null og et for plussgrader. Liker å konkurrere, ikke så opptatt av naturen, i alle fall ikke når han suser gjennom skogen. Og enda mindre opptatt av dyrelivet, ja, det sier seg selv, de får det ikke med seg. Markakongen handler i jegeravdelingen på XXL, kjører grønt på klesfronten, har ett par ski som han bruker, ja – nærmest over alt. Du ser ham der han står helt stille for seg selv langt ute i skogen, stille for å høre på fuglesang, eller bøyer seg ned for å studere dyrespor, for så å se opp og tenke at den tresorten har jeg ikke sett før. En poetisk type som veit å undre seg.

Turtypen rasker sammen det han har for hånda når det er meldt fint vær lørdagskveld og legger i vei med alt fra superundertøy han fikk til konfirmasjonen, til lua og vottene til sønnen og det rosa skjerfet til datteren på ti. Forholdet til naturen er ubestemmelig, noen ganger får han alt med seg; dyreliv, føre, hvordan været er. Andre ganger går han og skravler med turkamerater og husker knapt nok hvor han har gått. Hvor de to første kjører stilsikkert på hvert sitt område, er turtypen anarkisten av de tre, uforutsigbar, du vet ikke hvordan han ser ut før du ser ham i sporet. Og han veit det ikke selv engang. Ja, enkelte ganger kan du møte på en hel familie i overraskende klær.”

”Hvem er du mest lik da?” spurte Tom. ”Tja,” sa jeg, ”litt av alle, tenker jeg, typemessig crossover, vel, for å være mer presis: 40 prosent birkentype, 40 prosent turtype og 20 prosent markakonge, og du?” ”100 prosent birken, vi i Ullevål Hageby kjører ren stil.”

”Du ser så tenksom ut,” sa jeg til Arne, ”men, du vet hva jeg skal spørre om, hvem er du som markatype?” ”Med den grønne fjellanorakken her og nikkens så har jeg vel ikke noe valg: jeg er en markakonge – som går fort som en birkentype,” la han til. ”Men du, den lua der,” sa jeg, ”den er ikke lett å plassere, den bryter med koder, var ikke de populære tidlig på 80-tallet?” ”Jo, all right,” sier han, ”litt sammenraska effekter, men er det så nøye da?”

”Nei, nettopp,” sa jeg, ”det er ikke det, jeg er enig, egentlig synes jeg mest om turtypen, som du er, han eller hun er de minst konforme. De kler seg ikke for å vise identitet, for å

signalisere *slik er jeg*. Ja, tenk på hvor mange utseendemuligheter markalivet i dag byr på. Det er ikke så mange år siden de fleste så ganske så like ut, gikk rundt i flanellskjorte, nikkers og anorakk. Ja, i dag ser en det på oss hvem vi er. Folk stereotypiserer seg selv, og det irriterer meg. Som han birkentypen, han flagger sin identitet, feirer sin typestand. Ja, det er det han gjør. Mens de som ikke gjør det, ja, de gjør meg glad, jeg får tro på mennesket,” sa jeg og slo dramatisk ut med hånda.

Det var da Tom, som hittil hadde sittet og sett ut av vinduet, så på meg og sa: ”Du, hva er det du går på, vanlig sportsdrikk er det ikke, jeg skjønner jo hva du sier, men hvor er det du vil? Mener du det er noe gærent med birken?”

”Ok,” sa jeg, ”det ble kanskje noe usammenhengende det der.” Så fortalte jeg om møtet med Gylve Fenris Nagell. ”Svartmetaller på ski er ikke noe vanlig syn,” sa jeg, og la til: ”det ligger noe dypt der.” ”Dypt,” snøftet Tom, ”ikke vanlig kanskje, men dypt?”

”Jo,” sa jeg, ”det å se ham i dag fikk meg til tenke på hvor godt det er å møte noen som ikke umiddelbart innfrir forventningene, og at det ligger en frihet der. Han fikk meg til å stoppe opp og spørre, hvem er han? Som om det var noe mer å se i det jeg faktisk så, ja, som om det var noe usynlig i det synlige. Men, alle birkentyper er jo ikke like tydelige som han der da, la jeg til, og nikket i retning sofaen. Og mitt argument er at jo mindre birken du er, desto mer er det å se etter. Og det er jo det vi snakker om her...”

Husker hvordan jeg snakka på inn- og utpust. Og at jeg syntes Tom så på Arne og himla med øynene. Men jeg var i siget:

”Selvsagt kan vi ikke unngå stereotypiene, fortsatte jeg, det vet jeg og, de er med enten vi vil eller ei. Men vi må lære å omgå dem. I en tid hvor så mange følger sitt identitetskall og kler seg opp og ter seg slik identiteten sier en skal; hvor vi lar oss styre av bilder – ja hvem gjør ikke det? Jeg selv har gjort det, og gjør det; ja, alle gjør det – men noen gjør mer ut av det enn andre. I en slik tid er det befriende når noen bryter, som Nagell. Selvsagt følger han sitt identitetsbilde han og, sier jeg, han er svartmetaller. Men han, i alle fall i mine øyne, bryter også med det.”

”Følge sitt identitetsbilde, hva vil nå det si?” blåste Tom.

”Jo,” sa jeg, ”det handler om hvordan identitet nå i dag – og sterkere enn noen gang før – handler om visuell identitet. Hvorfor,” sa jeg, og så på ham, ”hvorfor ser for eksempel så

mange leger så like ut, i alle fall de som er på TV, som i helsemagasinet Puls. Ja, mange av dem ser jo nettopp ut som birkentyper. Du ser dem for deg? Flinkiser som ikke ser ironien i det at her står jeg tynn og fin og snakker om hvordan de tjukke og røyklagte andre bør leve. Og hvorfor ser mange litterater så litterære ut, særlig en del poeter, ja hvorfor må noen poeter se ut som det, som om det finnes en butikk med alt innen poetklær? I det hele, følg dine stereotype bilder.”

”Du!” – Tom lente seg framover, satte begge albuene i bordplata, foldet hendene sammen under haka og sa: ”Til å ville generaliseringer til livs, så er du svært aktiv med å bruke dem.” Så satte han seg bakover og foldet hendene over brystkassa.

”Jeg vil dem ikke til livs,” sa jeg, ”det handler om hvordan bruke dem på en ok måte.”

”Ja, for du er standarden for bruken, ikke sant?” Tom lente seg framover igjen. ”Nei, det er noe rart her, hvorfor er du så opptatt av dem? Og så forutsetter du at vi alle går rundt med stereotypier på netthinna og vurderer om andre er like eller bryter med dem. Men sorry, jeg kjenner meg ikke igjen, jeg tenker ikke slik...”

”... og jeg skjønner ikke at du ikke gjør det,” bet jeg ham av. ”For all denne overtydelige identitetspolitikk, denne stammetilknytningen, dette uttrykkspråket: det at det på død og liv skal synes hvem vi er. Nei, ytre er det ytre og indre er det indre, og aldri burde de to møtes. Er jo en slags niqabisering av identiteten, for slik det ikke er mulig å se noe annet enn niqaben i en som kommer med niqab, så er det ikke mulig å se noe annet enn overtydelig identitet hos en som både utvendig og innvendig følger alle kodene, som han birkebeineren der,” sa jeg og nikket i retning sofaen.

”Nei, hvorfor er ikke alle blandingsprodukter som du,” lo Tom hånlig: ”40 prosent nattevakt, 30 prosent halvstudert, 20 prosent urban, 20 prosent døl...”

”Det blir 110... og,” fortsatte jeg før han fikk sagt noe mer: ”Når noen kommer deg i møte klin lik stereotypien, så har vi ikke noe annet valg enn å hente fram generaliseringer, og det gjør meg brydd, ja utilpass. Det er i slike situasjoner det er friskt og forførende når noen bryter med koden. Jeg vet at det er ukorrekt å si slikt, men utseendet teller, det gjør noe med oss. Og noen ser bedre ut en andre i betydningen at de ikke får meg til å tenke i stereotypier... Som poeten Bjørn Aamot, han er, eller var min favoritt, han er jo død nå. Han så ut som en skiftarbeider, og han var en skiftarbeider, men han var også poet – herlig, sånn skal det være. Og kanskje liker jeg ham nettopp på grunn av at han ikke lignet en poet. Jeg vet at det er feil å

si slikt, men utseendet teller, det gjør noe med oss. Forfatter Hanne Ørstavik for eksempel, får fram alle stereotypiene i meg, hun gjør meg dårlig til å se, Rimi Hagen likeså; eller elleville gay-parade-homser... Poenget er at utseende vårt er ikke til i et vakuum – ja, ditt utseende gjør noe med meg. Ja, kanskje finnes det en utseendemoral...”

”Utseende og moral, dette blir verre og verre,” sa Tom bryskt. ”Og dem det ikke umiddelbart synes på hvem er, skulle være mer moralske... ja, det må jeg si! Og det er deg det da? De med lange bindestreksidentiteter. For det var en av dem du snakket om sist vi treftes, om en kar fra Røros som var bedriftsleder, hadde master i kunsthistorie, var shaman og kjørte drosje i helgene... Han var ren mulighet sa du... det var liksom ikke måte på. Identitetslapskaus spør du meg, og ikke sant, det blir en posisjon det også. Ja, verken du eller han du snakka om går fri, samme hvor mange bindestreker dere bruker, for det synes hvem dere er – ja, nå har jeg ikke sett han fra Røros da. Men du er tydelig nok du, ja, med dine egne ord, et niqabisert bindestreksmenneske... Og en ting til” – jeg så at han var tydelig irritert: ”Hva om vi andre søker identitet og fellesskap i slike smågrupper. At du ikke får det til er din sak – men vi vil ikke aggressivt stå utenfor som deg. Vi trenger ikke hele tiden overskride noe, være med i dette hele tiden en annen-mesterskapet som du bedriver. For det er ikke noe annet en din romantiske idé, være den unike, den spesielle.”

Husker hvordan det snørte seg i brystet, for det var noe med intensiteten i det som gjorde meg paff. I stedet for å si noe, ble jeg sittende å pirke av etiketten på vorterølsflaska. Det var som om noe dypt inne i meg jeg ville forsvare, men ikke fant språk for, pusten ble stakkato. Og det ble stille rundt bordet. Det var Arne som kremta og brøt tausheten:

”Kanskje ligger svaret nettopp her. Dere er forskjellige som personer. For du, sa han, og så på meg, er den mer tilbaketrukne typen. En som ser verden og andre an før du handler. Derfor har du blick for generaliseringer. Tom derimot, er den mer umiddelbare typen. Derfor har han ikke det samme blikket for generaliseringer, han har ikke bruk for dem på samme måten – stopper ikke opp ved dem. Det som er frihet for deg, altså at folk er noe annet enn du forventer, er ikke det for ham, for han bryr seg ikke om det, ser det ikke, om du skjønner hva jeg mener?”

Lenger kom han ikke, for noen bak oss sa: ”hallois gutta!” Det var Øyvind, en kamerat av Arne. Heldigvis husker jeg at jeg tenkte, for det her ble utrivelig, det stakk det de sa. Etter at vi sa ha det til Øyvind, bøyde jeg meg ned, grep ryggsekken og tok til å lete etter matpakke nummer to bare for å ha noe å gjøre. Fiska den opp og ga meg til å spise selv om jeg var mett.

Husker hvordan jeg lot blikket rømme ut gjennom vinduet på Kikutstua og så, nei, mer studerte hvordan Øyvind tok på seg ski og staver og la i vei.

Nei, det var ikke noe særlig det, tenker jeg og ser opp på Storronden, massiv topp: 2138 meter høy. Jeg stopper litt opp, for er det ikke spor etter at noen har kjørt telemark ned på nordsiden? Jo, ser slik ut. Sporene avtegner seg som skyggeaktige utskjæringer mot den hvite flata. Men, hvor har de fortsatt, tenker jeg, for rundt der sporene slutter er det, om ikke rett ned, så ikke langt unna. Jo, der ser jeg dem, lenger nede dukker de opp igjen. Er noe av det beste en kan oppleve det, telemarkskjøring ned urørte fjellsider. Suse av gårde og få til kjøringa. Særlig når det blir litt slush slik at skiene sitter selv om det er bratt. Ja, bevegelse og flyt, det er jo stikkord for en fin nedkjøring, tenker jeg. Det er der friheten ligger. For kommer en ut av det, ja, dersom en i en sving for eksempel går gjennom snøskaren og kanter det til, da stopper det opp og en kommer ut av det. Var jo slik med fjellklatring og. Er om å gjøre å være i siget, ikke stoppe opp, være i klatre-movet; tenke bevegelse og se fremover etter løsninger, etter nye tak.

Jeg ser i retning Rondvassbu, og ser Lisa, ser at hun tar opp en stein, ser på den, snur på den, snart den ene veien, snart den andre. Ja, selvsagt, tenker jeg, en mosegrodd stein, det er mange av dem rundt her. Det syntes jeg var moro å se etter når jeg var liten og – finne figurer, og kart, ja alt som ligna noe.

Men, hvor var det så det butta mellom Tom og meg? Slik jeg kjenner ham, så er han ikke uberørt av andres måte å se ham på. Heller ikke Arne er det. Det jeg ville si noe om, handla jo om frihet og frigjøring fra kategoriene. Og det skulle en tro var et ærlig og greit prosjekt. De aller fleste vil være litt mer enn det generaliseringene gjør dem til. Jeg ble vel for eplekjekk, kom inn i generaliseringstrakten – glemte at han både sykler birken – og går den på ski. Og så vet jeg at det irriterer ham at jeg hele tiden stiller meg utenfor. Men at jeg skulle være et tydelig bindestreksmenneske – nei det ... eller?

”Pappa,” roper Lisa, ”mosen på denne steinen ser ut som Norge, og en gitar, det var rart!”

Hun kommer bort for å vise meg den. Og riktig, det ligner. ”Den var fin,” sier jeg.” ”Ja, ikke sant, og se så mange jeg har funnet.” Hun peker. ”Og pappa, det er som å se etter dyr i skyene dette!” ”Ja, blir nesten det samme,” sier jeg.

Forskjellen er selvsagt at det som ligner noe i en sky, kan forsvinne like fort som du ser det. Jeg ser opp, det er ikke slike skyer over oss nå, det er nesten helt overskyet. Husker vi satt

sånn ute i Ås rundt påsketider, så dyr på himmelen. Lisa så en elefant som fort ble en diger mus og like etter var det en skilpadde. De er mer håndterbare de formene hun nå undersøker. Men uansett ... hun må se, hun må bruke fantasien på mosen også. Kanskje hun skal få holde på litt? Jeg ser meg rundt, jeg kan jo sette meg litt, jeg ser bort på en stor stein helt inntil veien. Jeg klatrer opp på steinen, setter meg og ser meg rundt. Ser bort på Lisa, artig å se hvor oppslukt hun er – ja hvor oppslukt barn kan bli. Husker jo selv litt av dette, av hvordan jeg lot meg smelte sammen med ting og det jeg holdt på med. Denne måten å være til på hvor vi bare er. Aldri er det mindre tegn mellom oss og verden som når vi er barn. Ja, bortsett fra under rus da, da blir vi kvitt noen filter ... som i kveld, tenker jeg – jeg må huske å kjøpe noen øl og ta med opp til Per Arne.

Jeg lar blikket gli inn til Høgronden som jeg skimter lengst i nord. Som liten syntes jeg den toppen var mest gåtefull av samtlige topper her, den var så langt unna, ga seg ikke av seg selv...

.... Ja, motsatt slik vi framstår nå i dag, for det skal synes hvem vi er. Hva er det filosofen Jean Paul Sartre sier: *hvem vi er i den andres øyne, er oss den dypeste gåte*. På en måte er jo det riktig, men samtidig: sliter ikke det gåtefulle nå i dag? Er ikke det noe som hører fortiden til, til tiden før identitetsmaset til alle smågrupper, alle smale livsstilsfellesskap med de tusen tegn på at dette er oss, er meg. Ja, en gang var vi utydelige, men det er noen år siden, gikk mot slutten rundt de tider jeg ble født det – typisk...

Nå hadde de sine koder på 50-tallet også, selvsagt så de tegn, så likheter og forskjeller innen hatt og frakk gruppa. Men det var en privathet der ... for de var gjerrige med å fortelle hvem de var. Og konsekvensen ble at det var opp til andre å fylle ut hvem en så. Var et større handlingsrom, en kunne tenke resten sjøl. I møte med en som har slått inn på et populærkulturelt identitetsprosjekt, så får du det du ser, det er lite eller ingenting å fylle ut. Ser du en nerd, en birkebeiner, en emo, en new-ager, en poet – så vet du hva du har i vente. Alt er der, er som han eller hun står skrevet i utseendet. Ja, disse smågruppene er som helmasker, mens ”hatt og frakk”-mannen nøyde seg med halvmasker. Vi er mer stereotypifulle enn gåtefulle...

”Pappa, pappa, se!” Jeg ser opp, Lisa holder opp ei helle, jeg vinker, reiser meg opp, hopper ned fra steinen og går bort til henne. ”Jøss,” sier jeg, bøyer meg ned og ser på det hun har samla sammen – ”så fine. Men hvordan skal vi få dem med oss, blir tungt det her.” ”Du har jo så mange lommer i jakka,” hun ser forhåpningsfullt opp på meg. ”Ja, har jo det, men jeg vil

ikke ødelegge foret ... men ok, vi får prøve da,” sier jeg og begynner å stappe jakka full av stein. Og det går på et slags vis, de største tar jeg i hendene.

Fordelen med å bære tungt er at en holder varmen. Lisa er allerede litt foran. Går og titter ned i grøfta. Ser nok etter lemenet. Jeg stopper opp, og ser meg rundt. Ser utover viddene i retning Skjærilhø, lang der nede kan en så vidt skimte selve Gudbrandsdalen. På ny slår det meg hvor luftig og fritt det er her, hvor vidt en ser...

...ja, det er mye å se på, og det er jo problemet med alle disse små-kategoriene, tenker jeg. På en måte er det mye å se på, for det er mange identitetsbilder å velge i, men samtidig er alt i bildet. Og da blir det vanskelig – i møte med andre – å komme forbi alle tegnene. Ja, det er lite å bruke fantasien på. Og da sliter vi – eller jeg – med å bli sett som noe mer enn det stereotypien har å tilby.

Derfor må vi – ja jeg – tenke på hvordan presentere meg. Skal jeg bli sett som noe mer enn det bildet har å tilby, ja, trigge folks fantasi, så må en ta tak i kroppens overflate, gjøre noen grep som får andre til å se andre eller flere sider ved oss...

... ja, som Gylve Fenris Nagell. Selvsagt, sier jeg til meg selv, strategien må være å gjøre som ham. Jeg slår meg teatralisk på panna. En må overraske andre ved ikke å innfri deres forventninger til hvordan se ut. Slik må det bli. Hva var det bestefar sa etter at mor hadde vist han ny-presten på Otta: *jo at han såg ikkje slik ut som en præst skulle gjera...* Dette var på 70-tallet, vi hadde fått en prest som var mer løs i snippen. Ja, heller motsatt, for han brukte ikke snipp, men buserull og fotformsko. Du var inne på det, bestefar, tenker jeg, bare at en snur litt om på det: det gjeld å ikke sjå ut som en ska... for da må andre se etter, for da er det noe å se etter...

Ja, bli en identitetsaktivist – leke med tegn for å forvirre andre, beregne hvilken og hvor mye visuell informasjon en skal gi ut. Ja, se på den visuelle identitet som et panser, et vern mot andres innsyn. Eller bli en identitetsrelativist, som er noe av det samme, bare at da gjelder det å unngå enhver sammenheng mellom hvordan du ser ut og hvem du er. Retten til å være mange er viktig.

Var jo slik i førstninga med Ingrid. Hun virka sammensatt – og på en riktig måte, for hun gjorde meg ikke nervøs, ikke da... Oppvokst på Bøler i lavblokk. Mor og far flytta inn på slutten av 50-tallet, i drabantbyens pionertid. Hun hørte mye på Bob Dylan og klassisk musikk i ungdommen. Vel, det var ikke helt mi greie, men hun hadde smak – ja, sammensatt

smak. Videregående på Katta, fra øst til vest, det likte jeg. Så Blindern og hovedfag i sosiologi. Far ansatt i forsvaret, noe som ikke syntes i det hele. Mor Torshov-jente med arbeiderklassebakgrunn, lett å like. Da vi møttes jobba Ingrid i Utdanningsdepartementet. Så lang, alt vel. Så fikk hun tilbud om coaching-kurs i regi av departementet. Tok det, begynte så å jobbe med personalpolitikk. Så fikk hun tilbud om jobb der hun nå er ... og end of story. Eller ikke helt, vi flytta ut til rekkehus i Ås. Og jammen begynte hun å snakke om at vi burde få oss et nytt hus for en stund siden. "Dette huset her har ikke sjel," sa hun. "Vet det," sa jeg, og tenkte: det er det jeg liker ved det. For det har ingen identitet, er ren funksjon, lett å leve opp til – derfor skal vi ikke flytte. Men i stedet sa jeg: "ja, men har vi råd til det?" "Jeg tjener jo bedre nå! Vet jo det, tenkte jeg, vet jo det. Men jeg sa: "Ja da, bra det, men..." Og siden har jeg funnet opp stadig flere *men*. Vi har vært på et par visninger, og jeg ser ikke etter muligheter. "Blir mye å gjøre her," sier jeg, "og den plenen der, og jeg som er allergisk." Nei, nytt hus skal det ikke bli. Ja, om det nå blir noe av noe i det hele.... Jeg kjenner at jeg puster tungt ut og sukker.

Jeg ser Spranget lang borte. På parkeringsplassen kan jeg skimte at det er kommet en bil til. Jeg saumfarer veien fram til plassen med blikket, men ser ingen. Ser stien ned mot Ulaelva, men heller ingen der. Rart tenker jeg, for jeg har jo ikke møtt noen. Kanskje han eller hun eller, hvor mange de nå er, er på tur nedover elva, for da ville jeg ikke se dem herfra. Men hvor er Lisa, hun var jo ved bommen i sted, der er hun ikke nå, jeg ser mot bilen, nei, hun er ikke der, jeg stopper helt opp, blikket saumfarer parkeringsplassen, nei, hvor i alle verden har hun gjort av seg, jeg sveiper områdene rundt om, ned mot Ula. Hun har da vel aldri gått ned mot elva, jeg kjenner at pulsen øker, lar blikket vandre langs veien som svinger i en bue og blir bort ned mot elva, nei ... eller er det ikke henne jeg så vidt ser der nede? Faen, sier jeg høyt, kaster fra meg steinene og legger på sprang. Elva går flomstor nå, og det er glatt på kantene rundt. Steinene i jakka tynger, men jeg har ikke tid til å tømme den for stein, så jeg vrenger den av meg. Hælvete... jeg ser for meg det verste, løper det jeg kan, passerer steinene som hun har plukka – og som hun har lagt fra seg i en liten haug midt i veien. Lisa, Lisa roper jeg, kommer opp på en liten høyde, og der ser jeg henne, hun er på vei ned til elva. Jeg brøler det jeg greier, men hun hører ikke, elva bråker for mye. Med et snur hun seg, men det er ikke fordi hun har hørt meg, for på en stein, like ved elva, sitter to som hun har stoppet opp ved. Den ene av de to, reiser seg, han, ja, det må være en mann, for han er stor, og har på seg en kjortel, han går mot Lisa og peker på elva, hun rygger.

Var her Arne Jørgen og jeg plukka opp de to damene som haika, jeg kjenner igjen steinen de satt på. Og jeg husker hvordan vi snakka om det etterpå, at det var den ene som vi snakka mest med. Ikke fordi hun sa noe mer enn hun andre, men fordi det var henne vi var mest nysgjerrig på.

Lisa og jeg er kommet på toppen av Tjønnbakken og ser utover hele Mysusæter. Jeg ser bort på hytta til Arne Jørgen, bilen er borte, han har nok reist ned til Otta. Ble en liten ekstra kjøretur i sted, for etter at vi hadde kommet et stykke på vei, sa Lisa: ”Pappa, hvor er jakka di, og alle steinene? ”Å f..., det ja...”

Så det var bare å stoppe, kjøre tilbake og hente jakka som lå slengt i veien. I det jeg satte meg inn i bilen kasta jeg et blikk i retning de to som Lisa hadde stoppet ved. Og det så ut som om han stod og slo på en tromme. Henne så jeg ikke. Men det var ikke til å ta feil av hva de holdt på med. Sjamaner...

Men hun ene som satt på med Arne Jørgen og meg den gangen ... ja, det var et skikkelig Nabintu-øyeblikk. For jeg husker første gangen jeg så bilde av Hanne Nabintu Herland, og der under stod religionshistoriker. Det er ikke mulig, tenkte jeg, her er det blitt noe feil. Kunne den blondina der med den hyperrøde trutmunnen være religionshistoriker? Men jo, det kunne hun. Etter hvert ble det mange bilder av henne, og jeg ble vant til dem. Og nå har hun kanskje blitt litt for mye opptatt av *ikke* å innfri andres forventninger, tenker jeg, slik at det har blitt en posisjon, og ny ufrihet. Ja, hun er blitt et motstandsmenneske, et blandingsprodukt – ja, det er vel som *jeg* det, var det ikke det Tom sa, og at han så det på meg...

Tjønnbakken

Jeg kjører sakte, og snur meg for å ta et siste blikk mot Rondepartiet. Det har begynt å klarne opp litt, noen solstråler lyser opp inne på Spranget. Er flott der, ikke rart at området har blitt populært for new-agere og sjamaner. For plassen er blitt kjent for sin energi, sin kraft. Og stedet har jo sine historier; er flere jaktgraver i området, og visstnok menneskegraver.

Da jeg kom ned mot de to – Lisa hadde da trukket seg litt tilbake og stod ved en varde – hilser jeg bare raskt på dem. Hun så litt brydd ut der hun satt på teppet omgitt av remedier. Han så mer komfortabel ut, kanskje han var læremesteren og hun hans elev?

Men, hun ene av dem Arne Jørgen og jeg ga skyss til, hun var ingen typisk representant. De hadde tromma en hel helg til ende – sammen med mange andre. De hadde lett etter urllyden, som hun sa. Ja, hun var like oppsiktsvekkende som en svartmetaller i skogen: blond forretningskvinnetype i fargesterkt og dyrt sportstøy. Hun andre holdt seg i det keltiske sporet: rødaktig stort hår satt opp i en knute i nakken og knyttet et langt og fargerikt bånd rundt – samt vid brun kjole med et belte i samme farge og mønster som hårbåndet. Flott å se på...

Jeg husker hvordan jeg og Arne Jørgen snakka om det etterpå, hvordan forretningsdama med tromme under armen gjorde oss nysgjerrige. Det var som om hun sendte blikket tilbake, ja, så ertende på oss og sa: så dere tror dere har meg? For det er jo det som skjer, fordommer preller av når vi må stoppe opp og se etter. Når vi må bruke øyne og hørsel og sakte bygge opp et bilde. For det skal ikke mer til – allerede da er vi på god vei mot å se andre. Vi blir utfordra, og må ta oss tid. Er jo som det samme som skjer i møte med kunst, det skal få oss til å stoppe opp og se noe nytt i det tilvante – ja, bruke forestillingsevnen og se... Som bildene til Gerhard Richter som jeg så i London for noen år siden. Husker at det var lett å se at det var bilder av mennesker, de var konkret nok. Men samtidig var det som om de oppløstes og fløt ut i det ubestemmelige. Ja, stikk motsatt de hyperrealistiske typebildene til Ari Versluis og Ellen Uyttenbroek som bare kommer mot en med sin vegg av betydninger.

Det ligger jo noe dypt her, tenker jeg. Og det fikk jeg ikke fram inne på Kikut. For på den ene siden ser vi på utseende som noe privat, som en forlengelse av den vi er – og som ingen har noe med. På den andre siden er det jo et offentlig ansikt vi setter opp, for vi flagger jo tilknytning; vi ser ut slik den gruppa vi tilhører ser ut, og det i kamp mot andre grupper. Og da blir uttrykket kantete – ja, det motsatte av å flyte ut i det ubestemmelige...

Det er de urbane stammene til Versluis og Uyttenbroeks det, de er kantete. Er som alle bøker som forteller deg hvordan kroppsspråket avslører deg, bare at her er det uttrykkspråket som avslører; de er jo en katalog over all verdens uttrykktyper. Ja, hvor forskjellig reagerte ikke jeg og Ingrid på dem. For der jeg så grupper som stod opp mot hverandre, der så hun muligheter og morsomme uttrykk. Ah, så typisk henne å fortrenge ting, bare se solsia. For tenker vi etter, så vet vi at det å se ut også er en aggressiv handling: at like mye som tilhørighet markerer vi avstand. Men vi vil ikke innrømme det; nei, vi nekter for at det å se ut tilhører kampsonen. Vi kan slåss om verdier, ja, det er greit – ting som ytringsfrihet, likhet, demokrati. Men idet det kommer til utseende, ja, hva vi visuelt signaliserer, da er det bare

rettigheter som gjelder, for det skal ikke bety noe. Men det er jo som regel det vi ser som irriterer i hverdagen. Ja, mer enn det, som kan gjøre oss stygge og noen ganger farlige...

Nei, en må anlegge et mer forpliktende syn på utseende, se det som et område andre har rett til å bry seg med. For utseende treffer – ja, det treffer slik en verbal ytring treffer, det gjør noe med oss ... med meg. Må vi ikke bryte med mantraet: jeg er slik jeg ser ut, og kreve respekt for det? Og ja, der har vi ordet: respekt – for krever vi ikke respekt for hvordan vi ser ut, men tar vi ansvar? Nei, det kan det være tynt med. Men uttrykksrettigheter, det krever vi! Og det er det jo vanskelig å argumentere mot. Men, det er ikke sikkert vi gjør andre gode til å se oss selv om vi krever vår rett til å se ut som vi vil. Selvsagt har vi rett til å forlange at andre skal ta seg tid til å se etter hvem vi er, men vi har plikter også. Plikt til selv å bidra, til å gi noe, ja, til å gi andre en grunn til å se litt nærmere etter hvem vi er.

Og det gjør vi ikke dersom vi serverer andre stereotypien. Da må vi regne med at andres blikk stopper opp, og det farlig fort. Det er jo som å gi andre rødt lys, for det er ikke noe mer å se. Og da blir vi redusert til passive betraktere – og det vil jo ingen være i dag. Så da må den vi ser, gi oss noe å se etter, få oss til å delta... for da er det noe som åpner seg, mulighet til å fortelle andres liv – og ikke bare se.

Dette perspektivet mangler i diskusjonen om bruken av stereotyper og fordommer. Det er ensidig andre som har skylda. Selv har vi rett til å bruse med identiteten, se ut som vi vil og forlange at andre skal gjøre jobben med å se etter. Nei, vi har selv et ansvar; og ja, kan en ikke snakke om et uttrykksansvar? At vi, på samme måte som vi har ytringsfrihet under ansvar, også har uttrykksfrihet under ansvar: at vi kan se ut som vi vil, men under ansvar... For uansett handler det om rett til å uttrykke seg, og hvorfor skal ikke de visuelle uttrykk ha samme status som de verbale? For vi snakker ikke til andre uten å ta ansvar for hva vi sier, men når det kommer til utseende er det liksom fritt fram. Jeg kaster et blikk i retning Høvringen, ser at skylaget er i ferd med å sprekke opp, fint! Så snur jeg meg og ser på Lisa som sitter der med alle steinene i fanget.

Det jeg liker ved 50-tallet, er som den visuelle identiteten hadde sine grenser da. Ja, at det fantes en usynlig uttrykkspolitikk. For selv om en ikke ble straffa for å se annerledes ut, så var det på 50-tallet sterke føringer på hvordan man skulle se ut, det var strenge koder med hva som var greit. Som om det eksisterte et visuelt lim – som 60-tallets visuelle revolusjon så sprengte. For nå skulle de tusen tegn blomstre; de synlige forskjeller spredte seg som ild i tørt gress, alt var lov. Var sikkert ei herlig tid – men, noe ble borte. Ja, en slags visuell

selvbeherskelse forsvant i det vi åpna opp for at utseende på egenhånd kunne bety noe. En ville bli sett på 50-tallet også, men visste å styre seg. Noe vi ikke lenger gjør. For nå forlanger vi å bli sett samme hvor uforsonlig og ufølsomt og stereotyp vi ser ut. Og ja, slik en rasist ikke bryr seg katta om å bidra til å bedre ytringsfellesskapet, men bare benytter seg av det, slik er heller ikke utseendefundamentalistene interessert i hvordan vi skal se hverandre på en best mulig måte. Vi slår jo ned på krenkende ytringer – så hvorfor ikke på samme måte slå ned på krenkende utseende... Nei, det hørtes utrivelig ut... Men vi kan ikke bare ture fram. Nei, vi må prøve å se inkluderende ut, opparbeide oss en utseende-kapital, tenker jeg i en indre jubel... Den var god sier jeg til meg selv, Bourdieu – gamle ørn, for utseende det glemte du å skjematizere! Men den kapitalen må også inkludere andre – ja, spleises med en empatikapital, for det handler ikke bare om meg selv. Inkluderende utseende eller framferd – der har vi det, tenker jeg og trommer nervøst på rattet: tam-tam, tam-tam – la andre slippe å se stereotypien, for den har et uttrykk... ja, slik skulle vi tenke. Var det kanskje det danskemannen, eller skal jeg nå si den danske arkitektvennen til Unn – Søren, var det ikke det han het – sleit med? Vi krenket han i all vår norskhet, vi utstilte stereotypien, noe som tok fra ham friheten til å kunne se – og han ble sarkastisk og småamper. Ja – kanskje er han som meg? Liker ikke folk som gjør så mye ut av seg, som på død og liv må flagge hvem de er. Og bunaden er ikke akkurat beskjeden slik, selv innbegrepet på vår jubelnasjonalisme, 17. mai og hurra... Jeg likte det ikke da og liker det ikke nå.

Nei, vi må ta ansvar, tenker jeg, vise litt uttrykkmoderasjon, tenke på de som står utenfor og ser på, som gjerne vil bli med, men det blir ”for meget” som danskene sier. Ja, måten de sier ”for meget” på, har jeg sans for. Kanskje jeg skulle ha vært dansk, tenker jeg samtidig som jeg girer ned i første, jaggju er det bratt her... Og det er utviklinga som har gjort det nødvendig – at vi må tenke på det uttrykket vi gir. For vi lever ikke på 50-tallet lengre, den sløye identitetstida er over, og bytta ut med en mer intens. I dag går bildet foran og presenterer oss i sitt navn. For å bli sett, må vi se stereotypien i oss selv og unngå å se ut slik *den* forventer. Bryte med dens koder og regler ... det er identitetspolitikk for 2010-tallet det! For da hjelper jeg både andre til å se – ja, gjør dem gode til å se; og jeg blir selv godt sett. Og ja, der har vi det: ved å gjøre andre gode til å se meg, så blir jeg selv godt sett; en vinn-vinn-situasjon. Bra, tenker jeg. Ved å gi andre frihet blir jeg selv friere – og jeg er fri når jeg kan være mange. Enda bedre, tenker jeg. Jeg kjenner hvordan pulsen stiger. Det er viktig med retten til å være mange. For den verdien er trua nå i dag ... tam-tam, tam-tam...

Yess, jeg ser meg selv i bakspeilet og smiler; får lyst til å åpne vinduet og rope: jeg ser ut fordi *du* fortjener det...

”Pappa, skal hun jenta være hos meg i kveld?” ”Det vet jeg ikke,” jeg snur meg mot Lisa; hun sitter der med steinene sine i fanget og ser på meg; og det bekymrede uttrykket der kjenner jeg. Jeg merker hvordan hele meg slår en knute på seg. ”Vi får snakke med mamma når vi kommer tilbake,” sier jeg.

Solvang

”Hvem er han?” spør jeg Arne Jørgen og nikker i retning en som står tett omslynget med kjæresten sin midt på dansegulvet og hører på musikken. ”Rolf, han Rødt-politikeren jeg har snakket om.” ”Så det er slik han ser ut,” sier jeg, ”ja, tror kanskje jeg har sett ham før.” ”Han har bodd på Otta hele tiden, hyggelig fyr.”

Så har jeg kommet meg på slippfesten til Harald Nerموen, eller Mr. Downfield som han kaller seg på CD-en. Arne Jørgen, Trond og jeg var på vorspiel hos Per Arne på Hjellum før vi gikk ned på festen. Per Arne ble stygt slått ned i Tallin i fjor sommer. Han er ennå prega av det, men, vi var jo nesten sikre på at han ikke skulle greie det, så i forholdt til hvordan han var, så er det ganske utrolig. Han ble holdt i kunstig koma i tre uker på Ullevål sykehus. Operasjonene, for det ble flere, var vellykka, og han fungerer bra. Han skulle fotografere inne i den gamle bydelen i Tallin på kveldstid, men tre unge menn ville det annerledes. På vei inn blir han slått ned og sparka hardt i hodet, de ville ha kamerautstyret hans. Så hard var medfarten at det nesten ikke var liv i ham da han ble kjørt inn på operasjonsbordet på sykehuset i Tallin. Politiet fant fort fram til dem som stod bak, rettsaken skal opp til sommeren, den ene av dem var ikke mer enn 17 år.

”Faen,” sa jeg, ”menn i alderen 15 til 35; den gruppa der, skulle vært steng inne. Ja, de skulle ikke fått lov til å prøve seg på virkeligheten før de var modne for det.” Jeg så bort på Per Arne, som hadde et alvorsdrag over ansiktet som fikk det til å gå ett støkk gjennom meg.

”Ja, du sier noe,” sa han.

Men, vi hadde en hyggelig kveld sammen, drakk – ja ikke Per Arne, det kan han ikke på grunn av skaden, men han ville at vi skulle. Vi snakka om alt, om alle reiser han har vært på, for det er ingen på Otta som har reist så mye som han, så mange lange reiser. Vi snakka om hvordan livet nå ville bli for ham.

”Hva med jobben,” spurte jeg, ”vil det gå?” ”Nei, det går nok ikke,” sa han. Reiser, hva med det, hadde jeg lyst til å spørre, men lot det være.

Nå står vi altså ute i salen på Solvang og hører på Mr. Downfield spille fra CD-en *High on Love*. Bak oss er det flere som danser, vi hører på, slik vi gjorde som unge. Det var kun de som ikke hadde peiling på musikk som dansa. Nei, vi, vi stod foran og kosa oss, nesten andektige, det eneste vi foretok oss var å se på hverandre og nikke bekreftende når det var noe vi syntes var bra. Som når de norske 70-talls supergruppene som Aunt Mary, Popol Vuh og Prudence kom til Otta.

Det er i det Harald skal spille tittellåten *High on Love*, at jeg spør Arne Jørgen om hvem han som står like foran oss er. Kul type, tenker jeg, ikke så anspent som jeg var. Han ser mer frikete enn raddis ut der han står med sin brune og semskete skinnjakke med indianer-frynser. Lenge siden jeg har sett en slik jakke. Men han jeg nå står og ser på, er typen til å kle den: høy og kraftig, sikkert over 1.90, og langt hår samlet i en hestehale. Kjæresten er litt samme typen, langt lyst hår, ovalt pent ansikt, store trekk, ja det har de begge, alt er stort og tydelig ved dem, de kler hverandre.

Nei, han ligner ikke på meg, er at annet preg over ham. For jeg blir stående å se, se om jeg kan se noe av meg i ham – i blikket hans, holdningen. Han ser ut til å være den blotte og umiddelbare typen. Måten han ser rundt seg på; hans begeistrede uttrykk, hvordan han sier noe til kjæresten og nikker mot scenen. Hvordan hun ser opp på ham, og han kysser henne på kinnet og stryker henne på ryggen, hun legger armen om ham.

Nei, jeg kunne aldri stått slik, tenker jeg, ikke da, det var ikke meg. Jeg hadde jo noen kjæresten, men de måtte finne seg i at kameratene mine var rundt oss hele tiden. Liv, ei jente fra Vinstra som jeg var sammen med, skjønnte ikke det. Husker hun sa det til meg den kvelden hun gjorde det slutt:

”Hvorfor må du hele tida være med dem, sa hun, vi er jo aldri alene,” – og så gråt hun. Husker at jeg tenkte at det burde jo være omvendt det her, at jeg gråt. Men nei, jeg bare satt der. ”Du har rett,” sa jeg, ”det var dumt, men kan vi ikke” stamma jeg. Men nei, det var for seint. Jeg ser opp på Harald, han går fram og tilbake på scenen mens han synger, han ligner litt på Phil Collins. Nei, jeg maste omkring, manisk for å være noen, og det fort ... derfor tok jeg velvillig i mot revolusjonsideologien. Svermerisk ideologi var for slike som meg – det ga meg forankring. Og det blåste meg opp, og holdt meg fast.

Nei, jeg var ikke noen kommunepolitiker som deg, tenker jeg, og ser på ny bort på ham. Med ett snur han seg mot meg, raskt møter jeg blikket hans, men ser fort vekk og mot scenen. Mot Harald som går, vugger litt, tar mikrofonen med begge hender, synger...

...var det derfor jeg greip til denne determinismen: jeg kunne se vekk? For det som da kom – altså revolusjonen, kom uten at jeg var skyld i det. Det var historien med sin fulle og grusomme tyngde som kom. Noe skjebnesvangert som bare skjedde.

Slik slapp jeg å gå inn i det rom hvor jeg måtte ta stilling til død og elendighet. For jeg mente jo at borgerskapet måtte tas! Riktignok ville det skje med en slags lovmessighet, for siden ingen hittil i historien hadde gitt fra seg makta frivillig, så ville den dag komme da arbeiderklassen krevde sin rett.

Husker ennå hvordan jeg unngikk de spørsmålene det var nærliggende å spørre, som: Er du da villig til selv å ta til våpen, peke ut fienden og

Bare tanken på noe slik var jo absurd. Så de gangene slike spørsmål kom opp, var det å si noe abstrakt om historiens gang. For det å gå inn i slike rom, inn i de mørkeste stereotypirom hvor en snakker om slik ting, hvem som da måtte tas...

...nei, det, det tenkte jeg aldri på – ikke slik. Men det lå jo der hele tiden som en propp. For jeg var jo innenfor krigens logikk: det å sprengne noe i stykker til fordel for noe annet og større. Troen på en apokalyptisk utopi: at noe heles gjennom et sammenbrudd, og at ting så skulle få sin rettmessige plass. Herregud så grandios, så patetisk og enkelt. Behring Breivik gikk jo stereotypiveien helt ut, gikk inn i det mørkeste. Utsatte ikke renselsen til tiden var moden for det, var mer snakk om å framprovosere handlinger verden måtte ta stilling til der og da. Og som andre så ville kopiere. Og dermed var revolusjonen i gang. Og han er jo ikke den første som har tenkt slik. Røde Armé Fraksjon i Vest-Tyskland var jo ikke ukjent med slike tanker. Husker jeg tok ferja til Kiel på slutten av 70-tallet, første turen utenlands, var etterlysningsplakater flere steder. Jøss, tenkte jeg, kjøpte en engelsk avis hvor det var en artikkel om dem og leste, var både skremt og fascinert. Og det var jo før jeg ble revolusjonær...

”Kom igjen folkens,” ropes det fra scenen. Harald strekker armene opp i luften og klapper, mange gjør det samme, jeg har en halvfull øl mellom hendene, så jeg nøyer meg med å rette den ene hånda opp, som til en hilsen. Salen er med, jeg ser at Harald liker seg, og det smitter over på oss.

Nei, tenker jeg, gå stereotypiveien til ende – nei, herregud – jeg var jo langt unna noe slik. Men retorikken jeg brukte, den er det utrivelig å tenke på. Alt tullet om borgerskapet, jeg hata jo ikke borgerskapet. Nei, jeg følte ikke noen klassetilhørighet i det hele tatt, skillet var egentlig ikke noe viktig; et rollespill var det. Men, samtidig var det noe som tok av, uten at jeg hadde kontroll, som om rollen tok meg, og ting ble trøblete, eller: jeg ble trøblete. Men uansett, jeg gikk aldri inn i det rommet! For jeg brukte jo ideen om historiens tvang for å slippe å ta stilling til noe det var absurd å ta stilling til – men som jeg ikke helt kunne fri meg fra.

Og er det ikke det vi gjør i forhold til Behring Breivik også, vi vegrer oss for å bli med ham inn i dette mørket. Derfor sier vi at det er noe med hodet hans. For da slipper vi å ta stilling til hva stereotyper kan føre til. For det er jo ikke til å forstå, nei det er ikke det. Men det er jo så mange som har vært *der*. Som har ment det var riktig å se andre som middel i en eller annen frigjøringsammenheng. Ja, gitt en annen situasjon, så er mange kapable til det....

... for vi har det i oss, et eller annet sted langt der bak. Det er noe menneskelig mulig. Men vi benekter det, ja, bortforklarer det. Og det er kanskje det mest menneskelige vi kan gjøre. Jo, for ved å benekte det, så trekker vi fram det menneskelige ved oss og skyver det umenneskelige inn i skyggen, der det hører hjemme. Men samtidig blir det jo ikke borte, for han er skyldig og vi er skyldige. En trenger ikke religion for å tenke og si det slik, for ondskapen er jo hos oss, det er vi som handler, det er vi...

... jeg skvetter i, en høy skingrende lyd flerrer gjennom lokalet. Harald ser på Sverre, gitaristen, for det kommer fra gitaren hans, overlyd, så blir den borte, like fort som den kom, Sverre hever skuldrene i et ”ikke veit jeg”; Harald smiler.

Oh, denne barnslige og farlige tanke om å komme tilbake for å sette det ultimate spor, ta hevn... Det er jo slik barnet kan ligge om kvelden. Ja, jeg lagde meg slike fortellinger som liten, fortellinger hvor jeg utførte helteedader, fikk all ting på rett kjøll, rydda opp... Er jo slik barnets blikk på verden er – vi har tankekraft til å utføre de helt store ting, ja, virkeligheten *var* resultat av *mine* handlinger, verden var *mitt* blikk, Derfor kom det som et sjokk den dagen jeg oppdaga at verden slettes ikke var resultat av mine tanker og mine handlinger. Ja, virkeligheten så tilbake og jeg så ned...

Så da jeg kom tilbake fra Sør-Amerika ville jeg ta igjen, ville skape verden i mitt bilde. Og til det trengte jeg noe å se med, jeg trengte ideer. Og siden jeg hadde problem med å se uten å

føle meg sett, så var eneste løsning ideer store og harde som fjell slik at ingen kunne se inn til meg. Idealistiske bilder som ikke kunne ha noe å måle seg med i den virkelige verden, for da ville den falle overende, og jeg ville på ny slå blikket ned. Så jeg flykta inn i det fiktive, noe jeg selvsagt ikke innrømmet, for skulle ikke ideene en dag bli virkelige kanskje...

Jeg ser meg rundt, det er mange kjente ansikter å se, og mange halvkjente – ansikter jeg kjenner av utseende og ikke navn. Og der, like innenfor inngangsdøra, sammen med en jeg ikke kjenner... et gys farer gjennom meg, deg er det lenge siden jeg har sett, og lenge siden jeg var i klypa på. Husker at jeg sto å så på at han sloss med en fra Kvam. Kan ennå høre for meg denne karakteristiske latteren hans, for han lo når han følte seg overlegen. Jeg sa ett eller annet, husker ikke hva, og plutselig kom han settende mot meg. Jeg la på sprang, det gikk bra de første meterne, men så sklei jeg på en issvull bak samfunnshuset. Husker hvordan han med ett stod over meg, tok tak i jakka, løfta meg opp og slengte meg mot murveggen på samfunnshuset. Kan ennå fremkalle den stikkende smerten i det skulder og bakhodet traff den knudrete murpussen. Det svartna for meg, og jeg segnet om. Men på ny var han over meg og kjørte meg opp mot veggen. Og nå holdt han. Kalte meg forskjellige ting, sa hva han skulle gjøre med meg; ser ennå for meg det ville blikket hans; de sprukne leppene, rester etter størkna blod og hvitt skum i munnviken. Husker hvordan han slapp taket med den ene hånda, og gjorde den klar til slag, samtidig som han rista meg med den andre så bakhodet raspa mot pussen. Jeg lukka øynene, nå skjer det, tenkte jeg ...

... men så ble det stille, det kom ikke noe slag. Jeg så forsiktig opp, og så rett inn i hans oppspilte blick og blodskutte øyne – det hvite rundt pupillene var flerra opp som av et rødt lyn. Så blunka han raskt noen ganger, trakk ansiktet litt vekk, la hodet på skakke – ja, det husker jeg, det gjorde han, rista meg, mumla noe – som jeg ikke fikk med, slapp taket og gikk.

Jeg ser på ny bort på ham, han er blitt en eldre mann, ja. Lurer på hva han tenkte i det øyeblikket han holdt meg opp mot veggen og så meg inn i øynene? Så vel en som var livredd, han måtte jo det, og han tok det inn... Var det noe som ble for skummelt? – høres jo absurd ut. Men noe slo inn, kanskje ble han overvelda over hva han kunne gjøre, hva han hadde makt til... Ja, kanskje han ble redd, så noe hos meg...

...ja, lurere på hvordan jeg da så ut. Kan ikke huske at jeg sa noe, men hele ansiktet bad jo om å slippe... Ja, og hva var det han så? Hvor mange har ikke stått overfor et annet menneske og sett inn i hans eller hennes ansikt, og ikke stoppet, men bare holdt på. Ja, som Behring Breivik.

For han så jo at det var noen der, så mennesker som løp rundt, og han så at noen stivna til, ble paralyisert, det har han sagt, for han lurte på hvorfor de ikke løp, syntes det var merkelig. Han så jo ansiktene deres, og han måtte jo se at ansiktet uttrykte redselen, panikken, desperasjonen. Som hun som holdt hendene framfor ansiktet, og som han skjød – mens hun stod slik; herregud... Men nei, han handlet på automatikk, ikke noe gikk inn. Men, han så jo noe, men hva, tomme ansikt?

... ja, er det slik det er å være i dette innerste stereotypirommet: at alle uttrykk reduseres til bilder uten noen bak, abstrakte figurer som bare projiseres ut rundt om? Hvor det ikke er noen i den andre enden, ikke noe unikt menneske av kjøtt og blod og tanker og sanser ... men bare bilde på bilde på bilde, lik en løk uten kjerne, så egentlig er det ingenting å se...

Men for han som holdt meg opp mot murveggen – der var det noe som gikk inn. Ja, er det så enkelt: at det var noe ved meg som slapp gjennom og snakka til ham – noe han ikke greide å se bort fra. Ja, noe ved meg så han, og han var i stand til å se – ja, så han seg selv der han stod?

For det gjorde ikke Behring Breivik – bortsett fra et par ganger, da var det noe som slapp gjennom. Som da han stod ansikt til ansikt med Adrian Pracon, hever våpenet, sikter, senker det, snudde og gikk. For et øyeblikk... Pracon så Høyre-orientert ut, lik ham selv. For han påstår jo at han kan plukke ut hvem som hører til hvor, hvem som ser marxistiske ut, hvem som...

... det blir jo en slags makaber versjon av hva jeg tenkte når jeg og Lisa var på tur i ettermiddag det: at for å komme forbi bildet, så må noe bryte med stereotypien og de forforventninger denne setter...

Men her er vi over i noe som stikker dypere enn rent ytre trekk – ja, det må det da være? For selv om han som holdt meg opp mot murveggen ikke likte sossetrynet mitt, og busta til discosveisen min, så var det ikke det at jeg hang der som en ribba soss som var grunnen til at han slapp. For det gjorde meg ikke likere ham. Han hadde aldri identifisert seg med noen sosser.

Det må ha vært noe dypere enn som så. Det var noe i min redsel han så, noe dypt inne i meg, og det kommer uavhengig av alle ytre tegn, uavhengig av alle ytre trekk, som utseendet, noe usynlig... Ja, det måtte være noe urmenneskelig i sving, *noe* som så ham, og som han ikke kunne overse der han stod ansikt til ansikt med meg, noe som prikket til ham – og konfronterte

han med sitt eget mørke ... Ja, slik må det ha vært. Ved å se meg var det noe som så han. Samtidig var han i stand til å se – og det ble min redning. Behring Breivik kunne ikke se, det hadde han trent på, ikke stoppe opp, han hadde redusert seg selv til ren handling; ren bevegelse fra syn til skudd. Mens *han*, for hva kunne han ikke ha gjort, han tok ansvar – for meg. Ja, han gjorde jo det, tross alt. Et annet valg kunne blitt skjebnesvangert, for oss begge. Jeg kjenner at noe rører meg ved tanken, noe langt der bak, som presser seg fram...

...jeg ser bort på ham, ok, tenker jeg, det skal du faen meg ha – du så sårbarheten min, jeg kjenner at øynene blir blanke, jeg ser opp og blunker.

Nei, slik var det ikke for Behring Breivik, eller ... antagelig vis ikke. Hvorfor skulle han plutselig se Adrian Pracons sårbarhet? Hvorfor skulle han plutselig mykne til i all faenskapen og ta ansvar – for så å fortsette skytingen? Nei, det måtte være bildet av seg selv som fikk ham til å stoppe den automatiserte bevegelsen ...

For du, jeg ser på ny bort mot inngangsdøra og blir fylt av en absurd godhet – du så noe, du så meg og ikke bare deg sjøl.

Og det er jo det Ingrid mener – at jeg ikke tar ansvar for andre. At jeg er blitt så opphengt i det ikke å la meg fange inn, at jeg har begynt å leve på trass. Jo, jeg vil jo unngå kategoriene, både egne og andres – og er ikke det greit? For dersom jeg – ja, dersom vi skal få til det, så må jeg ha et bevisst forhold til dem, må kunne se dem, kjenne lusa på gangen ... ja, slik er det! For var det ikke bedre om alle holdt seg unna alle sjablone identitetsbilder – var mangefasettert og slik holdt stereotypien på avstand, og gjorde andre gode til å se – og selv bli godt sett...

... men jeg sa jo nettopp at *han* stoppet opp ved å overse ytre tegn, overså bildet – ja, at han sluttet å se... Og i det øyeblikk begynte noe dypere i ham å snakke, noe som ikke hadde noe bilde – og som fikk ham til å ta ansvar. For ansvar har ikke noe utseende? Eller har det? Nei... Og det her er jo det motsatte av hva jeg tenkte ut i dag...

Åh, jeg kjenner en uro stige i hele kroppen. Så mye for dette kampidealet hvor alle skal slåss mot eget identitetsbilde for ikke å ligne, se inkluderende ut ... ta ansvar for å gjøre andre gode til å se. For det ansvaret forutsetter jo at vi ser, at vi står der og glør...

Helvete! – er det som det roper innvendig ... og jeg kniper igjen øynene. Der ja, nå ble det i alle fall helsvart, godt, for jeg kan jo gi faen i det her ... går an det og. Jeg kjenner hvordan

det suser for ørene, musikken forsvinner som inn i en trakt, kjenner at jeg svaier, framover... og må gjenfinne balansen ved å ta et raskt skritt fram. Men holder øynene fortsatt lukket; ja, kniper dem hardt igjen, og prøver å puste rolig, og det virker, så jeg puster enda roligere. Og får det til. Ja, slik skulle det ha vært, tenker jeg: mørkt innvendig og lyd rundt, er nok det... Og, tenker jeg, det jeg tenkte i dag – ja, jeg trenger ikke å kaste alt ut av hodet, for kanskje har vi ansvar når vi irriterer andre – ja, gjør dem dårlige til å se; men når noen presser kniven mot strupen, da – ja da gjelder helt andre regler, det er ikke engang snakk om noen glidende overgang, nei, det er det ikke – hatet får den som hater ta ansvar for, noe *han* gjorde – mens Behring Breivik... Kjenner at jeg blir roligere – og jeg hører musikken – ja, begynner å vugge med, rytmen kommer... yess – men ikke se, sier jeg til meg selv, ikke se...

...*I am floating high* hører jeg Harald syngende langt borte. Vel, tenker jeg, det er vel å ta hardt i! Men jeg har balansen nå, så jeg åpner øynene – og ser rett inn i nakken til en foran ... Jøss, tenker jeg, har jeg beveget meg helt hit? Jeg tar et raskt skritt bakover. Hvem er forresten han, tenker jeg, hvem er nakkemannen? Jeg ser litt på skrå, men nei, deg kjenner jeg ikke, litt SV-type... Herregud, der kom det igjen, så fort jeg åpner øynene renner det ut størknede former... Nei, tenk nå på noe annet! Jeg snur meg rundt, ser den digre svenskeovnen som ennå står bakerst i lokalet, den har stått der i mange år. Og like ved siden av, ser jeg at Per Arne har reist seg – støtter seg ustø mot stolen foran. Igjen kjenner jeg hvordan noe presser seg på: jeg blunker, skifter stilling – og det så brått at jeg søler øl nedover låret, som jeg prøver å tørke vekk med hånda, og det så hardt at jeg skvulper ut ennå mer øl... Kjenner hvordan hånda tar tak for å krønsje plastglasset, men stopper, det her er for dumt jeg ser opp, trekker pusten dypt. I det jeg ser ned og lar blikket vandre mot scenen, blir jeg var noe i øyekroken; som om noen hilser. Jeg snur meg. Og litt bortenfor står Jon og Reidun. De titter fram, nikker og hever glassene til skål. Jeg gjør det samme. Jon nikker på ny, nå med retning mot musikken, dette anerkjennende nikket – jeg nikker tilbake og former ordet *bra* med munnen, han gjør det samme og smiler.

Pause. Og jeg er raskt bort til disken for å kjøpe en øl. I det jeg snur meg for å gå ut til Arne Jørgen og Trond, ser jeg Dag Erik, som står ved et bord lenger inne i kafeen. Jeg strener bort.

”Det var lenge siden,” sier jeg. ”Jasså, folk langveisfra,” sier han og smiler. ”Jo da, måtte ta en tur, artig at Harald er i mål, ser ut som han koser seg.” ”Hei,” hører jeg bak meg, og kjenner at noen prikker meg på skulderen, jeg snur meg, og der står Irene, som er gift med Dag Erik

Dag Erik har jeg kjent i mange år, Irene likeså. Vi setter oss ned og begynner å prate. I det jeg skal til å spørre ham om hvordan det går med planleggingen av 400-års markeringa for slaget i Kringen – hvor bønder fra området nedkjempa eller massakrerte en skottehær ved hjelp av steiner, som de velta over dem, for så å ta resten til fange, stenge dem inne på en låve på Kvam og om kvelden feire seieren med å ta ut en og en og drepe dem – i det jeg skal spørre ham om dette, registrer jeg i øyekroken at en stol blir dratt ut til høyre for meg. Jeg ser opp og det er ... *han*. Jeg kjenner hvordan hjertet gjør et hopp, og jeg blir tørr i munnen. Jeg snur meg fort, ser på Irene, men hører hvordan han romsterer med stolen, setter seg og bukserer stolen inntil bordet.

”Så det er fintfolk på besøk,” snøvler han og ler, ler denne karakteristiske latteren sin, dette støtvide hø – hø – hø. Jeg snur meg og ser det: han er god og full. ”Lenge siden jeg har sett deg,” fortsetter han, ”du driv i byen du?” ”Driv og driv,” sier jeg, ”jeg bor der ja.” Jeg gidder ikke fortelle at jeg har flytta til Ås. Jeg ser på ham, øynene hans svømmer, leppene er sprukne, skummet i munnviken. Jeg merker at jeg ser litt for lenge, for han skakker på hodet og ser spørrende på meg. Forventer at jeg skal si noe mer, men nei...

”Så bror din her i sted, han driv på Lillehammer han?” ”Ja, han driv på Lillehammer...”

Nå veit jeg fra andre at han har prøvd å skjerpe seg, for han sklei stygt ut med alkohol for en del år siden, gikk rundt om på Otta full og stusselig å se på, og småkranglete. Nå har han kommet seg ut av det, og greier seg visstnok bra. Så jeg burde egentlig være mer raus, men hele kroppen stritter i mot.

”Og her er selveste ordføreren òg,” han snur seg og ser på Dag Erik. Som smiler jovialt og sier: ”Må ut på by’n en tur, veit du! Du er ute en tur du og?” ”Ja da, kjerringa syntes jeg skulle komme meg ut en tur.”

Hva, tenker jeg, er du blitt gift, hvordan i alle dager! Og hun ville at du skulle ut en tur ja, kan tenke meg det. Og jeg kjenner at jeg blir litt mildere stemt, for tanken på at han har sittet inne en lørdagskveld, ser på TV og at kjerringa ser på ham og sier: ”Jeg synes du skal gå ut en tur jeg.” Og han som svarer at: ”Ja, synes du det, ja kanskje det,” tar på seg jakka og går.

Hvordan han ble så full hjemmefra og bort hit, ja, det er en gåte, han bor jo like ved. Men skitt au, tenker jeg, kan ordføreren snakke med ham, så kan vel også jeg? Men jeg får ikke spurt om noe som helst, før han snur seg til meg og sier: ”Du driv vel og skriver du: hø – hø – hø,

en slik evighetsskribent?” Jeg kjenner at godheten renner av meg – der mista du den sjansen, tenker jeg: hø – hø.

”Nei da,” hører jeg meg selv ljuge – og det med Dag Erik og Irene som publikum, for de veit hva jeg holder på med. Men, nei den skal du ikke få. ”Jeg jobber med folk som har problemer med rus,” sier jeg, og ser på ham, ser litt ekstra intenst. ”Det er ikke alle som greier å bruke alkohol veit du.”

”Ja, det er godt å få hjelp da, jeg har selv hatt bruk for det,” sier han, og ser på meg med et ansiktsuttrykk jeg kjenner fra før, som mange eksrusmisbrukere setter opp når de hører at jeg er i bransjen. Et blick som gjør oss fortrolige, fordi jeg da vet litt om hvordan det er å ha et rusproblem. Men, jeg vil ikke være fortrolig med *ham*. Av meg får du ingen trøstens ord. Jeg ser på Irene, og på Dag Erik, Irene smiler lurt...

”Er det noen som skal ha en øl til,” sier jeg for å komme ut av det. Men jeg har ikke før sagt det, før jeg innser fadesen, for tenk om han nå tror at han er med i dette vi! Men sagt er sagt, jeg ser på Dag Erik og Irene: ”Nei takk” sier de. Så ser jeg på ham, jeg har ikke lyst, men jeg må: ”Ja takk,” sier han, ”kjøp med en til meg.”

”Ok,” sier jeg – å, så typisk, tenker jeg – reiser meg og strener bort til disken, kjøper to øl og går tilbake, setter den foran ham, han ser opp. ”45 kroner” sier jeg, han finner fram lommeboka, gir meg en 50-lapp, – ”det er greit,” sier han. Det er da jeg ser det, han mangler to fingre på venstre hånd og halve tommelen, uten å tenke meg om spør jeg: ”arbeidsulykke” og peker på hånda hans. ”Ja,” sier han, ”tok dem i steinkutteren på Skifern...”

”Så du jobber der ja,” sier jeg – og hører at stemmen høres interessert ut. Men nei, det orker jeg ikke, og snur meg vekk. Nei, jeg må tisse, tenker jeg, ja det må jeg. I det jeg reiser meg for å gå, hører jeg at han sier:

”Og har dere hørt, sønn hans Ivar” – så et etternavn jeg ikke får med – ”var på vei sørover langs jernbanelinja i dag. Han ble stoppa midt på brua – nei, slik en tulling du... skulle tøffe seg...”

Det er som jeg hører det han sier i en trakt, det suser for ørene. Ja, var bare det som mangla nå, tenker jeg, det og...

”Må på do jeg,” sier jeg og legger på dør.

Hvorfor så jeg ikke etter, hvorfor i helvete gjorde jeg ikke det? Jeg går fort ut, krysser plassen foran Solvang, inn på barneskolen, krysser håndballbanen og går ned til Ottaelva. Ser opp på Pillarguritoppen som svakt avtegner som mot nattehimmelen. Hører brusset fra elva. Og tisse – jo, det må jeg. I det jeg er ferdig, kjenner jeg hvor bitende kaldt det er og haster tilbake.

Like ved inngangen stopper jeg brått opp, for er det ikke Ingrid som ... jo, det er det. Men i stedet for å gå bort, blir jeg stående. På toppen av trappa stopper hun opp, snur seg og ser seg rundt. Uten å ville det, snur jeg meg brått rundt og går andre veien – det bare skjer – inn blant noen trær, venter litt, snur meg forsiktig – og ser ryggen hennes i det hun går inn. Hun så meg ikke, jeg puster rolig ut, venter litt og går etter. Vel inne, forbereder jeg meg på at jeg kan støte på henne når som helst. Så det gjelder å se overraska ut og si så hyggelig at du kom.

I det jeg skal til å gå inn i kafeen, ser jeg at Ingrid står og prater med Harald borte ved bordet til Dag Erik og Irene, som hun har hilst på en gang før. *Han* sitter der også. På ny er det som kroppen ikke vil, beina stopper opp og jeg blir stående. Jeg ser at Dag Erik og Irene reiser seg og hilser på Ingrid. Det er Harald som presenterer henne. *Han* blir sittende, men rekker fram hånda, Ingrid tar imot, nikker og smiler. Hun blir stående midt mellom dem, så naturlig, tenker jeg, hun kjenner dem jo ikke. Hun sier noe til Harald, han ler. Kjenner at jeg overraskes av det jeg ser, jøss tenker jeg, og blir godt stemt.

Jeg ser for meg første gangen jeg så henne. Vi skulle treffes på en restaurant på Torshov, hun kom først. Jeg gjenkjenner henne med en gang jeg kommer inn, jeg stoppet litt opp, hun snakket med kelneren og så ikke meg. Oj, så pen hun er, husker jeg at jeg tenkte, penere enn på bildet: hennes porselenshvite hud, de grønne øynene, smilet hennes, bevegelsene var – allerede da – *så* henne. Ja, de var – slik jeg nå ni år senere ser dem for meg – lik dem jeg ser nå; like uanstrengte, like suverene; ja, det er henne det. Hun er forskjellig fra dem – det ser jeg, men på en riktig måte, for hun har mye å gå på, og det synes – mens jeg, sammen med hennes venner...

Ja, kan hun ha rett i at det er jeg som har forandret henne, gjort henne til noe som handler om meg og ikke henne. Og dersom så er tilfellet, hvorfor? Hun har kommet i posisjon. Og er det noe som strider mot min natur, så er det det, for da må en stå for noe og forsvare seg, og da kommer identiteten luskende – og er først den kommet, da er ikke stereotypien langt unna, og da er det slutt på muligheten til også å være en annen – ja, slik er den regla. Og den er ikke usann, nei, det er den ikke. Men har jeg gjort den til noe mer. Ja, gjort den til et påskudd for ikke å handle, bare skli unna. Ja, det har jeg i alle fall lyktes med; ja, en utrettelig kamp mot

ikke å komme i posisjon har det vært. Og status så langt: jo, halvstudert røver, skribent og nattevakt, ufaglært. En 48 års gammel grunnfagskonge som ennå lever i trua på at han har uendelig mange muligheter, at verden ligger framfor føttene hans i 50 år til ... hurra, hurra, hurra mumler jeg for meg selv og ser bort på Ingrid, Harald, Dag Erik, Irene og *han* – og ser at Ingrid bøyer ser ned for å si noe til *ham*.

Hvor faen var jeg da evnen til å bli noe, til å gå inn for noe og stå for det ble utdelt? Rygga jeg bakover og gjemte meg, slik som nå? Så jeg bort på de andre, de jeg stod i lag med, møtte deres blikk, og da turen kom til meg, slo jeg det ned og storma ut bakdøra. Ja, det var det jeg gjorde.

For dersom jeg hadde tatt imot, så måtte jeg ha stått inne for det. Og da hadde andre hatt taket på meg, da hadde de hatt noe å måle meg etter – noe som gjør det vanskelig, ja nesten umulig å bygge seg inn i den store idé om at alt er mulig. Da er det bedre å duve litt hit og drive litt dit – flyte rundt i en cocktail av evig ubestemmelighet, og uten ansvar ...

...og her står jeg, mannen med de tusen muligheter og spionerer på kone og venner. For det var han jeg ble, han som ser på de andre for å unngå å bli som dem, for det er jo en posisjon det og! Ja, det ble din posisjon – dust, det er bare å innrømme det, fanga inn av egen besatthet på ikke å bli fanga inn – det er frihet det!

Og hvor ble det av *ham*? Jo, der... Jeg ser han i profil, han sitter vendt mot Ingrid. For hva var det du så den gangen, tenker jeg og stirrer på ham; ja, det skulle jeg likt å vite eller sett... sett akkurat i det du så og slapp. Ja, og hva sa den tanken du sendte opp til hodet? Jeg ser bort på Ingrid, spør han kjære, tenker jeg.. og ser på ny bort på *ham*. Og akkurat i tide, for han er på vei til å se i min retning. Jeg rygger bakover. Ja, det var smart... Så han meg? Jeg gløtter så vidt fram. Nei... Jeg ser hvordan de andre er opptatt med å prate, og at *han* er blitt litt til overs. For det er *han* jeg må passe meg for. Så jeg gir meg til å nistirre på *ham*, jeg studerer hver minste bevegelse for å kunne forutsi når blikket når fram til meg, for det vil det, hodet hans er som et periskop. Og nå er det like før, og der.... men jeg rekker det, for i brøkdelen av sekundet før han har meg i fokus, starter jeg å gå mot dem, som om jeg allerede var på vei...

”Næmmen, det tok tid,” sier *han*. Tulling tenker jeg, men sier: ”Lang kø,” veit du.

Ingrid, som sitter med ryggen til, snur seg, ser opp og smiler. Jeg blir stående rådvill midt blant dem, flakker med blikket og kjenner at rødmen løper over ansiktet.

Så dulter *han* borti Ingrid og slår ut med hånda i en introduserende gest i retning meg:

”Ingrid, det er mannen din,” snøvler han og ler. Hun nikker og er med – smiler. Så snur han seg mot meg, ser opp på meg, og sier: ”Ja, vi har vært ute på glattisen ei vinternatt før vi, ikke sant?”

Alle ler hjertelig. Hva, tenker jeg – hva er det her? Kjenner jeg blir tørr i munnen, og pusten går stakkato. Jeg ser ned på ham, stikker øynene i ham, hvor lenge vet jeg ikke, kjenner jeg knytter nevene, så merker jeg at noen tar tak i hånda mi og klemmer. Og i samme øyeblikk viker blikket hans unna. Jeg snur meg mot Ingrid – som smiler – og bøyer meg litt klønete ned mot henne og tar en klem. Hører at hun sier:

”*Han* har nettopp fortalt meg hvordan de uttaler navnet ditt her, skjønner du.”

”Åh”..., faller det ut av meg, ”så han har gjort det – ja det vet du,” sier jeg, og ser ned på ham.

Gudbrandsdalen søndag 29. april

Jeg setter *På Sporet* av Jack Kerouac inn i CD-spilleren:

Han smatt forbi en eselkjerre der det satt en gammel neger og strevde seg av sted. ”Ja”! skrek Dean. ” Digg han! Tenk på sjelen hans – stopp litt og tenk etter. Digg han skikkelig....

Ja, Dean er raus, han er min mann, tenker jeg, ulik meg, derfor liker jeg ham.

Vi passerer Fåvang sør i Gudbrandsdalen, veien er brei og fin her, i motsetning til andre steder i dalen. Det er lett å få god flyt i kjøringa. Ingrid dupper og Lisa likeså? Jeg sjekker i bakspeilet, jo. Slår av CD-spilleren, godt med litt ro.

Og status nå, tenker jeg, hvor går vi? Tja, gikk i alle fall bra i går, eller rettere sagt i natt etter at vi var kommet tilbake til Grand. Og så lenge vi satt. Jeg fikk sagt litt vettuge ting om hvordan jeg så lett kommer i utakt med ting også. Ikke fordi jeg vil, som jeg sa til Ingrid, men fordi jeg ikke får det til – ja, det høres modent ut! Men jeg sa også at det har skjedd noe i samfunnet som ikke akkurat var på min side. Og jeg sa at jeg var enig med henne i at jeg kanskje skulle ta en tur tilbake... det var jo hun som foreslo det, ja, heldigvis.

Få meg på, for faen!” snudde jeg meg og sa like etter at barnevakta var gått. ”Hva?” , Lisa så spørrende på meg. ”Boka til Olaug Nilssen,” sa jeg, ”få meg...” ”Å slik,” hun lo. ”Var det

morsomt?” spurte jeg. ”Har du lest boka?” ”Nei.” ”Sett filmen?” ”Nei, jeg tenkte mest på selve tittelen!” ”Den handler om ei tenåringsjente og hennes seksuelle... nei, bare fortsett du, for er det noe du vil si?” Ingrid så på meg og smilte, og nå på en god måte.

Noe det var. Jeg snakka vel og lenge. Og Ingrid snakka. Samtalen fløt av sted. Et øyeblikk tenkte jeg i mitt stille sinn å fortelle hva jeg hadde sett på turen som: et slags være eller ikke være for forholdet. Men så tenkte jeg at det kan vi ta en annen gang. Så i stedet ble jeg stille, noe som fikk henne til å spørre:

”Hvorfor så du slik på han som satt ved bordet, husker ikke hva han het – ja, han som introduserte oss, det var morsomt – og hva snakka dere om etterpå, i det vi skulle gå, du så så morsk ut, har dere vært uvenner eller?”

Et øyeblikk vurderte jeg å fortelle om *ham*, om det hele. Men det var noe med måten hun sa det på. Hun fikk det til å høres så ... ja, som om det var en personalsak. Og det eneste jeg fikk ut av ham i det vi gikk ut i den kalde vårnatta var: ”Det kan vi ta en annen gang ... hø, hø...” Ja, som om det skulle bli noen annen gang – jeg og han, nei, det skulle tatt seg ut – eller? ”Pass heller på kjerringa di du.” Ja, *det* fikk han seg til å si.

Men før jeg fikk svart sa Ingrid: ”Nei, du må gjøre noe, du må tørre å være sammen med andre, som å konfrontere andre på en ok måte, ikke bare butte gjennom egen sårhet, og ikke minst: tørre deg selv.” Husker det kom litt brått på, så jeg svarte: ”flere ting?” ”Flere, hva da?” Ingrid så spørrende på meg. ”Flere ting jeg må gjøre noe med. Hvor skal jeg begynne?”

”Jo, du kan jo spørre deg selv hva du vil bruke resten av livet ditt på, prøv å se for deg hvem du vil være om – la oss si ti år. Prøve å se verden uten å legge skylden på alle andre når noe går galt, tørre å...” ”Det der hørt veldig coaching-aktig ut,” avbrøt jeg – ”og ikke deg.” ”Ja, men blås nå i det, prøv å...” ”... ja, nå høres det ut som deg.” ”Så kom igjen,” sa hun skarpt, ”hva ser du?” ”Nei, du vet meg og bilder...” ”Jammen, prøv, mange har greid det skjønner du.” ”Ja mange har nok det – ok, jeg skal prøve,” sa jeg.

Og jeg prøvde – ja, jeg prøvde å se meg selv. ”Men Ingrid,” sa jeg etter en stund – ”den jeg nå ser... ja, det her virker voksent skjønner du, for det jeg ser er en mann rundt de femti som lurert på hva han skal bli når han blir stor – og Ingrid?” ”...ja?” ”Han er liksom ikke meg, er mer som en pappfigur. Nei, jeg kan ikke begynne med bilder jeg, det går bare ikke. Jeg blir borte ...”

”Men herregud da,” hun slo oppgitt ut med hendene. ”Nei, du har ikke akkurat netthinner av stål,” sukket hun. ”Jeg skjønner ikke hva du en gang har sett som gjør dem så svampete, de suger jo alt til seg – ja, noe må det være...” ”Hva mener du?” sa jeg, og kjente at det snørte seg i meg. Men hun svarte ikke, bare fingret med armbåndet og så ut av vinduet.

”Det er som om jeg ikke slipper til, fortsatte jeg og prøvde å fange blikket hennes; som om jeg allerede er sett. Ja, slik føles det. Det er som om jeg er sett før jeg har fått tid til å gi meg til syne. Er som bildet går foran og presenterer meg...”

”Du, nå snakker du som en bok,” Ingrid, så bort på meg og snurret armbåndet fort rundt håndleddet, jeg hørte det klirre.

”Ok, men bildene gjør at forestillingsevnen ikke slipper til, i alle fall ikke i mitt hode. For de er ikke umælende, de vil noe, de handler, og det på mine vegne. De tar hele scenen, skygger for andre muligheter. Men,” sa jeg opprømt; ”det går an å gjøre noe med det, jeg fant ut av det når Lisa og jeg var på tur i dag: Det gjelder å trene opp evnen til å se seg selv for å gjøre seg godt sett – for da gjør en også andre gode til å se...”

”Ahh, så typisk deg,” sukket hun, ”ja, teoretisere, det greier du. Og slik er det jo hver gang: det må jeg skrive om, sier du. Men det er ikke der det butrer. For du må tørre å ta tilværelsen innover deg – og da må du begynne med deg selv. For jeg er jo ikke helt blind, jeg ser hvordan du trør vannet, og hvordan du skylder på meg – og andre.” ”Så det er bare meg?” sa jeg og begynte å like meg dårlig.

”Ja, kanskje. Du må i alle fall finne ut av denne...” – det ble en liten pause, Ingrid så på meg og fortsatte: ”forurettetheten din. For du er blitt mer amper i det siste, og hvorfor? Det er som du kaster skygger over deg selv. Kanskje var det her på Otta det begynte, ja, ikke vet jeg.”

Så reiste hun seg og gikk bort mot verandadøren og så ut. ”Det er så trangt her,” sa hun, Ingrid ble stående å se opp – lenge. Husker at jeg strakk hals for å prøve å se hva hun så på. ”Og du,” sa hun med ett, ”vet du hva, vet du hva jeg ser?”

”Ser,” sa jeg, ”er det noe å se, er jo ganske mørkt ennå?” ”Ikke slik da vet du, jeg kan lage bilder jeg skjønner du...” ”Å, slik ja...” ”Jo,” fortsatte Ingrid, ”jeg ser en fugl som svever høyt der opp, ligger og flyter for å komme unna, men så retter han blikket ned og stuper – igjen og igjen – som om han suges inn mot denne trakten som Otta er...”

”... timeglass” sa jeg, ”Otta er som et timeglass, ikke trakt.” Ingrid så på meg, men lot seg ikke avspore. ”Poenget er at du ikke ser deg rundt, du tar deg selv for gitt, for du har masse plass, men trekkes mot det samme trange løsningen, som den fuglen der oppe, og hvorfor?” ”Vet ikke,” svarte jeg. ”Det er vel dårlig med duer der oppe.” ”Ikke tull,” sa hun. ”Du vet hva jeg mener – hvorfor dette repeterende handlingsmønsteret?” ”Nei, jeg vet virkelig ikke Ingrid.” ”Trodde jeg hadde forlatt denne plassen for godt, men det er liksom her alt sammen starta. Denne trangen til å være en annen enn den jeg var. Eller riktigere – den jeg ble sett som. Merker det når jeg går rundt her. Det er gjenferd på hvert et gatehjørne.

”Levende eller døde?,” hun smilte. ”Hva?” sa jeg. ”Gjenferdene.” ”Mer levende enn jeg hadde trodd.” Hun smilte, og det oppstod en pause i samtalen.

Jeg skvatt nesten til når hun plutselig sa: ”Nei, du stuper vekk fra friheten. For tør du å se deg rundt omkring, tør du å se noe annet enn andres dom – ja, tør du å se vekk fra andres blikk og gripe egen frihet? For det er skummelt – da må du tørre ditt eget bilde. Nei, kanskje du trenger å ta en tur tilbake – alene – for å finne ut av det – konfrontere gjenferdene?” Kjente at hjertet gjorde et hopp i det hun sa – ”ta en tur tilbake alene”. Ja, så opprømt ble jeg, at jeg prøvde å skjule det. Så i stedet for å forfølge det, sa jeg: ”Jeg har nok en hang til overdrivelse, bruke teori som et påskudd for å stikke meg vekk – jeg ser det nå ... og det var *han* som fikk meg til å se det...”

”*Han*,” Ingrid så spørrende på meg. ”Nei, glem det” sa jeg ”bare ett av gjenferdene.” ”Poenget er at det har skjedd noe i samfunnet” – og jeg hørte med en gang hvor malplassert det hørtes ut, men fortsatte: ”det har skjedd noe som ...”

”Du gir deg liksom ikke?” Ingrid smilte litt trett. ”Ikke helt nei – nei, jeg gir meg ikke på at det ville være bedre om vi tok ansvar for hvordan vi ser ut, framtrer, at vi modererer våre uttrykk – ja, det ville passe slike som meg – hva det enn måtte være med meg. Nå har jeg jo en teori...”

”Nei, skjøt hun inn, nok teori, det kan vi ta en annen gang. Nå gjør vi det på min måte, nå er jeg coachen, vi forsøker igjen – hvordan ser livet ditt ut om ti år? Kom igjen. Ok, ikke se – glem det ordet, men fortell, ja, fortell det som en historie, og gå gjerne litt bakover i tid, dersom det kan hjelpe deg.”

”Ok,” sa jeg, uten at jeg helt mente det var ok. Jeg reiste meg, gikk bort til vinduet, trakk fra gardinene og så ut i retning Solstad kafe. Hva nå, tenkte jeg. Og der, foran steintrappa som

fører inn til kafeen, så jeg to som stod og snakka sammen. Rart, tenkte jeg, men dere aner ikke at jeg står her og ser på dere. Jeg ser dere bare som to skygger – gjenferdene... Ja, det gjør jeg, mumlet jeg for meg sjøl. Så snudde jeg meg mot Ingrid, smilte og begynte å fortelle. Først famlende, så fikk jeg mer tak på det; den ene setningen tok den andre; ja, det funka. Og det ble en annen historie. Nå fortalte jeg ikke om *ham*, men jeg avslutta med at jeg reiste tilbake for å finne ut av ting. Husker at Ingrid nikket i det jeg sa det. ”Der ser du,” sa hun.

Med ett blir jeg revet ut av tankene om nattas samtale, et skarpt lys fra det ene sidespeilet treffer meg midt i øyet. Jeg ser i bakspeilet, og er det ikke? Jo, jammen! Jeg ser rett inn i gapet på en svart Audi med to rader LED-pærer, likt tanngarden til en gal riking. Så det er her du bor, gamle ørn – Kvitfjell, ja det veit du. Og du vil kose støtfangeren min ja. Nei, kjør heller forbi du Tassen.

”Men *hvorfor*,” sier jeg halvhøyt og hever høyrehånda i en teatralisk gest. For nå kunne jeg ha tatt opp kampen. Men ikke med kone og barn i bilen, skulle tatt seg ut,, mumler jeg – og ser opp på meg selv i speilet.

Men i det jeg ser ham forsvinne foran meg, kjenner jeg at det svir litt ekstra. Hva om jeg for en gangs skyld – ja, et sted og en gang må jeg jo begynne...

Jeg sjekker sidespeilet og bakspeilet – klar veibane, krummer ryggen, tar et godt grep om rattet, girer ned og gir gass. En ro senker seg i kroppen. Endelig tenker jeg, endelig...

--

